

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

**О. І. Васюта-Беркут,
Г. Ф. Шепітко, Н. О. Ромашевська**

ТЕОРІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Навчальний посібник

2-ге видання, стереотипне

*За загальною редакцією
доктора економічних наук, професора
В. Б. Захожая*

Київ 2003

ББК 65.052я7
В20

Рецензенти: *Р. М. Косміна*, д-р екон. наук, проф.
В. Г. Швець, д-р екон. наук, проф.

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 6 від 30.09.02)

Васюта-Беркут О. І. та ін.

В20 Теорія бухгалтерського обліку: Навч. посіб. / О. І. Васюта-Беркут, Г. Ф. Шепітко, Н. О. Ромашевська; За заг. ред. В. Б. Захожая. — 2-ге вид., стереотип. — К.: МАУП, 2003. — 176 с.: іл. — Бібліогр.: с. 170.

ISBN 966-608-325-6

У пропонованому посібнику викладено сучасні теоретичні засади бухгалтерського обліку. Практична частина посібника базується на матеріалах міжнародних і національних стандартів. Наведені завдання й методика їх розв'язання сприятимуть самостійній роботі студентів над опануванням теоретичного матеріалу.

Для студентів економічних спеціальностей коледжів, технікумів і вищих навчальних закладів, а також спеціалістів-практиків.

ББК 65.052я7

© О. І. Васюта-Беркут, Г. Ф. Шепітко,
Н. О. Ромашевська, 2001

© О. І. Васюта-Беркут, Г. Ф. Шепітко,
Н. О. Ромашевська, 2003, стереотип.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2003

ISBN 966-608-325-6

Вступ

У зв'язку зі змінами, що відбуваються в організації й техніці ведення бухгалтерського обліку, а також уведенням міжнародних національних стандартів теорія бухгалтерського обліку потребує нових теоретичних концепцій.

Структура посібника дає можливість сформувати у студентів теоретичні знання та практичні навички розв'язання конкретних завдань бухгалтерського обліку. Теоретичні та практичні завдання подаються з урахуванням останніх інструктивних документів, наведених у додатках.

Предмет, об'єкти, методичні прийоми та процедури бухгалтерського обліку викладено на сучасних теоретичних засадах. Структурно-логічні схеми посилюють сприйняття матеріалу.

Основне завдання посібника — допомогти студентам опанувати сукупність знань, умінь та навичок з теорії бухгалтерського обліку.

Пропонований посібник базується на джерелах, поданих у списку використаної та рекомендованої літератури.

Частина I

Теоретичні засади бухгалтерського обліку

Розділ 1

Предмет і метод бухгалтерського обліку

1.1. Бухгалтерський облік, його суть і значення. Види обліку. Облікові вимірники

Основою бухгалтерського обліку в Україні є Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” від 16 липня 1999 р., який визначає правові основи регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності. Цей Закон набрав чинності з 1 січня 2000 р., водночас з цим почалася реалізація Програми реформування бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів фінансової звітності, затвердженої постановою № 1706 Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 1998 р. Поширюється цей Закон на всіх без винятку юридичних осіб (підприємства, організації, банки, бюджетні установи).

Господарський облік — це облік господарської діяльності підприємства, суспільства, виробництва, реалізації та розподілу матеріальних благ, необхідних для задоволення матеріальних потреб. Складовими господарського обліку є оперативний, статистичний і бухгалтерський облік.

Оперативний облік — це спосіб спостереження і контролю за окремими операціями та процесами з метою управління ними.

Статистичний облік — це планомірне збирання й вивчення інформації про масові кількісні та якісні явища й закономірності загального розвитку за конкретних умов, місця й часу.

Бухгалтерський облік — це спосіб суцільного документального спостереження й контролю за господарською та фінансовою діяльні-

стю підприємств і організацій й відповідного відображення отриманої інформації.

Суть бухгалтерського обліку визначають такі його властивості:

- систематичне і послідовне відображення всіх господарських операцій у міру їх здійснення;
- документальне обґрунтування господарських операцій;
- застосування різних способів обробки облікової інформації — рахунків, подвійних записів, балансу та ін.

В обліку застосовують різні вимірники для відображення господарських засобів і процесів, що здійснюються на підприємстві, а також їх кількісних та якісних характеристик.

Облікові вимірники застосовують для оцінювання ефективності господарських операцій за кількісними та вартісними критеріями в бізнес-плані та державній фінансовій і статистичній звітності. Облікові вимірники поділяють на натуральні, трудові та грошові.

Натуральні вимірники застосовують для отримання інформації про господарські засоби та процеси в їх натуральному вираженні (через масу, об'єм, площу). Їх застосовують для обліку тільки однорідних об'єктів.

Трудові вимірники використовують для визначення кількості витраченої праці в одиницях робочого часу (хвилинах, годинах, днях, місяцях, роках). За допомогою трудових вимірників можна узагальнювати й порівнювати різні величини.

Грошові вимірники застосовують для узагальненого відображення наявності та руху засобів підприємства, джерел їх формування, господарських процесів і результатів діяльності в єдиному грошовому вираженні (з метою планування та обліку процесів виробництва і обігу, визначення фінансових результатів підприємства).

1.2. Завдання бухгалтерського обліку та вимоги до нього

Господарська діяльність кожного підприємства базується на раціональному використанні матеріальних і грошових ресурсів та робочого часу. Основне його завдання — випуск продукції чи торгівля товарами високої якості з найменшими витратами.

Основні завдання бухгалтерського обліку:

- дотримання Положення про організацію бухгалтерського обліку і звітності в Україні;

- облік, аналіз і перевірка інформації про господарську діяльність;
- контроль за виконанням завдань виробництва щодо кількості, якості й асортименту;
- контроль за зберіганням власності підприємства;
- виявлення невикористаних резервів;
- контроль за оплатою праці;
- облік, аналіз і контроль за заощадженням і використанням коштів;
- контроль за рівнем рентабельності виробництва продукції;
- виявлення резервів подальшого збільшення виробництва;
- забезпечення наявності первинної документації;
- побудова обліку на підприємстві.

Для успішного виконання завдань, що стоять перед бухгалтерським обліком, він має відповідати певним вимогам:

- порівнянності його показників з показниками плану;
- своєчасності;
- точності й об'єктивності показників;
- повноти, чіткості, точності й достовірності;
- економічності.

1.3. Принципи бухгалтерського обліку

Принципи бухгалтерського обліку — це основні засади, на яких здійснюються його функції в мікроекономічному середовищі, тобто для суб'єктів господарської діяльності. Вони формуються залежно від національних особливостей і суспільно-економічного розвитку країни, форм власності, капіталу, способів господарювання. В Україні найважливішими в бухгалтерському обліку є принципи автономності, безперервності, доказовості, грошової оцінки, собівартості, обачності, закріплення власності, дискретності, нарахування, суттєвості, правомочності, відповідності, облікової політики, реалізації та періодизації.

Принцип автономності означає, що суб'єкт господарювання веде облік власної діяльності автономно, незалежно від засновників (власників капіталу); відповідно до національного законодавства складає бухгалтерську (фінансову) звітність, визначає результати господарювання, несе майнову та правову відповідальність перед контрагентами, сплачує податки, здійснює розрахунки з працівниками за виконані

роботи, з дебіторами та кредиторами, банками, іншими кредитними установами та інвесторами. Суб'єкт господарювання повинен дотримуватися принципу автономності в усіх аспектах діяльності незалежно від його організаційно-правової форми.

Принцип безперервності полягає в тому, що підприємство відповідно до його установчих документів має намір здійснювати господарську діяльність безперервно й постійно, відображаючи її в системі бухгалтерського обліку. Згідно з цим принципом господарські засоби відображаються в обліку й балансі за ціною їх фактичного придбання чи власного виробництва, а не за ринковою ціною на момент обліку. Доходи й витрати відображаються в обліку та звітності безперервно, що дає змогу визначати на будь-яку звітну дату результати діяльності підприємства, забезпечує довіру до нього акціонерів та інвесторів. У разі припинення діяльності підприємства безперервність відображення результатів його фінансово-господарської діяльності гарантує захист від псевдобанкрутства та інших негативних випадкових явищ.

Принцип доказовості результатів господарювання та використання власного і залученого капіталу ґрунтується на застосуванні суцільного документування всіх господарських операцій на підприємстві. При цьому первинні документи, де зафіксовано факт здійснення господарської операції відповідно до нормативно-правових актів, повинні мати обов'язкові реквізити, які стверджують їх юридичну доказовість. Зокрема, це стосується підписів посадових осіб, які дали дозвіл на виконання господарської операції, і матеріально відповідальних осіб, які виконали певну операцію.

Принцип грошової оцінки в бухгалтерському обліку полягає у відображенні господарських операцій в єдиному грошовому вираженні з метою їх узагальнення, групування та порівняння з нормативними показниками та показниками за суміжні звітні періоди. Водночас окремі господарські операції можна відображати в обліку за допомогою кількісних, умовно-кількісних вимірників (у тонно-кілометрах, гектарах умовної оранки та ін.) для контролю окремих операцій, а не їх узагальнення по підприємству загалом. Як правило, грошова оцінка фінансово-господарської діяльності підприємства здійснюється в єдиній національній валюті.

Принцип собівартості полягає в тому, що сировина, матеріали, засоби праці, вироблена продукція відображаються у бухгалтерському обліку за собівартістю їх придбання чи виробництва, тобто за фактичними витратами. Цей принцип ґрунтується на грошовому вимірнику

використання суб'єктом господарювання фінансових, матеріальних і трудових ресурсів у створенні нового продукту. Застосування цього принципу дає змогу визначати ефективність господарювання, обчислювати ціни виробника за допомогою показника собівартості й порівнювати їх із цінами на товарному ринку. Принцип собівартості продукції (робіт, послуг) у бухгалтерському обліку в ринкових умовах — важлива передумова для обґрунтування ринкової ціни, маркетингових досліджень ринку, якості та дизайну виробів тощо.

Принцип обачності (обережності, консерватизму) означає, що витрати й доходи мають відображатись у бухгалтерському обліку на основі достовірно обґрунтованих первинною документацією господарських операцій. Обачність і обережність мають на меті запобігання збільшенню витрат виробництва, можливих втрат у господарюванні від стихійного лиха, виробничих аварій та інших негативних явищ завдяки створенню страхових резервних фондів. За рахунок коштів цих фондів компенсуються збитки, завдані підприємству. В обліку відображаються тільки реальні доходи — гроші, одержані від покупців товарів, векселів та інших документів, які гарантують отримання необхідних валютних надходжень.

Принцип закріплення власності ґрунтується на суцільному й безперервному документуванні в бухгалтерському обліку утворення та використання капіталу засновників підприємства. На підставі документів, які мають юридичну силу, закріплюється власність фізичних і юридичних осіб у формі акцій, дивідендів, паїв, позик, внесків засновників підприємства до статутного капіталу та інших коштів. Завдяки цьому принципу бухгалтерський облік забезпечує контроль за збереженням різних форм власності.

Принцип дискретності передбачає переривання бухгалтерського обліку та звітності у випадку, коли необхідно визначити фінансовий стан, платоспроможність і ліквідність підприємства на певну дату. Така потреба з'являється в разі реструктуризації — поділу підприємства на окремі господарські одиниці чи емісії цінних паперів, у разі отримання кредитів та ін. Принцип дискретності дає змогу до завершення звітного року скласти звітні регістри, Головну книгу, баланс та іншу фінансову звітність на дату облікового періоду. Цей принцип застосовують також у фінансовому менеджменті, маркетингу та діяльності інших управлінських структур.

Принцип нарахування застосовують в бухгалтерському обліку для визначення моменту здійснення витрат і отримання доходів. Згідно

з цим принципом витрати й доходи відображаються в обліку в тому періоді, у якому вони були нараховані (тобто відбулися), незалежно від того, коли фактично отримано кошти від покупця. Альтернативним цьому принципу є *касовий метод*, згідно з яким доходи визначаються після надходження коштів на розрахунковий рахунок у банк чи в касу підприємства, а витрати — після завершення розрахунків за реалізовану продукцію (роботу, послуги).

Принцип суттєвості передбачає відображення в бухгалтерському обліку суттєвих витрат упродовж усього циклу виготовлення продукції. При цьому витрати, які не мають великого значення для обчислення собівартості продукції (поштово-телеграфні, канцелярські та ін.), списуються одразу після їх виникнення. Цей принцип дає змогу уникнути в бухгалтерському обліку нагромадження надлишкової інформації, яка не має постійних споживачів й істотно не впливає на результати господарської діяльності.

Принцип правомочності полягає в комплексному відображенні в бухгалтерському обліку всієї господарської діяльності підприємства незалежно від статутних положень. За допомогою цього принципу можна визначити, яку діяльність підприємство не може здійснювати. Наприклад, якщо за статутом, затвердженим у встановленому порядку, основною діяльністю підприємства є виробництво лікєро-горілочної продукції, але за даними бухгалтерського обліку державна податкова інспекція виявила факти роздрібної торгівлі цими виробами, тобто позастатутну діяльність, на підприємство накладаються фінансові санкції.

Принцип відповідності ґрунтується на розмежуванні витрат і доходів між періодами завершення виробничого циклу та узгодженні доходів звітного періоду з витратами, завдяки яким одержано ці доходи. Облік доходів за звітний період здійснюється за принципом нарахування та реалізації. Витрати звітного періоду — це витрати ресурсів, що виникли у зв'язку з господарською діяльністю, завдяки якій було отримано доходи в цьому періоді. Цей принцип бухгалтерського обліку забезпечує відповідність між витратами і доходами у звітному періоді. У разі неправильного відображення в обліку витрат у незавершеному виробництві продукції (робіт, послуг), порушення платіжної дисципліни та інших недоліків, які впливають на достовірність визначення фінансових результатів діяльності підприємства, принцип відповідності порушується.

Принцип облікової політики передбачає застосування в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності протягом тривалого часу (як правило, звітного року) обраних методів визначення доходів, нарахування амортизації основних засобів і нематеріальних активів, зношування малоцінних і швидкозношуваних предметів, створення резервів, обліку та калькуляції собівартості продукції (робіт, послуг) тощо.

Принцип реалізації ґрунтується на визначенні в бухгалтерському обліку доходів від реалізації продукції (робіт, послуг) після виконання договірних зобов'язань і вручення рахунків клієнтам. Згідно з цим принципом моментом реалізації та визначення доходів від неї є момент відвантаження продукції (здавання робіт, послуг) і переходу права власності на неї до замовника, покупця.

Принцип періодизації обліку передбачає поділ безперервної господарської діяльності підприємства на звітні періоди (наприклад, місяць, квартал) для виявлення результатів цієї діяльності за певні проміжки (періоди) часу. Періодизація обліку впродовж календарного року необхідна для контролю розрахунків із бюджетом, тобто правильності та своєчасності нарахування та повноти сплати податків за певний період. Крім того, періодизація обліку дає змогу підготувати оперативну інформацію для фінансового менеджменту, маркетингової діяльності та інших потреб управління підприємством.

Отже, основні принципи бухгалтерського обліку взаємопов'язані; вони забезпечують виконання в мікроекономічному середовищі його функцій — інформаційних, контрольних і загальноекономічних.

1.4. Предмет бухгалтерського обліку. Групування засобів підприємства та джерела їх утворення

Предмет бухгалтерського обліку охоплює весь процес відтворення, тобто виробництво, розподіл, обіг і споживання, зокрема вивчення стану й використання коштів підприємства у процесі господарської діяльності.

Для здійснення господарської діяльності кожне підприємство має певне майно — **господарські засоби** (будівлі, споруди, матеріальні ресурси, устаткування), які утворюються за рахунок певних **джерел** (прибутку, позичених коштів, вкладень засновників).

Процес **виробництва** (створення) суспільного продукту здійснюється в межах виробничої сфери. У бухгалтерському обліку відоб-

ражуються матеріали, трудові та фінансові затрати на його виробництво.

Створений у процесі виробництва суспільний продукт підлягає *розподілу*. Одна його частина йде на відтворення предметів і засобів праці (основних), друга — на оплату праці робітників і службовців, на створення загальнодержавних фондів споживання (пенсійного та ін.).

Для забезпечення безперервності процесу виробництва створений суспільний продукт підлягає обміну (реалізації). У процесі реалізації суспільного продукту виникають витрати, пов'язані з його транспортуванням, зберіганням та реалізацією.

Зі сфери товарного обігу суспільний продукт надходить у сферу *споживання*. *Виробниче* споживання — це використання частини суспільного продукту у вигляді засобів виробництва. *Невиробниче* споживання здійснюється у ланках невиробничої сфери (оборони, культури та ін.).

Отже, **предметом бухгалтерського обліку** є господарські засоби за їх складом і розміщенням, джерела утворення та їх цільове призначення, господарські процеси, що відображаються в результаті виробництва продукції, витрати й результати господарської діяльності підприємства.

Для управління діяльністю підприємства необхідно знати, які господарські засоби воно має, де вони розміщені і за рахунок яких джерел утворені.

Господарські засоби і кошти групують за двома **ознаками**:

- складом і розміщенням;
- джерелами формування і цільовим призначенням.

За **складом і розміщенням** господарські засоби та кошти поділяють на такі складові:

1) **необоротні активи**:

- нематеріальні активи;
- незавершене будівництво;
- основні засоби;
- довгострокові фінансові інвестиції;
- довгострокова дебіторська заборгованість;
- відстрочені податкові активи;
- інші;

2) **оборотні активи**:

- запаси (виробничі; тварини на вирощуванні та відгодівлі; незавершене будівництво; готова продукція; товари);

- одержані векселі;
- дебіторська заборгованість;
- поточні фінансові інвестиції;
- грошові кошти та їх еквіваленти;
- інші;

3) витрати майбутніх періодів.

Виокремлюють такі *джерела формування* господарських засобів і коштів:

1) власний капітал:

- статутний;
- пайовий;
- додатковий;
- резервний;
- незароблений прибуток;
- неоплачений вилучений капітал;

2) забезпечення наступних витрат і платежів:

- персоналу;
- інше забезпечення цільового фінансування;

3) довгострокові зобов'язання:

- довгострокові кредити банків;
- інші довгострокові зобов'язання;
- відстрочені податкові зобов'язання;

4) поточні зобов'язання:

- короткострокові кредити банків;
- поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями;
- видані векселі;
- кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги;
- поточні зобов'язання за розрахунками;

5) доходи майбутніх періодів.

1.5. Метод бухгалтерського обліку

Метод бухгалтерського обліку — це сукупність способів і прийомів, за допомогою яких господарська діяльність підприємства відображається в обліку.

Загальнонаукові та конкретно-емпіричні методичні прийоми, що сформувались у бухгалтерському обліку, наведені на рис. 1.1.

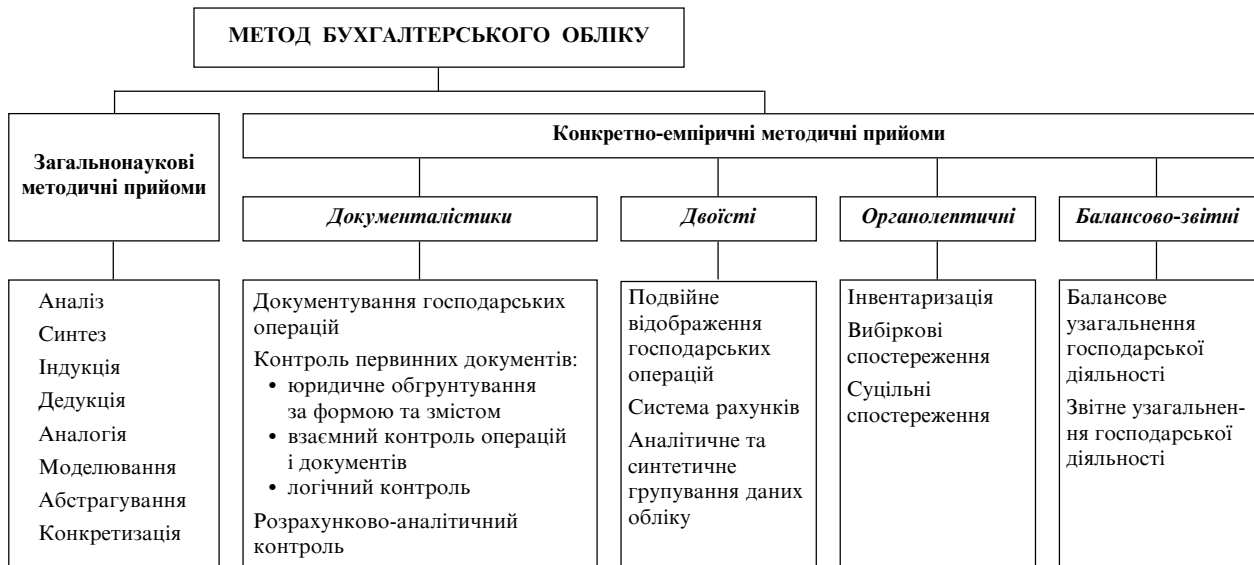

Рис. 1.1. Класифікація прийомів бухгалтерського обліку

До загальнонаукових методичних прийомів належать аналіз і синтез, індукція і дедукція, аналогія і моделювання, абстрагування і конкретизація.

Аналіз (від грецьк. *analysis* — розкладання, розчленування) — прийом дослідження, який передбачає вивчення предмета уявним або практичним розчленуванням його на складові (частини об'єкта, його ознаки, властивості, відношення). Кожну з виокремлених частин аналізують окремо в межах одного цілого (наприклад, здійснюють аналітичний облік будинків, споруд, машин і обладнання на синтетичному рахунку 10 “Основні засоби”).

Синтез (від грецьк. *synthesis* — сполучення, поєднання, складання) — прийом вивчення об'єкта в цілісності, єдності та взаємозв'язку його частин. У бухгалтерському обліку синтез пов'язаний із синтетичним обліком, оскільки дає змогу об'єднати об'єкти, розчленовані у процесі господарської діяльності, встановити їх зв'язок і пізнати предмет як єдине ціле (нематеріальні активи, матеріали, готова продукція та ін.).

Індукція (від лат. *induction* — наведення) — прийом дослідження, за яким загальний висновок про ознаки множини елементів об'єкта роблять на основі вивчення не всіх ознак, а лише частини елементів цієї множини, тобто узагальнення висновків від окремого до загального (коли облік дебіторської заборгованості здійснюють за даними спочатку аналітичного, а потім синтетичного обліку).

Дедукція (від лат. *deduction* — виведення) — прийом, за яким спочатку досліджують стан об'єкта в цілому, а вже потім його складових, тобто висновки конкретизують від загального до окремого (коли облік дебіторської заборгованості здійснюють за даними спочатку синтетичного, а потім аналітичного обліку).

Аналогія (від грецьк. *analogia* — відповідність) — прийом, за допомогою якого одні об'єкти пізнають на основі їх подібності з іншими. Грунтуючись на подібності окремих сторін різних об'єктів, прийом аналогії є основою моделювання, яке застосовують, зокрема, у побудові аналітичного й синтетичного бухгалтерського обліку знярядь і об'єктів праці.

Моделювання (від лат. *modulus* — міра, зразок) — прийом наукового пізнання, що ґрунтується на заміні об'єкта чи явища, які вивчають, на їх аналоги, моделі, котрі мають істотні прикмети оригіналу. У бухгалтерському обліку такими моделями є міжнародні та національні стандарти.

Абстрагування (від лат. *abstrahere* — відволікати) — прийом, що передбачає перехід від конкретних об'єктів до загальних понять і законів розвитку (наприклад, коли перевіряють стан контролю трудової дисципліни в окремих підрозділах підприємства і, абстрагуючись, роблять висновки по підприємству загалом).

Конкретизація (від лат. *concretus* — густий, твердий) — прийом дослідження об'єктів в усій їх різнобічності, якісній багатогранності значень реального існування (на відміну від абстрактного). При цьому досліджують стан об'єктів за певних конкретних умов їх існування та історичного розвитку. Прикладом застосування цього прийому може бути виявлення у процесі обліку непродуктивних витрат за місяцями їх утворення — підрозділами підприємства.

На основі загальнонаукових методів дослідження явищ, які відбуваються в господарській діяльності й відбиваються в бухгалтерському обліку, сформувались емпіричні методичні прийоми, що ґрунтуються на досвіді розвитку обліку та його застосування у практичній діяльності людей. Це забезпечує поєднання теорії бухгалтерського обліку як науки та його прикладної частини — обліку капіталу та його використання суб'єктами підприємницької діяльності.

Конкретно-емпіричні методичні прийоми бухгалтерського обліку сформувалися на основі загальнонаукових у результаті багатовікового розвитку. Їх застосовують не як констатацію результатів спостереження (наприклад, про перевищення витрат виробництва порівняно з передбаченими нормами); вони не є пізнанням економічних процесів. Бухгалтерський облік лише тоді виконуватиме покладені на нього функції, коли ґрупуватиме інформацію про господарські процеси за ознаками, необхідними для управління виробництвом і маркетингом, сприятиме збільшенню капіталу суб'єктів підприємництва.

Конкретно-емпіричні методичні прийоми бухгалтерського обліку є специфічними для економічної науки. Розрізняють прийоми документалістики, двоїсті, органолептичні та балансово-звітні.

Прийоми документалістики полягають у суцільному безперервному документуванні господарських операцій, які відображаються в бухгалтерському обліку суб'єкта підприємницької діяльності. Первинною процедурою *обліково-аналітичного процесу* є оформлення господарських операцій юридично достовірним документом на папері чи іншому носії інформації. Виходячи з *контрольних функцій* бухгалтерського обліку первинна документація підлягає *юридичній перевірці на правомочність і достовірність за формою та змістом*

(із застосуванням прийомів юридичного обґрунтування), *взаємному контролю операцій і логічному контролю*. За допомогою документації в бухгалтерському обліку відображають обіг капіталу, його використання, заощадження та збільшення. Крім того, за документацією можна здійснювати первинне спостереження за відображеними господарськими операціями, у ній закріплюється матеріальна відповідальність працівників за отримані цінності, відображається оплата праці працівників.

Розрахунково-аналітичні прийоми застосовують у бухгалтерському обліку з метою оцінювання господарських операцій в єдиному грошовому вимірнику, а також натуральних, трудових та інших вимірниках об'єктів обліку.

Двоїсті прийоми передбачають відображення структури капіталу та його використання у процесі обігу під час здійснення господарської діяльності, тобто *подвійне відображення господарських операцій* у системі бухгалтерського обліку. Для цього застосовують прийоми класифікації *системи рахунків* бухгалтерського обліку господарської діяльності та їх групування за економічно однорідним змістом і призначенням. Прийоми *аналітичного та синтетичного групування даних обліку* застосовують для деталізації та узагальнення інформації про господарську діяльність з метою активного впливу на неї через систему управління.

Органолетичні (від грецьк. *organon* — знаряддя, інструмент) *прийоми* застосовують для контролю правильності даних обліку цінностей, здійснення *інвентаризації*, контрольних замірів робіт *вибірковими та суцільними спостереженнями* господарських операцій, коштів і матеріальних цінностей. У бухгалтерському обліку ці прийоми застосовують у разі передавання грошей або матеріальних цінностей від однієї матеріально відповідальної особи до іншої, приймання товарів від постачальників та в деяких інших випадках (наприклад, у разі стихійного лиха чи пожежі).

Балансово-звітні прийоми передбачають узагальнення даних бухгалтерського обліку на певну дату для підбиття підсумку фінансово-господарської діяльності, обчислення податків, розрахунків із бюджетом, оплати праці працівників, розрахунків із контрагентами тощо. При цьому здійснюють синтезування даних обліку в Головній книзі, балансове відображення стану капіталу на звітну дату (його наявність і розміщення), звітне узагальнення господарської діяльності. Зміст цих методичних прийомів визначається інформаційними, конт-

рольними та загальноекономічними функціями бухгалтерського обліку в мікро- та макроекономіці, а також національним законодавством і нормативно-правовим регулюванням органів державного управління економікою.

Основними елементами методу бухгалтерського обліку є документація, інвентаризація, подвійний запис, оцінка, калькуляція, баланс і звітність. Практичне використання кожного з них зумовлюється відповідними положеннями, інструкціями, вказівками, розробленими та затвердженими державними органами.

Документація — відображення господарських операцій на бланках документів або технічних носіях (наприклад, магнітних або оптичних дисках).

Інвентаризація — перевірка фактичної наявності товарно-матеріальних цінностей і грошових коштів за допомогою перерахування, зважування та вимірювання.

Подвійний запис — тотожне відображення господарських операцій двічі: у дебеті та кредиті одного чи кількох рахунків.

Оцінка — відображення об'єктів бухгалтерського обліку в єдиному грошовому вимірнику з метою узагальнення їх по підприємству загалом.

Калькуляція (від лат. *calculatio* — підраховування) — обчислення собівартості одиниці продукції, виконаних робіт та послуг, а також таблиця, зведення результатів такого обчислення.

Бухгалтерський баланс — звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає його активи, зобов'язання та власний капітал на певну дату.

Бухгалтерська звітність — система взаємопов'язаних і взаємозумовлених показників, що відображають господарсько-фінансову діяльність підприємства на певний період.

Контрольні питання

1. Що таке господарський облік? Його складові.
2. Яке значення в господарському обліку має бухгалтерський облік?
3. Перелічіть об'єкти бухгалтерського обліку.
4. Що є предметом бухгалтерського обліку?
5. За якими ознаками групують засоби підприємства?
6. Що є методом бухгалтерського обліку?

Розділ 2

Бухгалтерський баланс

2.1. Бухгалтерський баланс, його зміст і значення

Бухгалтерський баланс дає змогу отримати узагальнену та згруповану у відповідний спосіб інформацію про стан господарських засобів і джерел їх утворення на певну дату.

Існує два **визначення балансу**: **економічне**, згідно з яким це спосіб економічного групування та узагальненого відображення у грошовій оцінці стану господарських засобів і джерел їх утворення на певну дату, і **бухгалтерське**, згідно з яким це двобічна таблиця, ліва частина якої (**актив**) призначена для відображення засобів підприємства, права (**пасив**) — для відображення джерел їх формування.

Зміст, форма балансу та загальні вимоги до розкриття його статей визначаються Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 2, затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р. № 87 (див. дод. 2).

Розрізняють такі **види бухгалтерського балансу**:

- **вступний** — складається на початку діяльності підприємства;
- **періодичний** — складається протягом календарного року за звітними періодами;
- **річний** — відображує стан капіталу підприємства, розміщеного в активах і пасивах на початок наступного року, а також результати діяльності за попередній рік;
- **об'єднувальний** — складається в разі злиття кількох підприємств у об'єднання на правах юридичної особи;
- **розподільний** — складається при реструктуризації великих підприємств, поділу їх на менші за обсягом підприємства з правами юридичної особи;
- **санований** — призначений для коригування контрактивних та контрпасивних статей балансу;

- **ліквідаційний** — складається в разі ліквідації підприємства, яке має статус юридичної особи;
- **зведений** — складається на підприємстві, до складу якого входять реструктуризовані підприємства чи господарства, виділені на самостійний баланс;
- **консолідований** — передбачає включення до його складу всіх підприємств однієї компанії, фірми, концерну з правом юридичної особи.

Значення балансу:

- 1) це основа бухгалтерської звітності про результати господарської та фінансової діяльності підприємства за певний період;
- 2) основне джерело інформації про майновий і фінансовий стани суб'єктів господарювання;
- 3) інформаційна база для податкових органів, кредитних установ і органів державного управління майном;
- 4) інформаційне забезпечення для фінансового планування підприємства, контролю грошових потоків відповідно до отриманого прибутку.

Зміст бухгалтерського балансу складають такі його характеристики:

- повнота охоплення сукупності всіх господарських процесів підприємства;
- здійснення економічно обґрунтованого групування господарських процесів;
- відображення зв'язків між господарськими явищами з додержанням типової кореспонденції рахунків.

2.2. Структура балансу

Структура бухгалтерського балансу підприємства, що рекомендована Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 2 “Баланс”, є типовою (табл. 2.1).

Залежно від потреб загальнодержавного спрямування Міністерство фінансів України за погодженням із Держкомстатом України може вносити відповідні корективи до структури балансу та видавати інструкції про складання періодичної (поточної) та річної звітності, в яких конкретизується зміст статей балансу, наводяться їх оцінка, розрахунок окремих показників та інші дані.

Таблиця 2.1

Дата (рік, місяць, число) _____

Підприємство _____ За ЄДРПОУ _____

Територія _____ За КОАТУУ _____

Орган державного управління _____ За СПОДУ _____

Галузь _____ За ЗКГНГ _____

Вид економічної діяльності _____ За КВЕД _____

Одиниця вимірювання: тис. грн. _____ Контрольна сума _____

Адреса _____

Коди	
	01

Баланс
на **20** р.

Форма № 1 Код за ДКУД 1801001

Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	Пасив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4	1	2	3	4
I. Необоротні активи				I. Власний капітал			
Нематеріальні активи:				Статутний капітал	300		
залишкова вартість	010			Пайовий капітал	310		
первісна вартість	011			Додатковий вкладений капітал	320		
знос	012			Інший додатковий капітал	330		
Незавершене будівництво	020			Резервний капітал	340		
Основні засоби:				Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	350		
залишкова вартість	030			Неоплачений капітал	360		
первісна вартість	031			Вилучений капітал	370		
знос	032			Разом за розділом I	380		
Довгострокові фінансові інвестиції:				II. Забезпечення наступних витрат і платежів			
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	040			Забезпечення виплат персоналу	400		

1	2	3	4	1	2	3	4
інші фінансові інвестиції	045			Інші забезпечення	410		
Довгострокова дебіторська заборгованість	050			Цільове фінансування	420		
Відстрочені податкові активи	060			Разом за розділом II	430		
Інші необоротні активи	070			III. Довгострокові зобов'язання			
Разом за розділом I	080			Довгострокові кредити банків	440		
II. Оборотні активи				Інші довгострокові фінансові зобов'язання	450		
Запаси:				Відстрочені податкові зобов'язання	460		
виробничі	100			Інші довгострокові зобов'язання	470		
тварини на вирощуванні та відгодівлі	110			Разом за розділом III	480		
незавершене будівництво	120			IV. Поточні зобов'язання			
готова продукція	130			Короткострокові кредити банків	500		
товари	140			Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	510		
Одержані векселі	150			Векселі видані	520		
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:				Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	530		
чиста реалізаційна вартість	160			Поточні зобов'язання за розрахунками:			
первісна вартість	161			з одержаних авансів	540		
резерв сумнівних боргів	162			з бюджетом	550		
Дебіторська заборгованість за розрахунками:				з позабюджетних платежів	560		
з бюджетом	170			зі страхування	570		
за виданими авансами	180			з оплати праці	580		
з нарахованих доходів	190			з учасниками	590		

1	2	3	4	1	2	3	4
із внутрішніх розрахунків	200			з внутрішніх розрахунків	600		
Інша поточна дебіторська заборгованість	210			Інші поточні зобов'язання	610		
Поточні фінансові інвестиції	220			Разом за розділом IV	620		
Грошові кошти та їх еквіваленти:				V. Доходи майбутніх періодів	630		
в національній валюті	230			Баланс	640		
в іноземній валюті	240						
Інші оборотні активи	250						
Разом за розділом II	260						
III. Витрати майбутніх періодів	270						
Баланс	280						

Актив і пасив балансу складаються з окремих статей.

Стаття балансу — це показник, який відображає величину певного економічно однорідного виду засобів, джерел їх утворення та коштів у грошовому вираженні на певну дату. Грошове вираження називають *оцінкою статті*.

Статті балансу, складені за певною системою згідно з чинним законодавством, поєднують у розділі активу та пасиву.

До **активу** належать статті, які відображають ступінь рухомості майна (ступінь ліквідності), предметний стан майна підприємства.

Ліквідність балансу — це можливість мобілізувати засоби (активи), які є в наявності для оплати боргів (пасивів) у встановлені строки.

До **пасиву** належать статті, які показують розмір коштів (капіталу), вкладених у господарську діяльність підприємства, і ступінь терміновості повернення зобов'язань.

Актив і пасив балансу складаються також з певних розділів.

Актив:

1. Необоротні активи.
2. Оборотні активи.
3. Витрати майбутніх періодів.

Пасив:

1. Власний капітал.
2. Забезпечення наступних витрат і платежів.
3. Довгострокові зобов'язання.
4. Поточні зобов'язання.
5. Доходи майбутніх періодів.

У *першому* розділі **активу** відображаються нематеріальні активи, незавершене будівництво, основні засоби, довгострокові фінансові інвестиції, довгострокова дебіторська заборгованість, відстрочені податкові активи та інші необоротні активи.

Другий розділ **активу** містить інформацію про запаси (виробничі; тари на вирощуванні та відгодівлі; незавершене виробництво; готову продукцію; товари), одержані векселі, дебіторську заборгованість, поточні фінансові інвестиції, грошові кошти та їх еквіваленти, інші оборотні активи.

У *третьому* розділі **активу** відображаються витрати майбутніх періодів.

У *першому* розділі **пасиву** наводяться дані про статутний, пайовий, додатковий та резервний капітал, нерозподілений прибуток (непокритий збиток), неоплачений і вилучений капітал.

У *другому* розділі **пасиву** відображається забезпечення виплат персоналу, інше забезпечення та цільове фінансування.

Третій розділ **пасиву** відображає довгострокові кредити банків, інші довгострокові зобов'язання, відстрочені податкові зобов'язання.

Четвертий розділ **пасиву** містить дані про короткострокові кредити банків, поточну заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями, видані векселі, кредиторську заборгованість за товари, роботи й послуги, поточні зобов'язання за розрахунками.

П'ятий розділ **пасиву** відображає доходи майбутніх періодів.

Підсумки активу та пасиву називають **валютою балансу**.

Актив балансу завжди дорівнює пасиву:

$$A = П.$$

2.3. Зміни в балансі, зумовлені господарськими операціями

Розглянемо приклади можливих змін у балансі.

Актив	Сума, грн.	Пасив	Сума, грн.
Основні засоби	690000	Статутний капітал	800000
Матеріали	150000	Прибуток	50000
Незавершене виробництво	24000	Кредити банків	60000
Каса	1000	Постачальники	40000
Рахунки в банках	85000		
<i>Разом</i>	950000	<i>Разом</i>	950000

Операція 1: оприбутковано в касу підприємства одержані в банку з розрахункового рахунку грошові кошти — 15000 грн.

Актив	Сума, грн.	Пасив	Сума, грн.
Основні засоби	690000	Статутний капітал	800000
Матеріали	150000	Прибуток	50000
Незавершене виробництво	24000	Кредити банків	60000
Каса	16000	Постачальники	40000
Рахунки в банках	70000		
<i>Разом</i>	950000	<i>Разом</i>	950000

Унаслідок цієї операції залишок грошових коштів у касі збільшився на 15000 грн, і сума за статтею “Каса” становить 16000 грн. Водночас на рахунках у банку (поточному рахунку в національній валюті) кошти зменшаться на 15000 грн, і за статтею активу “Рахунки в банках” залишок становитиме 70000 грн. Отже, внаслідок господарської операції 1 грошові кошти перемістилися, але їх загальний розмір не змінився. Підсумок балансу також залишився таким самим.

Операція 2: зараховано на збільшення статутного капіталу частку прибутку в розмірі 30000 грн.

Актив	Сума, грн.	Пасив	Сума, грн.
Основні засоби	690000	Статутний капітал	830000
Матеріали	150000	Прибуток	20000
Незавершене виробництво	24000	Кредити банків	60000
Каса	16000	Постачальники	40000
Рахунки в банках	70000		
<i>Разом</i>	950000	<i>Разом</i>	950000

У результаті цієї операції змінилися джерела засобів. Прибуток зменшився на 30000 грн, а статутний капітал водночас збільшився на цю суму. Отже, операція 2 внесла зміни у статті пасиву балансу. Вона зумовила тільки перегрупування у джерелах засобів, що не позначилося на загальному підсумку балансу. Рівність підсумків активу та пасиву балансу при цьому не порушилася.

Операція 3: оприбутковано на складі підприємства матеріали, придбані у постачальників, на суму 50000 грн.

Актив	Сума, грн.	Пасив	Сума, грн.
Основні засоби	690000	Статутний капітал	830000
Матеріали	200000	Прибуток	20000
Незавершене виробництво	24000	Кредити банків	60000
Каса	16000	Постачальники	90000
Рахунки в банках	70000		
<i>Разом</i>	1000000	<i>Разом</i>	1000000

Унаслідок цієї операції запаси на складах підприємства збільшились на 50000 грн (до 200000 грн). Водночас збільшилась заборгованість постачальникам за одержані матеріали на цю саму суму. Ця операція вносить зміни в актив і пасив балансу. Через те що зміни у статтях активу та пасиву відбулися на одну й ту саму суму (у напрямку збільшення), загальний підсумок балансу також збільшився, але рівність його не порушилася.

Операція 4: з поточного рахунку в національній валюті підприємства банку для погашення заборгованості по раніше одержаній позичці перераховано 60000 грн.

Актив	Сума, грн.	Пасив	Сума, грн.
Основні засоби	690000	Статутний капітал	830000
Матеріали	200000	Прибуток	20000
Незавершене виробництво	24000	Кредити банків	—
Каса	16000	Постачальники	90000
Рахунки в банках	10000		
<i>Разом</i>	940000	<i>Разом</i>	940000

У результаті цієї операції грошові кошти на рахунках у банку зменшилися на 60000 грн (залишок становить 10000 грн). Водночас зменшилася заборгованість банку за позичками на цю саму суму. У результаті не стало залишку на рахунку “Кредити банків”. Ця операція вносить зміни в актив і пасив балансу, у зв’язку з чим вони зменшуються на одну й ту саму суму. Валюта балансу зменшилася, проте рівність не порушилася.

Розглянуті чотири операції охоплюють всі можливі варіанти змін у балансі і дають змогу зробити такі висновки.

1. Кожна господарська операція вносить зміни щонайменше у дві статті балансу.

2. Господарські операції за характером змін, які вони спричинюють у складі засобів і джерел їх формування, поділяють на чотири типи (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Типи господарських операцій

Тип операції	Характеристика операції	Вплив операції		
		на актив	на пасив	на підсумок балансу
I	Зміни у складі господарських засобів	збільшення статті зменшення статті	без змін	без змін
II	Зміни у джерелах формування господарських засобів	без змін	збільшення статті зменшення статті	без змін
III	Надходження, додаткове залучення господарських засобів в оборот підприємства	збільшення статті	збільшення статті	збільшення статті
IV	Вибуття засобів із господарства	зменшення статті	зменшення статті	зменшення статті

Контрольні питання

1. Що таке бухгалтерський баланс?
2. Що таке валюта балансу?
3. Зміни в балансі під впливом господарських операцій. Наведіть приклад господарських операцій для кожного типу змін у балансі.

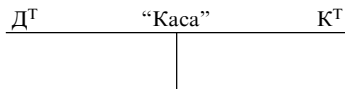
Розділ 3

Система рахунків бухгалтерського обліку. Їх зміст і класифікація

3.1. Бухгалтерські рахунки, їх побудова

Бухгалтерський баланс не пристосований для поточного відображення господарських операцій. Тому для цього застосовують **рахунки бухгалтерського обліку** — спосіб групування господарських операцій за економічно однорідними ознаками з метою систематичного контролю за наявністю та зміною засобів і їх джерел у процесі господарської діяльності.

За формою бухгалтерський рахунок — це таблиця, лівий бік якої називається “дебет” (від лат. *debit* — він винен), правий — “кредит” (від лат. *credit* — він вірить):

Відкрити рахунок означає вписати в нього початковий залишок, який називається “сальдо”. Його записують з того боку рахунка, де цей об’єкт відображається в балансі. У рахунках, призначених для обліку засобів, сальдо записують з лівого боку, а в рахунках, які відображають облік джерел, — з правого.

Сальдо (с-до) — різниця між підсумками залишків за дебетом і кредитом рахунків з урахуванням змін на рахунку на кінець звітної періоду.

Наприклад, на 1 січня 2000 р. залишок за балансом у рахунку “Поточні рахунки в національній валюті” становив 500000 грн, і цього ж дня було здійснено такі господарські операції:

- 1) надійшло на поточний рахунок у національній валюті за реалізацію продукції 150000 грн;
- 2) перераховано з поточного рахунка в національній валюті до державного бюджету 85000 грн.

Відтворимо стан і зміни коштів на поточному рахунку в національній валюті.

Д ^Г		Поточні рахунки в національній валюті		К ^Г	
Сальдо на 1 січня 2000 р.		500000	Сальдо на 1 лютого 2000 р.	565000	
1.		150000	2.	85000	
Оборот за січень		150000	Оборот за лютий	85000	

Підсумок залишків на дебеті та кредиті без підсумку початкового сальдо є **оборотом** за бухгалтерським рахунком. Підсумок за дебетом називається *дебетовим* оборотом, за кредитом — *кредитовим* оборотом.

Кожний рахунок має цифровий код, наприклад:

- 10 “Основні засоби”
- 30 “Каса”
- 31 “Рахунки в банках” і т. д.

3.2. Активні, пасивні та активно-пасивні рахунки. Обороти й сальдо

Бухгалтерський баланс поділяють на дві частини (рис. 3.1):

- актив, де відображаються наявні господарські засоби;
- пасив, де відображаються джерела їх формування.

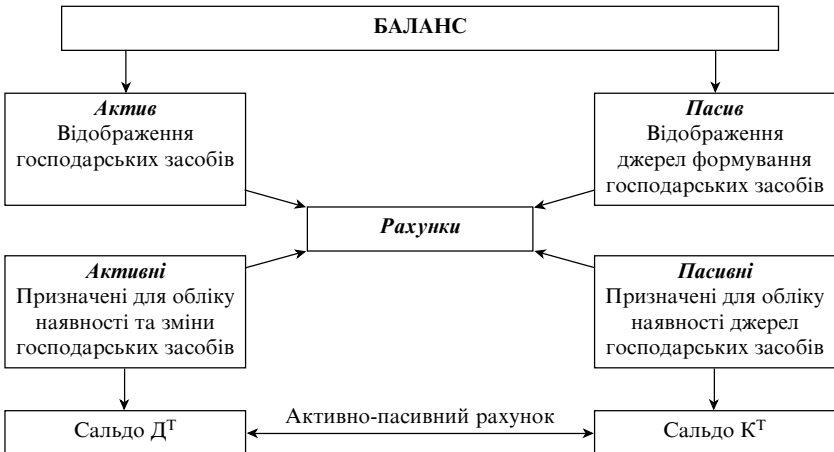

Рис. 3.1. Взаємозв'язок балансу і рахунків

Активні рахунки відкривають на основі активу статей балансу, пасивні — на основі пасиву.

В активних рахунках надходження засобів виробництва, коштів на підприємство відображається за дебетом, а вибуття — за кредитом. Сальдо за активними рахунками визначається за дебетом.

У пасивних рахунках збільшення джерел коштів відображається за кредитом, а зменшення — за дебетом. Сальдо за пасивними рахунками визначається за кредитом. Запишемо це схематично.

<i>Активний рахунок</i>	
Д ^Г	К ^Г
С-до на початок Збільшення	Зменшення
<i>Оборот</i>	<i>Оборот</i>
С-до на кінець	

<i>Пасивний рахунок</i>	
Д ^Г	К ^Г
Зменшення	С-до на початок Збільшення
<i>Оборот</i>	<i>Оборот</i>
	С-до на кінець

Сальдо на кінець звітної періоду визначається так:

- для **активних рахунків**

$$\text{сальдо за дебетом} = \text{сальдо на початок періоду за дебетом} + \text{оборот за дебетом} - \text{оборот за кредитом}$$

- для **пасивних рахунків**

$$\text{сальдо за кредитом} = \text{сальдо на початок періоду за кредитом} + \text{оборот за кредитом} - \text{оборот за дебетом}$$

- для **активно-пасивних рахунків** — на основі оборотної відомості.

3.3. Класифікація рахунків бухгалтерського обліку

Рахунки бухгалтерського обліку класифікують за призначенням, структурою та економічним змістом (рис. 3.2, 3.3).

Рис. 3.2. Класифікація рахунків бухгалтерського обліку за їх призначенням і структурою

Рис. 3.3. Класифікація рахунків бухгалтерського обліку за економічним змістом

До **основних** належать рахунки обліку господарських коштів і джерел їх утворення, до **операційних** — рахунки обліку господарських процесів і фінансово-результатні, до **регулювальних** і **додаткових** — рахунки, що регулюють і доповнюють показники основних рахунків.

У групі рахунків обліку господарських коштів і джерел їх утворення об'єднано інвентарні, розрахункові, капіталу та грошові, тобто рахунки класів “Необоротні активи”, “Запаси”, “Кошти”, “Розрахунки” та “Інші активи”.

Рахунки, на яких обліковують предмети та знаряддя праці (основні засоби, матеріали, інвентар тощо), називають **інвентарними**, а ті, на яких обліковують грошові кошти підприємства в касі, на розрахунковому рахунку в банку тощо, — **грошовими**. Рахунки, на яких обліковують розрахунки з різними контрагентами та фізичними особами, називають **розрахунковими**, а ті, на яких обліковують інвестиційний і статутний капітал та спеціальні кошти, — **власного капіталу та забезпечення зобов'язань**.

До рахунків обліку господарських процесів належать збирально-розподільчі, калькуляційні та операційно-результатні.

Збирально-розподільчіми називають рахунки, на яких за певний період відображають економічно однорідні витрати (на заробітну плату, обслуговування виробництва) для розподілу їх між об'єктами калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг). До збирально-розподільчих належать також рахунки “Витрати майбутніх періодів”, “Резерв сумнівних боргів” та ін. **Калькуляційними** називають рахунки, на яких обчислюють собівартість продукції (робіт, послуг), а **операційно-результатними** — ті, на яких обліковують процес реалізації продукції (робіт, послуг) і виявляють результати від реалізації (собівартість реалізації).

До **фінансово-результатних** належать рахунки, на яких обліковують фінансові результати господарської діяльності підприємства (фінансові результати, нерозподілені прибутки).

Рахунки, призначені для коригування показників основних рахунків і окремих статей балансу, називають **регулювальними** (їх поділяють на **контрарні** та **додаткові**). Основні рахунки коригують відніманням підсумку контрарного рахунка від підсумку основного рахунка.

Контрарні рахунки застосовують для регулювання підсумків активних і пасивних основних рахунків, тому їх називають відповідно **контрактивними** та **контрасивними**. Регулювальні рахунки під час складання балансу наводять у рядках після основного рахунка і не

включають до валюти балансу. До регулювальних рахунків належать також *додаткові*, які коригують сальдо основних рахунків. Додаткові рахунки бувають *активні* та *пасивні*.

Активні додаткові регулювальні рахунки коригують сальдо тих основних рахунків, у доповнення до яких вони ведуться. Дебетове сальдо додаткових активних рахунків показує збільшення суми відповідного основного активного рахунка, а кредитове сальдо — зменшення цієї суми.

Прикладом активного додаткового регулюючого рахунка є аналітичний рахунок “Відхилення від облікових цін на матеріали”, який ведеться у складі синтетичного рахунка “Виробничі запаси” як доповнення до субрахунків “Сировина і матеріали”, “Паливо”, “Запасні частини” та ін. При цьому фактичну собівартість матеріалів визначають підсумовуванням вартості матеріалів за обліковими цінами та сальдо додаткового регулювального рахунка.

Пасивні додаткові регулювальні рахунки коригують сальдо тих основних пасивних рахунків, у доповнення до яких вони ведуться. Коригування сальдо основного пасивного рахунка за допомогою додаткових регулювальних рахунків здійснюють аналогічно коригуванню основних активних рахунків.

Згідно з класифікацією рахунків бухгалтерського обліку за **економічним змістом** їх поділяють на активні та пасивні. На *активних* рахунках обліковують господарські кошти, їх розміщення та цільове використання, на *пасивних* — джерела утворення господарських коштів (капіталу) та їх цільове призначення (див. рис. 3.3). До активних включають рахунки господарських коштів і господарських процесів, до пасивних — джерела власних і залучених коштів (капіталу), прибутків, збитків.

Розглянуті рахунки відображають у бухгалтерському балансі, тому їх називають *балансовими*. Проте крім них існують рахунки, які не відображають у бухгалтерському балансі. Оскільки сальдо цих рахунків показують після підсумку балансу, їх називають *позабалансовими*. На позабалансових рахунках відображають цінності, які тимчасово перебувають у користуванні чи на збереженні у підприємства, але йому не належать.

Особливість позабалансових рахунків полягає в одинарності виконаних на них бухгалтерських залишків (операція відображається тільки на дебеті чи кредиті одного позабалансового рахунка).

3.4. План рахунків бухгалтерського обліку

Для одержання різнобічної інформації, необхідної для управління та контролю, велике значення має застосування науково обгрунтованого плану рахунків.

План рахунків — це систематизований перелік найменувань і кодів рахунків і субрахунків бухгалтерського обліку, які використовують для відображення діяльності підприємства, установи, організації.

На основі Програми реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів Міністерство фінансів України наказом від 30 листопада 1999 р. № 291 затвердило Інструкцію про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій (див. дод. 3).

План рахунків бухгалтерського обліку є переліком рахунків і схем реєстрацій та групування на їх основі фактів фінансово-господарської діяльності в бухгалтерському обліку. У ньому для визначення **кодів** (номерів) рахунків застосовується десяткова система. Синтетичні рахунки є рахунками першого порядку, субрахунки — другого. Перша цифра коду визначає клас рахунків, друга — номер синтетичного рахунка, третя — номер субрахунка. Наприклад, у кодї 121 перша цифра “1” вказує на клас “Необоротні активи”, цифра “2” — синтетичний рахунок “Нематеріальні активи”, друга цифра “1” — субрахунок “Права користування природними ресурсами”.

Усі синтетичні рахунки мають двозначний код, а також найпоширеніші субрахунки за порядковою системою кодування в межах тризначного коду.

У плані рахунків синтетичні рахунки об'єднані за економічною ознакою однорідності та згруповані в такі класи:

1. “Необоротні активи”.
2. “Запаси”.
3. “Кошти, розрахунки та інші активи”.
4. “Власний капітал та забезпечення зобов'язань”.
5. “Довгострокові зобов'язання”.
6. “Поточні зобов'язання”.
7. “Доходи і результати діяльності”.
8. “Витрати за елементами”.
9. “Витрати діяльності”.

Окремим класом “0” представлені позабалансові рахунки та суб-рахунки до них:

- 01 “Орендовані необоротні активи”.
- 02 “Активи на відповідальному зберіганні” (устаткування, прийняте для монтажу; матеріали, прийняті для переробки; матеріальні цінності на відповідальному зберіганні; товари, прийняті на комісію; майно в довірчому управлінні).
- 03 “Контрактні зобов’язання”.
- 04 “Непередбачені активи й зобов’язання”.
- 05 “Гарантії та забезпечення надані”.
- 06 “Гарантії та забезпечення отримані”.
- 07 “Списані активи”.
- 08 “Бланки суворого обліку”.

План рахунків бухгалтерського обліку використовують усі суб’єкти господарювання.

Контрольні питання

1. Як побудовані рахунки бухгалтерського обліку?
2. Які рахунки є активними та пасивними?
3. Як визначається сальдо на активному, пасивному та активно-пасивному рахунках?
4. Як класифікуються рахунки бухгалтерського обліку?
5. Суть і призначення позабалансових рахунків.
6. Що таке план рахунків бухгалтерського обліку?

Розділ 4

Подвійний запис як елемент методу бухгалтерського обліку

4.1. Подвійний запис, його суть і значення

Кожна господарська операція спричинює в господарській діяльності підприємства два економічні явища, які в бухгалтерському обліку відображаються взаємопов'язано, тобто способом подвійного запису. За таким методом відображення інформації визначають взаємопов'язані рахунки, в яких відбулися зміни під впливом господарських операцій.

Подвійний запис є способом відображення кожної господарської операції двічі: у дебеті одного чи кількох рахунків і кредиті також одного чи кількох рахунків у одній і тій самій сумі. **Контрольне значення** подвійного запису випливає з того, що підсумок записів за дебетом усіх рахунків має дорівнювати підсумку записів за їх кредитом. **Економічне значення** подвійного запису полягає в тому, що він допомагає забезпечити контроль за збереженням майна господарства.

Взаємозв'язок рахунків, що виникає в результаті відображення на них господарських операцій подвійним записом, називається **кореспонденцією рахунків**, а рахунки — такими, що **кореспондують**. Оформлюють кореспонденцію рахунків складанням бухгалтерських проводок і записуванням їх у рахунок бухгалтерського обліку.

Бухгалтерською проводкою називають значення рахунка, який дебетується, рахунка, який кредитується, і суму відображуваної в обліку господарської операції.

Приклади.

1. З розрахункового рахунка в касу отримано 20000 грн. У цьому разі кореспонденцію рахунків слід оформити так:

Розрахунковий рахунок А	К ^Т Р/р А	-	20000 грн
Каса А	Д ^Т Каса А	+	

2. Надійшло матеріалів від постачальника на суму 80000 грн.
У цьому разі робиться такий запис:

ДТ “Матеріали”	А +	80000 грн
КТ “Постачальники”	П +	

3. Витрачено у виробництві на виготовлення продукції

Сировини та матеріалів	660000 грн
Палива	140000 грн
<i>Разом</i>	800000 грн

Ця операція зумовила зменшення виробничих запасів і збільшення затрат виробництва:

ДТ “Виробництво”	800000 грн
КТ “Матеріали”	660000 грн
КТ “Паливо”	140000 грн

Бухгалтерська проводка такого типу є складною. Складні бухгалтерські проводки не порушують правила подвійного запису; кожну з них можна розкласти на кілька простих.

Простою називають **бухгалтерську проводку**, коли один рахунок дебетується на певну суму, а другий кредитується на цю саму суму. За **складної проводки** кілька рахунків дебетуються, а на загальну суму записів за дебетом кредитується один рахунок або навпаки.

У наведеному прикладі 3 це має такий вигляд:

ДТ рах. “Виробництво”	660000 грн
КТ рах. “Матеріали”	
ДТ рах. “Виробництво”	140000 грн
КТ рах. “Паливо”	

Отже, у разі відображення кожної господарської операції способом подвійного запису кореспондують два рахунки, один з яких дебетують, а другий кредитують на одну й ту саму суму. Якщо господарська операція відображається складною проводкою, то загальна сума залишків за одним боком кількох рахунків має дорівнювати загальній сумі, записаній на протилежному боці рахунка, що кореспондує з ним.

Правильна кореспонденція рахунків має велике значення для організації бухгалтерського обліку, оскільки вносить певний порядок у систему облікових записів.

4.2. Способи виявлення та виправлення помилок у бухгалтерському обліку

У процесі ведення бухгалтерського обліку можуть виникати різні помилки, пов'язані з неточностями записів у первинних документах і підрахунках, а також з неправильною організацією кореспонденції рахунків.

Для виявлення допущених помилок застосовують такі прийоми:

- *повторне таксування* — переведення натуральних і трудових вимірників у грошові (ціна × кількість);
- *повторне підбиття підсумків*;
- *“пунктирування”* — порівняння даних у первинних документах із записами в бухгалтерському обліку. При цьому вивірені суми позначають *V* або *“•”*.

Існують такі способи **виправлення помилок**: коректурний, додаткових проводок та “червоного сторно”.

Коректурний спосіб застосовують тоді, коли помилка виникла в одному первинному документі, і її виправлення не впливає на бухгалтерські записи, наприклад:

Надійшли матеріали від постачальника

$$\begin{array}{r} 7500 \\ 30 \cdot 250 = \underline{8500} \end{array}$$

Виправленому з 8500 (словами) на 7500 вірити. Дата. Підпис.

Зазначимо, що касові та банківські документи виправляти забороняється.

Якщо помилка вплинула на бухгалтерські проводки, її виправляють другим або третім способом.

Трапляється, що виявляють помилку в рахунках. Наприклад, якщо в розглядуваному прикладі оприбутковано матеріалів на 1000 грн більше і в момент отримання зроблено запис

$$\begin{array}{l|l} \text{ДГ “Виробництво”} & \\ \text{КГ “Постачальники”} & 8500 \text{ грн} \end{array}$$

помилку виправляють методом “червоного сторно”. Для цього записують на суму різниці раніше записану проводку, зазначивши суму червоним чорнилом або звичайним, взявши число в рамку (це означає від’ємне число):

ДТ “Матеріали”	(+)	1000 грн
КТ “Постачальники”	(+)	

Цей метод застосовують для виправлення неправильних бухгалтерських проводок.

Якщо допущено помилку в бік зменшення суми, застосовують метод додаткових проводок, складаючи додаткову проводку на суму різниці.

4.3. Синтетичні та аналітичні рахунки. Субрахунки

За способом групування та узагальнення облікових даних виокремлюють такі бухгалтерські рахунки:

- I порядку (синтетичні);
- II порядку (субрахунки);
- III порядку (аналітичні).

Рахунки II та III порядків існують не самі собою, а лише при певних синтетичних рахунках. Тому рахунки всіх трьох порядків взаємозалежні, що виявляється в такому:

- сальдо на початок місяця за синтетичним рахунком має дорівнювати початковим залишкам аналітичних рахунків, відкритих до цього синтетичного рахунка;
- оборот за дебетом синтетичного рахунка дорівнює сумі дебетових оборотів за відкритими до нього аналітичними рахунками;
- оборот за кредитом синтетичного рахунка має дорівнювати сумі кредитових оборотів за відкритими до нього аналітичними рахунками;
- підсумкове сальдо за синтетичним рахунком дорівнює сумі підсумкових сальдо за відкритими до нього аналітичними рахунками.

З метою перевірки взаємозв’язку синтетичних і аналітичних рахунків складають *оборотні відомості*, де відображають початкові та підсумкові залишки й операції за дебетом і кредитом синтетичного рахунка.

Синтетичними називають балансові **рахунки**, які узагальнюють облік господарської діяльності підприємств за економічно однорідними групами у грошовому вираженні. Ці рахунки відкривають відповідно до Плану рахунків бухгалтерського обліку (див. дод. 3). За допомогою синтетичних рахунків здійснюють *синтетичний облік*. Кожний синтетичний рахунок має код, наприклад: 10 “Основні засоби”, 20 “Виробничі запаси”, 63 “Розрахунки з постачальниками та підрядниками” та ін.

Субрахунки — це синтетичні рахунки II порядку. Підприємства застосовують їх виходячи з проблем управління, контролю, аналізу та звітності. Субрахунки, що існують згідно з Планом рахунків бухгалтерського обліку, можуть бути доповнені новими зі збереженням кодів субрахунків Плану рахунків. Наприклад, можуть бути відкриті субрахунки “МШП на складі”, “МШП в експлуатації” та “Тимчасові споруди та пристрої”, пов’язані із синтетичним рахунком I порядку 22 “Малоцінні та швидкозношувані предмети”.

Аналітичні рахунки дають змогу детально охарактеризувати засоби підприємства та їх джерела. За допомогою таких рахунків здійснюють *аналітичний облік*. Аналітичними є рахунки “Споруда № 1”, “Споруда № 2”, “Споруда № 3”, пов’язані із синтетичним рахунком 10 “Основні засоби” та субрахунком 104 “Будинки та споруди”.

4.4. Оборотні відомості

Для узагальнення господарських операцій, відображених на рахунках, з метою отримання інформації про зміни ресурсів підприємства та джерел їх формування, а також для перевірки правильності облікових записів і складання звітності потрібно узагальнювати дані поточного бухгалтерського обліку за звітний період. Для цього складають оборотні відомості.

Оборотна відомість — спосіб узагальнення оборотів і залишків рахунків за звітний період, а також засіб зв’язку між балансом і рахунками. Оборотну відомість складають за синтетичними та аналітичними рахунками.

В оборотних відомостях відображають обороти за дебетом і кредитом рахунків, а також залишки на початок і кінець звітного місяця.

Ознайомимося передусім з будовою, порядком складання і призначенням **оборотної відомості за синтетичними рахунками**. Будують

таку відомість у вигляді багатографної таблиці, у першій графі якої записують назву рахунків, а в наступних — дебетові та кредитові залишки на рахунках на початок місяця, обороти за дебетом та кредитом кожного рахунка за місяць, а також залишки на рахунках на перше число наступного за звітним місяця. У кінці оборотної відомості за кожною з граф підбивають підсумки.

Складемо оборотну відомість за рахунками синтетичного обліку (табл. 4.1).

Таблиця 4.1
грн.

Оборотна відомість за синтетичними рахунками

Рахунок	Сальдо на 01.01		Обороти за місяць		Сальдо на 01.02	
	Дебет	Кредит	Дебет	Кредит	Дебет	Кредит
Основні засоби	712000	—	168000	90000	790000	—
Матеріали	36000	—	144000	100000	80000	—
Виробництво	4000	—	100000	—	104000	—
Каса	2000	—	28000	—	30000	—
Розрахунковий рахунок	98000	—	—	78000	20000	—
Статутний капітал	—	817000	90000	168000	—	895000
Кредити банків	—	20000	20000	15000	—	15000
Постачальники	—	15000	15000	114000	—	114000
<i>Разом</i>	852000	852000	565000	565000	1024000	1024000

Як бачимо, оборотна відомість узагальнює дані поточного синтетичного обліку, даючи зведену інформацію про зміни господарських засобів і їх джерел за звітний місяць, а також наявність їх на початок і кінець місяця.

Оборотна відомість за синтетичними рахунками має велике контрольне значення для перевірки правильності й повноти облікових записів на рахунках, яка ґрунтується на одержанні в ній трьох пар рівних між собою підсумків: за дебетом і кредитом рахунків на початок місяця; за дебетом і кредитом рахунків за місяць; залишків за дебетом і кредитом рахунків на кінець місяця.

Рівність підсумків дебетових і кредитових залишків на рахунках на початок місяця зумовлена рівністю підсумків активу та пасиву балансу, який є підставою для запису початкових залишків на активних і пасивних рахунках.

Рівність підсумків оборотів за дебетом і кредитом рахунків зумовлена подвійним записом операцій, згідно з яким кожна операція в однаковій сумі записується за дебетом і кредитом різних рахунків.

Третя рівність (підсумків залишків за дебетом і кредитом рахунків на кінець місяця) зумовлена двома попередніми рівностями: якщо початкові залишки на рахунках суми оборотів однакові, то й залишки активних і пасивних рахунків на кінець місяця в підсумку повинні бути однаковими.

Порушення цих рівностей свідчить про помилки, допущені в облікових записах під час складання оборотної відомості.

За допомогою оборотної відомості за синтетичними рахунками можна виявляти помилки в облікових записах, зумовлені порушенням правила подвійного запису, коли сума операції записана за дебетом одного рахунка, але пропущена за кредитом іншого (або навпаки), або коли за дебетом одного рахунка операція записана в одній сумі, а за кредитом другого — в іншій. У цьому разі буде порушено рівність підсумків оборотів за місяць за дебетом і кредитом рахунків в оборотній відомості, а також рівність залишків на них на наступну звітну дату.

Якщо ж господарська операція записана на рахунок у неправильній кореспонденції або в неправильній, але однаковій сумі чи була зовсім пропущена або, навпаки, записана двічі, тобто коли помилка виходить за межі порушення правила подвійного запису, оборотна відомість не забезпечує її виявлення. Такі помилки виявляють іншими способами. Зокрема, повноту облікових записів на синтетичних рахунках перевіряють порівнянням; підсумків дебетових і кредитових оборотів в оборотній відомості та з підсумком реєстраційного журналу, де в хронологічному порядку зареєстровані господарські операції, здійснені за звітний місяць. У разі правильних облікових записів на рахунках підсумок реєстраційного журналу (хронологічний облік) має дорівнювати підсумкам оборотів за дебетом і кредитом рахунків в оборотній відомості (систематичний облік). Помилки, зумовлені порушенням встановленої кореспонденції рахунків, виявляють за допомогою первинних документів, що були підставою для складання бухгалтерської проводки, записаної на рахунках.

Оборотну відомість за синтетичними рахунками використовують для складання бухгалтерського балансу на наступну звітну дату (на перше число наступного за звітним місяця). Підсумкові залишки на рахунках оборотної відомості показують наявність і розміщення

господарських засобів (дебетові залишки), а також джерела їх формування (кредитові залишки). Ці залишки рахунків переносять у баланс, в якому рахунки, що мають дебетові залишки, записують в активи, а ті, що мають кредитові залишки, — у пасиви балансу.

Проте слід зауважити, що складання балансу — не механічне перенесення в балансovu таблицю залишків рахунків, наведених в оборотній відомості. Оборотна відомість містить тільки попередні показники про наявні господарські ресурси та їх джерела на звітну дату. Визначені в ній залишки перевіряють і уточнюють перед складанням балансу. Тому оборотну відомість за синтетичними рахунками називають ще перевірочним балансом. Її показники використовують також для аналізу й оцінки загальних змін господарських ресурсів та їх джерел.

Так, з наведеної оборотної відомості (див. табл. 4.1) випливає, що господарські засоби за звітний місяць збільшилися на 172000 грн (1024000 – 852000), зокрема за рахунок збільшення основних засобів — на 78000 грн (790000 – 712000), матеріальних запасів — на 44000 грн (80000 – 36000), затрат у виробництво — на 100000 грн (104000 – 4000); залишок грошових коштів у касі також збільшився на 28000 грн (30000 – 2000) за рахунок їх зменшення на розрахунковому рахунку в банку на 78000 грн (98000 – 20000). Зміни в господарських засобах зумовили зміни й у джерелах їх формування: статутний фонд збільшився на 78000 грн (895000 – 817000), а заборгованість поставальникам — на 99000 грн (114000 – 15000) за зменшення заборгованості банку за кредитами на 5000 грн (20000 – 15000).

Отже, оборотна відомість за синтетичними рахунками є способом узагальнення даних поточного бухгалтерського обліку з метою перевірки повноти та правильності облікових записів і складання балансу, а також отримання узагальненої інформації про наявність і зміни господарських ресурсів і джерел їх формування, необхідної для управління діяльністю господарства.

Крім оборотних відомостей за рахунками синтетичного обліку на підприємствах складають також **оборотні відомості за аналітичними рахунками**. Техніка їх складання така сама, як і для оборотних відомостей за синтетичними рахунками. Відмінність полягає лише в тому, що за синтетичними рахунками щомісячно складають одну оборотну відомість, а за аналітичними — за кожною групою рахунків, що ведуться до відповідного синтетичного рахунка.

Оборотні відомості за аналітичними рахунками за змістом можуть різнитися, що зумовлено особливостями обліковуваних на рахунках

об'єктів. Так, аналітичний облік товарно-матеріальних цінностей ведуть як у натуральних, так і у грошовому вимірнику, тому в оборотних відомостях за аналітичними рахунками таких цінностей передбачені графи для запису їх кількості, ціни й вартості. Для початкового та підсумкового залишків в оборотних відомостях за такими рахунками відводять тільки одну графу, бо кредитового залишку на матеріальних рахунках не може бути.

Аналітичний облік розрахунків і джерел засобів ведуть тільки у грошовому вираженні, тому в оборотних відомостях за такими рахунками передбачені графи лише для грошового вимірника.

На відміну від оборотної відомості за синтетичними рахунками оборотні відомості за рахунками аналітичного обліку не мають трьох пар однакових підсумків. Це пояснюється тим, що кожен оборотну відомість за рахунками аналітичного обліку складають тільки за одним синтетичним рахунком.

В оборотній відомості за аналітичними рахунками початкові й підсумкові залишки залежно від того, якими є рахунки — активними чи пасивними, є дебетовими чи кредитовими. Оскільки записи на синтетичних і аналітичних рахунках роблять паралельно на підставі одних і тих самих документів, то в разі правильних облікових записів підсумки оборотів і залишків в оборотній відомості за аналітичними рахунками мають дорівнювати сума оборотів і залишку відповідного синтетичного рахунка. Порушення цієї рівності свідчить про наявність помилок в облікових записах.

Розглянемо будову оборотної відомості за аналітичними рахунками до синтетичного рахунка “Матеріали” (табл. 4.2).

Таблиця 4.2

Оборотна відомість за аналітичними рахунками до синтетичного рахунка “Матеріали” за січень 2000 р.

Назва аналітичного рахунка	Одиниця	Ціна, грн.	Залишок на 01.01		Оборот за місяць				Залишок на 01.02	
			Кількість	Сума, грн.	Надходження		Витрати		Кількість	Сума, грн.
					Кількість	Сума, грн.	Кількість	Сума, грн.		
Сталь	т	150	100	15000	880	132000	600	90000	300	45000
Латунь	т	200	55	11000	120	24000	50	10000	125	25000
<i>Разом</i>	×	×	×	26000	×	156000	×	100000	×	70000

Показники оборотної відомості за рахунками аналітичного обліку свідчать про рух (надходження, витрату) і залишки матеріальних

цінностей кожного виду. Підсумки оборотної відомості за цією групою аналітичних рахунків порівнюють з оборотами й залишками синтетичного рахунка “Матеріали”. Порушення рівності підсумків за синтетичним рахунком і відкритими до нього аналітичними рахунками в оборотній відомості свідчить про наявність таких помилок:

- операцію відображено на синтетичному рахунку, але пропущено в аналітичному обліку (або навпаки);
- на синтетичному рахунку за господарською операцією записано одну суму, а на аналітичних рахунках — іншу. Проте якщо операцію відображено не на тих аналітичних рахунках, а у групі синтетичного рахунка, що їх об’єднує, то помилку не можна виявити зазначеним раніше способом. Рівність підсумків рахунків аналітичного обліку та відповідного їм синтетичного рахунка в цьому разі не порушується. Такі помилки виявляють у процесі поточного обліку (наприклад, коли на матеріальному рахунку з’являється кредитове сальдо, якого не може бути) за допомогою документів, що були підставою для записів інвентаризації.

Отже, підсумки оборотів і залишків за аналітичними рахунками мають дорівнювати оборотам за дебетом і кредитом, а також залишку синтетичного рахунка, який їх об’єднує.

Оборотні відомості за аналітичними рахунками використовують також для одержання детальної інформації про рух і залишки окремих видів засобів та їх джерел, необхідної для контролю й оперативного керівництва. Проаналізувавши цю інформацію, можна встановити, скільки та яких саме матеріальних цінностей надійшло в господарство, скільки їх використано, чи відповідають їх залишки встановленим нормативним запасам, у якому стані перебувають розрахунки з окремими дебіторами та кредиторами тощо. На підставі одержаної інформації приймають управлінські рішення, спрямовані на усунення недоліків, поліпшення роботи підприємства.

Отже, оборотні відомості за аналітичними рахунками є способом узагальнення даних аналітичного обліку з метою перевірки правильності облікових записів і одержання інформації, необхідної для оперативного управління.

За значної кількості товарно-матеріальних цінностей доцільніше складати **сальдові відомості**. Вони відкриваються на рік і за кожним видом цінностей містять дані (у натуральних і грошовому вимірниках) про їх залишки на перше число кожного місяця. Показники ж оборотів відсутні, і це значно спрощує їх складання. Контроль за пра-

вильністю облікових записів при цьому не погіршується, бо звіряння натуральних і вартісних залишків на рахунках дає такі самі результати, що й звіряння показників оборотних відомостей. Форму сальдової відомості наведено в табл. 4.3.

Таблиця 4.3

Сальдова відомість за аналітичними рахунками до синтетичного рахунка “Матеріали”

Назва аналітичного рахунка	Одиниця	Ціна, грн.	Залишок на 01.01		Залишок на 01.02		Залишок на 01.03	
			Кількість	Сума, грн.	Кількість	Сума, грн.	Кількість	Сума, грн.
Сталь	т	150	100	15000	300	45000	200	30000
Латунь	т	200	55	11000	125	25000	60	12000
<i>Разом</i>	×	×	×	26000	×	70000	×	42000

Сальдові відомості широко використовують при оперативно-бухгалтерському (сальдовому) методі обліку товарно-матеріальних цінностей.

За окремих форм бухгалтерського обліку (наприклад, журнально-ордерної) поширюється такий порядок обліку, коли немає потреби складати оборотні відомості за аналітичними рахунками. Це досягається суміщенням підсумків за низкою рахунків синтетичного та аналітичного обліку в одному реєстрі, що дає змогу мати всі необхідні показники одночасно. Показники перевіряють безпосередньо під час підбиття підсумків в обліковому реєстрі за звітний місяць. Завдяки цьому економиться час на ведення обліку, підвищується достовірність показників.

Контрольні питання

1. У чому полягає сутність подвійного запису?
2. Що таке бухгалтерська проводка?
3. Наведіть приклад простої та складної бухгалтерських проводок.
4. Яке значення має подвійне відображення господарських операцій на рахунках бухгалтерського обліку?
5. Способи виправлення помилок у бухгалтерському обліку.
6. Що таке рахунки I порядку?
7. Що таке аналітичні рахунки?
8. Як взаємопов'язані рахунки I, II та III порядків?
9. Що таке оборотна відомість?

Розділ 5

Документація господарських операцій

5.1. Документація господарських операцій, її суть і значення

Для забезпечення суцільного та безперервного спостереження за господарськими операціями, що здійснюються на підприємстві, використовують бухгалтерські документи, де фіксуються факти здійснення господарських операцій.

Питання, пов'язані з оформленням первинних облікових документів і реєстрів бухгалтерського обліку, регулюються ст. 9 Закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” від 16 липня 1999 р. № 996-XIV (див. дод. 1).

Сутність бухгалтерських документів полягає в тому, що вони, фіксуючи факти здійснення господарських операцій, є основою для їх бухгалтерського обліку.

Документація — це спосіб оформлення господарських операцій відповідними документами, призначений для первинного спостереження за господарськими операціями як обов'язкова умова відображення їх в обліку. Документація відіграє також важливу роль в управлінні діяльністю підприємства, забезпечує контроль за збереженням майна господарства, раціональним його використанням. Вона має юридичне значення як письмовий доказ здійснення господарських операцій. Використовують документацію для аналізу господарської діяльності, фінансового контролю, аудиту й документальних ревізій.

Документ — це письмове свідчення на паперових або машинних носіях про здійснення господарських операцій. Документи бувають первинні та зведені. *Первинний* документ складають під час виконання господарської операції чи одразу після її завершення, а *зведений* — на основі кількох первинних документів для отримання узагальнених даних.

5.2. Класифікація бухгалтерських документів

Для оформлення господарських операцій, що здійснюються на підприємствах, використовують різні за формою та змістом документи. Правильному складанню й використанню документів в обліку сприяє їх класифікація (рис. 5.1).

Рис. 5.1. Класифікація бухгалтерських документів

Залежно від *змісту господарських операцій*, які підлягають документуванню, первинні документи поділяють на грошові, матеріальні та розрахункові.

Грошовими документами оформлюють операції з грошовими коштами (це банківські чеки, прибуткові та видаткові касові ордери). *Матеріальними* називають документи з надходження й вибуття основних засобів, товарно-матеріальних цінностей (це прибуткові й видаткові накладні, вимоги, ордери, лімітні картки). *Розрахунковими* документами оформлюють розрахункові операції між підприємствами, підприємцями — фізичними особами (це рахунки-фактури, платіжні вимоги та ін.).

Одним із видів розрахункових документів є **вексель** — цінний папір, який засвідчує безумовне грошове зобов'язання боржника спла-

тити після настання строку визначену суму грошей власникові векселя. *Простий* вексель містить просту й нічим не обумовлену обіцянку векселедавця сплатити власникові векселя після обумовленого строку визначену суму. *Переказний* вексель містить адресований платнику (*трасату*) письмовий наказ векселедержателя (*трасанта*) сплатити третій особі (*ремітенту*) обумовлену суму грошей у певний строк. *Предметом векселя* є гроші: як у національній, так і в іноземній валюті.

5.3. Вимоги до змісту й оформлення бухгалтерських документів

Від якості оформлення документів залежать повнота й достовірність показників обліку та звітності.

Основні **вимоги** до складання документів:

- своєчасність складання;
- достовірність показників;
- правильність оформлення;
- заповнення всіх реквізитів.

Відповідно до Положення про документальне забезпечення записів бухгалтерського обліку первинні документи мають бути складені в момент здійснення господарських операцій або одразу після їх завершення.

Реквізити — це показники, які характеризують сутність господарської операції. *Основні* реквізити є в кожному документі, а *додаткові* притаманні певним окремим документам.

Документи складають на бланках типових **форм**, затверджених Міністерством фінансів і Міністерством статистики України, або на бланках спеціалізованих форм, затверджених міністерствами та відомствами України. Форма документа має бути простою, зручною й такою, що характеризує відповідну операцію, задовольняючи вимоги оперативного, статистичного й бухгалтерського обліку.

Для виконання цих вимог велике значення мають уніфікація і стандартизація документів. **Уніфікація документів** — це розробка єдиних форм документів для оформлення однотипних господарських операцій. **Стандартизацією** називають встановлення для бланків однотипних документів однакового найраціональнішого розміру та форми з певним розміщенням відповідних реквізитів.

5.4. Документооборот і його організація. Зберігання документів

Документооборот — це рух документів з моменту їх складання чи одержання від інших підприємств до передавання на зберігання в архів після здійснення певних записів в облікових реєстрах.

Основні етапи документообороту:

- складання і оформлення документа;
- прийняття документа бухгалтерією;
- рух документа відділами;
- передавання документа для обробки засобами обчислювальної техніки й повернення назад;
- передавання документа в архів.

Для забезпечення рівномірного руху документів розробляють **графік документообороту**, в якому передбачають послідовність проходження документів, роботу кожної ланки, зазначають конкретних виконавців тощо.

Документи зберігають в **архіві**, який може бути поточним і постійним. **Поточний** архів організують безпосередньо в бухгалтерії для зберігання документів поточного року, а **постійний** розміщують у спеціально обладнаному приміщенні.

Строки зберігання документів і звітності встановлює Головне державне управління при Кабінеті Міністрів України. Наприклад, Головні книги та особові рахунки робітників і службовців, баланси та звіти зберігають постійно, акти документальних ревізій — 5 років, документи, що стали підставою для облікових записів, — 3 роки.

Контрольні питання

1. Охарактеризуйте матеріальні носії первинної облікової інформації.
2. Що означає документація господарських операцій?
3. За якими ознаками класифікують бухгалтерські документи?
4. У чому полягають уніфікація і стандартизація документів?
5. Що таке документооборот? Його сутність.

Розділ 6

Інвентаризація

6.1. Інвентаризація, її суть і значення

Інвентаризація — елемент методу бухгалтерського обліку, за допомогою якого забезпечується наявність облікових даних про засоби підприємств.

За *повнотою охоплення об'єктів* інвентаризацію поділяють на *повну*, яка передбачає суцільну перевірку всього майна підприємства та стану розрахункових відносин, і *часткову*, що передбачає перевірку окремих видів засобів.

За *характером* виокремлюють інвентаризацію планову та позапланову. *Планову* інвентаризацію здійснюють за завчасно складеним планом, а *позапланову* — за розпорядженням керівника в разі пожежі чи стихійного лиха, а також на вимогу слідчих органів.

Інвентаризація активів і зобов'язань підприємства регулюється ст. 10 Закону України “Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні”, згідно з якою перевіряються й документально підтверджуються їх наявність і стан.

6.2. Порядок здійснення інвентаризації

1. Наказом або розпорядженням керівника призначається інвентаризаційна комісія в такому складі:

- спеціаліст з певної групи товарів;
- представник бухгалтерії;
- представник адміністрації;
- матеріально відповідальна особа.

2. Інвентаризацію здійснюють на перше число для полегшення звіряння фактичних даних з обліковими.

3. Інвентаризаційна комісія показує матеріально відповідальній особі наказ або розпорядження про здійснення інвентаризації.

4. Матеріально відповідальна особа складає товарно-матеріальний звіт на момент інвентаризації і дає підписку про те, що всі документи з надходження та вибуття цінностей включено у звіт і жодних неоприбуткованих та неописаних цінностей у неї немає.

5. За наявності каси інвентаризацію починають зі зняття залишків у ній.

6. Інвентаризацію здійснюють за кожним місцем зберігання цінностей у присутності матеріально відповідальної особи.

7. Результати фіксують в інвентаризаційних відомостях або актах (у трьох ідентичних примірниках).

8. Якщо протягом дня інвентаризацію не закінчено, приміщення зачиняють і пломбують; при цьому ключ залишається в матеріально відповідальній особі, а пломбір — у голови комісії.

9. Після закінчення інвентаризації на основі інвентаризаційних відомостей і облікових даних складають порівняльну відомість.

10. Після інвентаризації здійснюють вибірккову перевірку цінностей, результати якої оформлюють актом повторної перевірки.

11. У разі виявлення розбіжностей з даними обліку здійснюють повторну інвентаризацію.

6.3. Результати інвентаризації та їх відображення в обліку

За даними порівняльної відомості, а також акта результатів інвентаризації лишки, виявлені під час перевірки, оприбутковують, а нестачі розглядають щодо можливості їх списання. Результати інвентаризації оформлюють у вигляді бухгалтерських записів (табл. 6.1).

Результати інвентаризації відображають у бухгалтерському обліку в 10-денний строк, після чого його показники приводять у повну відповідність до фактичної наявності господарських засобів і стану розрахункових відносин.

Таблиця 6.1

Відображення результатів інвентаризації

№ пор.	Господарська операція	Дебет рахунка	Кредит рахунка	Сума
1	Оприбуткування лишків цінностей	20; 203; 205; 207; 208; 22; 26; 281; 282	44	Σ
2	Оприбуткування лишків у касі	30	64	Σ
3	Нестача, виявлена під час інвентаризації	37	20; 203; 205; 207; 208; 22; 26; 281	Σ
4	Нестача в межах природних витрат	91; 23	37	Σ
5	Списання побитих, зламаних і зіпсованих товарів	44	37	Σ
6	Списання нестачі з вини конкретної особи	375	37	Σ
7	Списання нестачі в касі (грошові внески в касу)	375; 30	30; 375	Σ

Контрольні питання

1. Що таке інвентаризація? Її основні види.
2. Як здійснюють і оформлюють інвентаризацію?
3. Як відображують в обліку результати інвентаризації?

Розділ 7

Реєстри та форми бухгалтерського обліку

7.1. Облікові реєстри та їх класифікація

Усі господарські операції, які відображаються в первинних документах, підлягають групуванню й відображенню в певному порядку в облікових реєстрах.

Облікові реєстри — носії інформації спеціального формату й будови, призначені для реєстрації, групування та узагальнення господарських операцій, оформлених відповідними первинними документами. Записи господарських операцій у реєстрах називаються *обліковою реєстрацією*.

Інформацію, що міститься в облікових реєстрах, використовують для оперативного управління, економічного аналізу господарської діяльності підприємств і складання звітності.

Залежно від змісту здійснюваних операцій реєстри бухгалтерського обліку мають різну будову, форму та по-різному класифікуються (рис. 7.1).

7.2. Техніка облікової реєстрації

Порядок запису господарських операцій в облікових реєстрах регламентується Положенням про документальне забезпечення описів у бухгалтерському обліку, затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 24 травня 1995 р. № 88.

Відповідно до цього Положення записи в облікових реєстрах роблять:

- на підставі належно оформлених і опрацьованих документів;
- чорнилом темного кольору чи пастою;
- у міру надходження документів до місця опрацювання;
- не пізніше строку, який забезпечував би своєчасну виплату заробітної плати, складання звітності та розрахунків.

Рис. 7.1. Класифікація облікових реєстрів

Записи в обліковому реєстрі можуть бути *простими* (їх виконують тільки в одному примірнику) та *копійованими* (їх застосовують тоді, коли потрібна копія, наприклад у касовій книзі).

Порядок відображення господарських операцій в облікових реєстрах залежить від форми бухгалтерського обліку, що застосовується на підприємстві.

Основні напрямки вдосконалення облікової інформації:

- поєднання в одному обліковому реєстрі хронологічного та систематичного обліків;
- застосування позиційного (лінійного) і шахового записів в облікових реєстрах;
- застосування систем нагромаджувальних і групувальних документів для одержання узагальнених показників за групою однорідних документів і оптимізації їх подальшої реєстрації;
- якнайширше застосування сучасної обчислювальної техніки для опрацювання облікової інформації.

7.3. Форми бухгалтерського обліку

Однією з важливих передумов організації обліку є застосування найефективнішої **форми бухгалтерського обліку** — поєднання реєстрів аналітичного та синтетичного обліків, їх взаємозв'язок, послідовність і способи застосування облікових засобів з метою узагальнення й одержання звітності.

Існують такі форми бухгалтерського обліку: меморіально-ордерна (контрольно-шахова), за допомогою книги Журнал-головна, журнально-ордерна та автоматизована. *Меморіально-ордерна* форма (рис. 7.2) характеризується застосуванням книг для ведення синтетичного обліку та карток для аналітичного. Використання *книги Журнал-головна* (рис. 7.3) є спрощеним варіантом меморіально-ордерної форми. Цю форму бухгалтерського обліку застосовують на невеликих за обсягом підприємствах. *Журнально-ордерна* форма (рис. 7.4) ґрунтується на широкому застосуванні системи нагромаджувальних і групувальних облікових реєстрів, а також журналів ордерів допоміжних відомостей до них. *Автоматизована* форма ґрунтується на комплексному використанні ЕОМ.

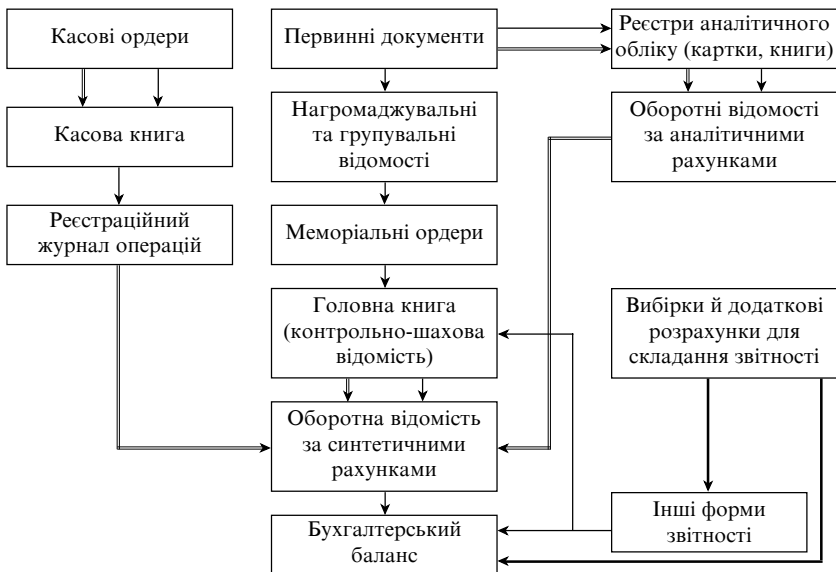

Рис. 7.2. Меморіально-ордерна форма бухгалтерського обліку:

- записи поточного обліку;
- == зв'язання записів;
- складання звітності

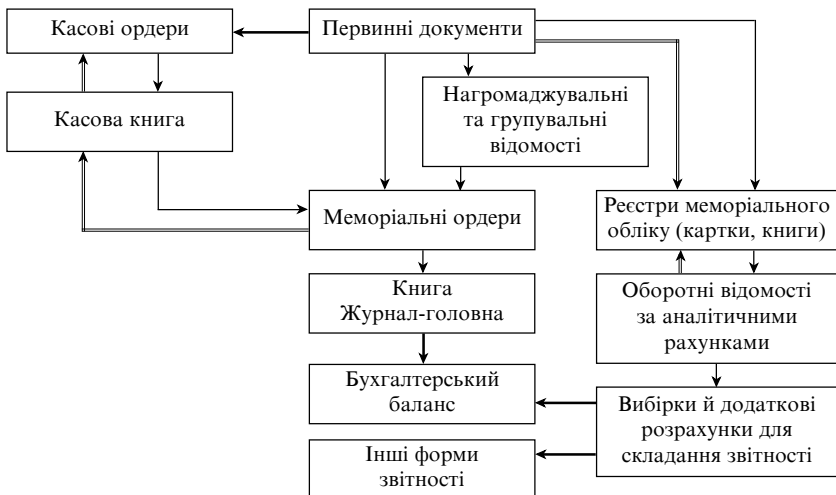

Рис. 7.3. Форма бухгалтерського обліку книга Журнал-головна (позначення див. на рис. 7.2)

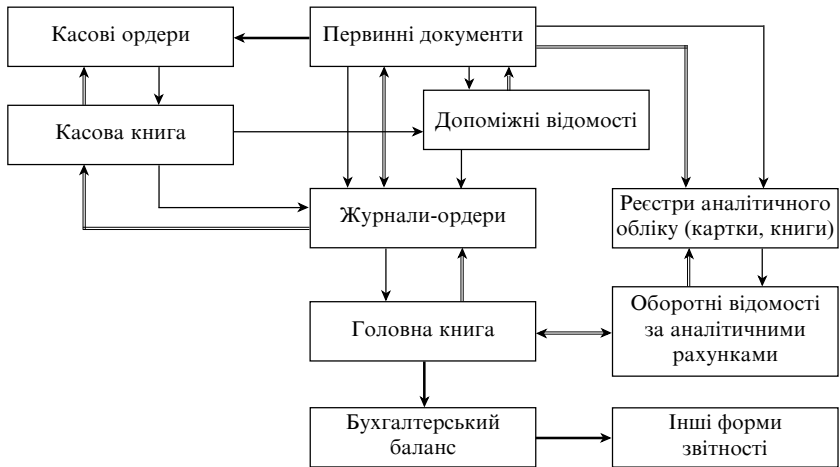

Рис. 7.4. Журнально-ордерна форма бухгалтерського обліку
(позначення див. на рис. 7.2)

Контрольні питання

1. Що таке облікові реєстри?
2. Класифікація облікових реєстрів.
3. Що таке форма бухгалтерського обліку? Її види.

Розділ 8

Первинне спостереження та вартісне вимірювання. Оцінка матеріальних цінностей і калькуляція

8.1. Основні показники господарської діяльності підприємства

Для характеристики господарської діяльності підприємств використовують певну систему показників. За способом обчислення ці **показники** поділяють на **первинні**, які визначають зведенням даних спостереження і подають у вигляді абсолютних величин, і **похідні**, що утворюються від первинних. За ознакою часу виокремлюють **інтервальні** показники, які характеризують явище за певний час, і **моментні**, які характеризують діяльність підприємства на певний момент часу. Зазначимо, що інтервальні й моментні показники можуть бути як первинними, так і похідними.

Залежно від того, який напрямок діяльності підприємства характеризують показники, їх поділяють на кількісні та якісні.

До **кількісних** належать показники обсягу чи певних процесів (обсяг заготовлених виробничих запасів, виробленої та реалізованої продукції). **Якісні** показники характеризують економічну ефективність діяльності підприємства. Виокремлюють такі якісні показники:

- **прибуток** — різниця між виручкою підприємства від реалізації продукції (робіт, послуг) і сумою витрат на виконання господарської діяльності;
- **рентабельність** — процентне відношення суми прибутку до обсягу реалізованої продукції (вартості капіталу, вкладеного в підприємство);
- **ефективність** — порівняння показників рентабельності з плановими показниками підприємства чи в динаміці за певну кількість звітних періодів або з показниками інших підприємств, що працюють у таких самих умовах;
- **собівартість** продукції (виробленої та реалізованої);
- **рівень витрат обігу**.

8.2. Оцінка матеріальних цінностей

Оцінка — це відображення об'єктів бухгалтерського обліку в єдиному грошовому вимірнику з метою їх узагальнення по підприємству в цілому.

Оцінка матеріальних цінностей пов'язана з визначенням собівартості продукції. У бухгалтерського обліку таку оцінку можна здійснювати за купівельними цінами, фактичною собівартістю, ринковими та обліковими цінами.

Фактична собівартість матеріальних цінностей дорівнює сумі заготівельної собівартості товарно-матеріальних цінностей, що надійшли на підприємство, і транспортно-заготівельних витрат. *Транспортно-заготівельні витрати* охоплюють витрати на транспортування, комісійні та відрядні, природні втрати під час транспортування, витрати зі страхування платежів і транспортних засобів.

Купівельними цінами можуть бути преїскурантні чи договірні, преїскурантні зі знижкою чи надбавкою, фактичні (що визначаються за преїскурантними чи договірними цінами з урахуванням різних націнок, знижок, вартості допоміжних і транспортних витрат).

Фактична вартість одержуваних матеріалів може бути різною залежно від умов їх постачання (наприклад, включення до неї залізничного тарифу).

Для поточної оцінки руху матеріальних цінностей протягом певного періоду застосовують **облікові ціни**.

8.3. Принципи оцінки господарських засобів і калькуляція

Загальним принципом оцінки господарських засобів є врахування їх фактичної собівартості. Основні засоби обліковуються за початковою вартістю.

Калькуляція — це обчислення собівартості одиниці виготовленої продукції чи виконаних робіт за елементами праці.

Контрольні питання

1. Кількісні показники діяльності підприємства.
2. Якісні показники діяльності підприємства.
3. Що таке калькуляція? Необхідність калькуляції.
4. Оцінка об'єктів бухгалтерського обліку.

Розділ 9

Бухгалтерська звітність

9.1. Бухгалтерська звітність, її значення, завдання і вимоги

Бухгалтерська звітність — це система узагальнення показників, що характеризують господарсько-фінансову діяльність підприємств за попередній період (місяць, квартал, рік).

Бухгалтерська (фінансова) звітність подається відповідно до Закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність”, а також положень (стандартів) бухгалтерського обліку, нормативно-правових актів, що регламентують питання фінансової звітності.

Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 визначаються мета, склад і принципи підготовки фінансової звітності та вимоги до визначення й розкриття її елементів (див. дод. 4).

Значення бухгалтерської звітності полягає в тому, що вона є джерелом інформації про результати господарсько-фінансової діяльності підприємства; за відповідними показниками підприємства аналізують свою діяльність, одержують інформацію для подальшого її планування в умовах ринкових відносин.

Основне завдання звітності полягає в пошуку резервів подальшого розвитку і вдосконалення діяльності підприємств, досягнення стабільності на ринку.

Вимоги до бухгалтерської звітності:

- гарантувати реальність і достовірність даних, що забезпечується документальним обґрунтуванням усіх записів, здійсненням інвентаризації, дотриманням правил оцінки статей балансу, розподілом прибутків і витрат за відповідними звітними періодами;
- забезпечувати своєчасність формування даних для оперативного управління господарською діяльністю організацій і підприємств.

9.2. Види звітності та їх основний зміст

За **видами** звітність організацій і підприємств поділяють на бухгалтерську (фінансову), внутрішньогосподарську (управлінську), статистичну та податкову.

За **обсягом даних**, які містяться у звітах, виокремлюють внутрішню та зовнішню звітність: **внутрішня** містить інформацію про роботу окремого підрозділу, а **зовнішня** відображає господарську діяльність підприємства в цілому.

Залежно від **періоду**, що охоплює звітність, її поділяють на періодичну (за місяць, квартал) і річну (за рік).

Розглянемо, у чому полягає **основний зміст звітності**. Так, **баланс** показує зв'язок складу і розміщення господарських засобів у активі із джерелами їх формування й цільовим призначенням у пасиві; забезпечує контроль і аналіз наявності майна підприємств, його стану, розміщення і джерел формування, стану зобов'язань за розрахунками, фінансової стійкості, платоспроможності підприємств. **Звіт про фінансові результати** містить інформацію про формування фінансових результатів підприємств, зокрема від реалізації продукції, від інших видів реалізації та позареалізаційних операцій; про використання одержаного прибутку (платежів до бюджету). **Звіт про фінансово-майновий стан** містить інформацію про рух фондів підприємств протягом звітного року, спрямування коштів до цільових, позабюджетних фондів і на споживання, а також про наявність і рух основних засобів.

9.3. Порядок складання, подання та затвердження звітності

Перед початком складання звітності підприємства виконують велику **підготовчу роботу**:

- перевіряють повноту відображення в поточному обліку господарських операцій, оформлюють їх відповідними документами;
- уточнюють розподіл витрат і доходів між суміжними звітними періодами;
- перевіряють стан розрахунків і списують в установленому порядку нереальну дебіторську, а також кредиторську заборгованість, за якою минули строки давності позову;
- розподіляють витрати на обслуговування виробництва й управління;

- визначають фактичну собівартість випущеної з виробництва та реалізованої продукції;
- визначають та списують фінансовий результат від реалізації продукції та позареалізаційних операцій;
- списують прибуток, використаний протягом року;
- перевіряють правильність облікових записів, взаємно звіряють дані синтетичного та аналітичного обліків;
- перед складанням річного звіту здійснюють повну інвентаризацію.

Усі підприємства, за винятком спільних підприємств з іноземними інвестиціями, квартальну та річну звітність подають засновникам відповідно до установчих документів; органам, до сфери яких належать; органу державної статистики; фінансовому органу в разі одержання асигнувань з бюджету; іншим адресатам відповідно до законодавства.

Квартальну звітність подають не пізніше 25 числа місяця, наступного за звітним кварталом, **річну** — не пізніше 15 лютого року, наступного за звітним.

Розгляд і затвердження звітності здійснюють у порядку, передбаченому Положенням про організацію бухгалтерського обліку і звітності в Україні та відповідною інструкцією Міністерства фінансів України.

Річний бухгалтерський фінансовий звіт підприємства подають за такими типовими формами:

- № 1 — баланс підприємства;
- № 2 — звіт про фінансові результати;
- № 3 — звіт про рух грошових коштів;
- № 4 — звіт про власний капітал;
- примітки та пояснення до звітів.

Зміст і форма звітів визначаються та регламентуються відповідними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку (див. дод. 2, 5–7).

У пояснювальній записці до звіту викладають основні фактори, що вплинули на господарські та фінансові результати підприємства.

Контрольні питання

1. Що таке бухгалтерська звітність?
2. Які вимоги висуваються до бухгалтерської звітності?
3. Види звітності.
4. Основні типові форми звітності.

Частина II

Практичні завдання до теоретичного курсу

Розділ 10

Приклади розв'язання практичних завдань

10.1. Групування засобів підприємства за їх складом, розміщенням і використанням

Завдання 10.1. Згрупувати в навчальній таблиці засоби підприємства за такими класифікаційними групами: основні засоби, товарні запаси (матеріали), виробництво, готова продукція, грошові кошти в касі, грошові кошти на рахунках у банку, засоби в розрахунках.

Склад господарських засобів швейної фабрики “Володарка” на 1 січня

Засіб	Сума, грн.
1	2
Тканина костюмна на складі	53000
Швейні машини у кравецькому цеху	40000
Готівка в касі	500
Сатин підкладочний на складі	9000
Заборгованість експедитора Козаченко І. П. за авансом, виданим на господарські витрати	40
Тканина, розкросна для пошиву костюмів у закрійному цеху	8500
Нитки швейні на складі	2000
Брюки шерстяні на складі	21700
Будівля фабричного корпусу	210000
Заборгованість універмагу за продані швейні вироби	18400
Піджаки шерстяні на складі	8800
Драп для пошиву пальт на складі	48000
Сатин, розкросний для пошиву костюмів у закрійному цеху	1000

1	2
Прасувальні преси в оздоблювальному цеху	7000
Залишок коштів на поточному рахунку в банку	53500
Заборгованість інженера Власенко В. П. за авансом, виданим на службове відрядження	120
Костюми чоловічі на складі	7500
Гудзики костюмні на складі	400
Мотовізки в підготовчому цеху	3000
Брюки, зшиті у кравецькому цеху	2500
<i>Разом</i>	494960

Розв'язання.

1. Скласти таблицю за наведеною далі формою.
2. Записати в таблицю суми господарських засобів за класифікаційними групами.
3. Підбити підсумок за кожною класифікаційною групою та загальний.

Групування господарських засобів швейної фабрики “Володарка” на 1 січня

грн.

Основні засоби	Матеріали	Виробництво	Готова продукція	Грошові кошти в касі	Грошові кошти на рахунках у банку	Засоби в розрахунках	
						з підзвітними особами	з іншими особами та підприємствами
40000	53000	8500	21700	500	53500	40	18400
210000	9000	1000	8800			120	
7000	2000	2500	7500				
3000	48000						
	400						
260000	112400	12000	38000	500	53500	160	18400

Разом 494960 грн.

10.2. Групування засобів підприємства за джерелами їх утворення та цільовим призначенням

Завдання 10.2. Згрупувати в навчальній таблиці джерела утворення засобів підприємства за такими класифікаційними групами: ста-

тутний фонд, прибуток, кредити банку, розрахунки з постачальниками, розрахунки з оплати праці, цільові фонди.

Підсумкові дані про окремі джерела утворення господарських засобів швейної фабрики “Володарка” на 1 січня

Джерело господарського засобу	Сума, грн.
Статутний фонд	380500
Заборгованість підприємству “Фортуна” за матеріали	11000
Заборгованість робітникам цехів із заробітної плати	15000
Заборгованість банку “Аваль” за кредит на тимчасові потреби	7500
Заборгованість суконній фабриці “Світанок” за матеріали	7000
Заборгованість управлінському апарату із заробітної плати	4000
Заборгованість Енергозбуту за електроенергію	6000
Заборгованість підприємству “Веста” за матеріали	8400
Заборгованість молодим службовцям із заробітної плати	2000
Цільове фінансування на будівництво складу	51400
Прибуток від реалізації палът	2160
<i>Разом</i>	494960

Розв’язання.

1. Скласти таблицю за наведеною далі формою.
2. Записати в таблицю за класифікаційними групами підсумкові дані для окремих видів джерел утворення засобів.
3. Підбити підсумок за кожною класифікаційною групою і загальний.

Групування джерел утворення господарських засобів швейної фабрики “Володарка” на 1 січня

грн.

Статутний фонд	Прибуток	Кредити банку	Розрахунки		Цільові фонди
			з постачальниками	з оплати праці	
380500	2160	7500	11000	15000	51400
			7000	4000	
			6000	2000	
			8400		
380500	2160	7500	32400	21000	51400

Разом 494960 грн.

10.3. Складання балансу на підставі інвентарних даних

Завдання 10.3. Скласти за даними розв'язання завдань 10.1 і 10.2 баланс швейної фабрики “Володарка” на 1 січня.

Розв'язання.

1. Скласти за наведеною далі формою баланс.
2. Записати підсумкові дані кожної класифікаційної групи відповідно в актив і пасив балансу.
3. Підбити підсумок в активі та пасиві балансу (вони мають бути однакові).

Баланс швейної фабрики “Володарка” на 1 січня

<i>Актив</i>		<i>Пасив</i>	
Господарський засіб	Сума, грн.	Джерело утворення господарського засобу	Сума, грн.
Основні засоби	260000	Статутний фонд	380500
Матеріали	112400	Прибуток	2160
Виробництво	12000	Кредити банку	7500
Готова продукція	38000	Розрахунки з постачальниками	32400
Грошові кошти в касі	500	Розрахунки з оплати праці	21000
Грошові кошти на рахунках у банку	53500	Цільові фонди	51400
Засоби в розрахунках	18560		
<i>Разом</i>	494960	<i>Разом</i>	494960

10.4. Рахунки та подвійний запис

Завдання 10.4. Записати у схемі рахунків за операціями заводу “Оріон” суми залишків на 1 січня.

Основні засоби	84000
Матеріали	5450
Поточний рахунок у банку	5100
Розрахунки з оплати праці	1400
Статутний фонд (капітал)	91000
Фінансові результати (прибуток)	600
Цільові фонди	1550

Баланс 94550

Накреслити схеми рахунків у формі букви “Т”, записати наведені суми залишків відповідно за дебетом або кредитом рахунку. Після цього скласти реєстраційний журнал господарських операцій; встановити кореспонденцію рахунків за кожною з них, користуючись Планом рахунків; підбити підсумок реєстраційного журналу.

Записати кореспонденцію на схеми. Знайти дебетові та кредитові обороти, вивести сальдо. Скласти баланс на 1 лютого.

Реєстраційний журнал господарських операцій скласти за наведеною далі формою.

Реєстраційний журнал господарських операцій
за

місяць

№ пор.	Зміст операції	Кореспондентські рахунки		Сума, грн.	
		Дебет	Кредит	часткова	загальна
	<i>Разом</i>				

Господарські операції заводу “Оріон” за січень

	грн.
1. Одержано в касу з поточного рахунка	1500
2. Видана з каси заробітна плата працівникам	1400
3. Видано з каси під звіт на господарські витрати	80
4. Прийняті в касу залишки підзвітних сум	10
5. Внесено на поточний рахунок залишок грошей у касі	30
6. Надійшли на склад від постачальників матеріали	3000
7. Зараховано на поточний рахунок кредит банку	2000
8. Відпущено на виробництво матеріали зі складу	1600
9. Перераховано з поточного рахунка для погашення заборгованості постачальникам за матеріали	2800
10. Нараховано до сплати постачальникам за рахунок цільового фонду	700
11. Перераховано з поточного рахунка для погашення заборгованості банку за короткостроковими кредитами	1900

Разом 15020

Розв’язання. Складаємо журнал операцій заводу “Оріон” за січень.

**Ресстраційний журнал господарських операцій заводу “Оріон”
за січень
місяць**

№ пор.	Зміст операції	Кореспондентські рахунки		Сума, грн.	
		Дебет	Кредит	часткова	загальна
1	Одержано в касу з поточного рахунка	301	311		1500
2	Видана з каси заробітна плата працівникам	661	301		1400
3	Видано з каси під звіт на господарські витрати	372	301		80
4	Прийняті в касу залишки підзвітних сум	301	372		10
5	Внесено на поточний рахунок залишок грошей у касі	311	301		30
6	Надійшли на склад від постачальників матеріали	201	631		3000
7	Зараховано на поточний рахунок кредит банку	311	601		2000
8	Відпущено на виробництво матеріали зі складу	23	201		1600
9	Перераховано з поточного рахунка для погашення заборгованості постачальникам за матеріали	631	311		2800
10	Нараховано до сплати постачальникам за рахунок цільового фонду	48	631		700
11	Перераховано з поточного рахунка для погашення заборгованості банку за короткостроковими кредитами	601	311		1900
	<i>Разом</i>	—	—		15020

Рахунки заводу “Оріон” за січень

10		201	
Д	“Основні засоби”	К	
Сальдо	84000		
Оборот	—	Оборот	—
Сальдо	84000		
Д	“Сировина і матеріали”	К	
Сальдо	54500		
6)	3000	8)	1600
Оборот	3000	Оборот	1600
Сальдо	6850		

311			
Д “Поточний рахунок у банку”		К	
Сальдо	5100		
5)	30	1)	1500
7)	2000	9)	2800
		11)	1900
Оборот	2030	Оборот	6200
Сальдо	930		

661			
Д “Розрахунки з оплати праці”		К	
		Сальдо	1400
2)	1400		
Оборот	1400	Оборот	—
		Сальдо	0

79			
Д “Фінансові результати”		К	
		Сальдо	600
Оборот	—	Оборот	—
		Сальдо	600

40			
Д “Статутний капітал”		К	
		Сальдо	91000
Оборот	—	Оборот	—
		Сальдо	91000

48			
Д “Цільові фонди”		К	
		Сальдо	1550
10)	700		
Оборот	700	Оборот	—
		Сальдо	850

301			
Д “Каса”		К	
Сальдо	0		
1)	1500	2)	1400
4)	10	3)	80
		5)	30
Оборот	1510	Оборот	1510
Сальдо	0		

372			
Д “Розрахунки з підзвітними особами”		К	
Сальдо	0		
3)	80	4)	10
Оборот	80	Оборот	10
Сальдо	70		

631			
Д “Розрахунки з постачальниками”		К	
		Сальдо	0
9)	2800	6)	3000
		10)	700
Оборот	2800	Оборот	3700
		Сальдо	900

601				23			
Д “Короткострокові кредити банку” К				Д “Виробництво” К			
		Сальдо	0			Сальдо	0
11)	1900	7)	2000	8)	1600		
Оборот	1900	Оборот	2000	Оборот	1600	Оборот	—
		Сальдо	100	Сальдо	1600		

Примітка. Якщо деякі рахунки відсутні (не було залишків на початок місяця), їх відкривають, зазначаючи, що сальдо дорівнює нулю.

Після виведення сальдо на рахунках складають баланс на 1 лютого.

Баланс заводу “Оріон” на 1 лютого

<i>Актив</i>		<i>Пасив</i>	
Господарський засіб	Сума, грн.	Джерело утворення господарського засобу	Сума, грн.
Основні засоби (10)	84000	Статутний капітал (40)	91000
Сировина і матеріали (201)	6850	Цільові фонди (48)	850
Виробництво (23)	1600	Короткострокові кредити банку (601)	100
Поточний рахунок у банку (311)	930	Разрахунки з постачальниками (631)	900
Розрахунки з підзвітними особами (372)	70	Фінансові результати (прибуток) (79)	600
<i>Разом</i>	93450	<i>Разом</i>	93450

10.5. Рахунки синтетичного та аналітичного обліку

Завдання (загальне) 10.5.

- Відкрити схеми синтетичних та аналітичних рахунків і записати в них початкові залишки заводу “Аналог”.
- Записати операції послідовно в реєстраційний журнал господарських операцій, а також скласти схеми синтетичних і аналітичних рахунків.
- Скласти оборотні відомості за синтетичними та аналітичними рахунками.
- Звірити підсумкові дані і скласти баланс на кінець місяця.

Залишки за рахунками заводу “Аналог” на 1 березня, грн.

Основні засоби	217843
Виробництво	180
Каса	10
Поточний рахунок у банку	1900
Розрахунки з підзвітними особами (дебет)	67
Статутний фонд (капітал)	219996
Розрахунки з підзвітними особами (кредит)	4
Баланс	220000

Залишки за незакінченими розрахунками з підзвітними особами

1. Начальник цеху Гончаренко В. П. Залишок авансу	2 грн
2. Продавець Поляков С. О. Аванс на службове відрядження	65 грн
3. Експедитор Омельченко О. О. Перевитрата за авансовим звітом	4 грн

Дані документів щодо операцій заводу “Аналог” за березень

№ пор.	Зміст операції	Сума, грн.
1	<i>Звіт касира за 9 березня.</i> Надійшло за чеком на господарські потреби	60
2	<i>Звіт касира за 12 березня.</i> Видано під звіт: Гончаренку В. П. на господарські потреби — 50 грн, Омельченку О. О. перевитрату за авансовим звітом — 4 грн, разом	54
3	<i>Витиска з поточного рахунка.</i> Списано за платіжним дорученням № 28 відділку зв'язку для переказу в Київ товарознавцю Полякову С. О. під звіт у зв'язку з продовженням відрядження	45
4	<i>Авансовий звіт Гончаренка В. П.</i> Витрачено на виробничі потреби	41
5	<i>Звіт касира за 15 березня.</i> Одержано від Гончаренка В. П. залишок за авансовим звітом 11 грн, за чеком на господарські витрати — 120 грн, разом	131
6	<i>Звіт касира за 16 березня.</i> Видано під звіт: Гончаренку В. П. на господарські потреби — 30 грн, Омельченку О. О. на транспортні витрати — 80 грн, разом	110
7	<i>Авансові звіти.</i> Списуються витрачені суми на виробничі потреби за звітами: Полякова С. О. — 115 грн, Омельченка О. О. — 77 грн, Гончаренка В. П. — 25 грн, разом	217
8	<i>Звіт касира за 29 березня.</i> Надійшло від Гончаренка В. П. залишок за авансовим звітом	5
9	<i>Звіт касира за 30 березня.</i> Внесено на поточний рахунок	30
	<i>Підсумок за всіма операціями</i>	693

Розв'язання. Складаємо реєстраційний журнал господарських операцій заводу “Аналог” за березень.

**Реєстраційний журнал господарських операцій заводу “Аналог”
за березень**
місяць

№ пор.	Зміст операції	Кореспондентські рахунки		Сума, грн.	
		Дебет	Кредит	часткова	загальна
1	<i>Звіт касира за 9 березня.</i> За чеком на господарські потреби	301	311		60
2	<i>Звіт касира за 12 березня.</i> Видано під звіт: Гончаренку В. П. на господарські потреби 50 грн, Омельченку О. О. — 4 грн	372	301	50 4	54
3	<i>Виписка з поточного рахунка.</i> Списано для переказу в Київ товарознавцю Полякову С. О. під звіт	372	311		45
4	<i>Авансовий звіт Гончаренка В. П.</i> Витрачено на виробничі потреби	23	372		41
5	<i>Звіт касира за 15 березня.</i> Одержано від Гончаренка В. П. залишок за авансовим звітом 11 грн, за чеком на господарські витрати — 120 грн	301	372 311	11 120	131
6	<i>Звіт касира за 16 березня.</i> Видано під звіт: Гончаренку В. П. — 30 грн, Омельченку О. О. — 80 грн	372	301	30 80	110
7	<i>Авансові звіти.</i> Списуються витрачені суми на виробничі потреби за звітами: Полякова С. О. — 115 грн, Омельченка О. О. — 77 грн, Гончаренка В. П. — 25 грн	23	372	115 77 25	217
8	<i>Звіт касира за 29 березня.</i> Надійшло від Гончаренка В. П. залишок за авансовим звітом	301	372		5
9	<i>Звіт касира за 30 березня.</i> Внесено на поточний рахунок	311	301		30
	<i>Разом</i>	—	—	693	693

Запишемо кореспонденцію на відкриті рахунки синтетичного та аналітичного обліку, відповідно зазначаючи номер операції за реєстраційним журналом.

Синтетичні рахунки заводу “Аналог” за березень, грн.

10			
Д	“Основні засоби”	К	
Сальдо	217843		
Оборот	—	Оборот	—
Сальдо	217843		

23			
Д	“Виробництво”	К	
Сальдо	180		
4)	41		
7)	217		
Оборот	258	Оборот	—
Сальдо	438		

301			
Д	“Каса”	К	
Сальдо	10		
1)	60	2)	54
5)	131	6)	110
8)	5	9)	30
Оборот	196	Оборот	194
Сальдо	12		

311			
Д	“Поточний рахунок у банку”	К	
Сальдо	1900		
9)	30	1)	60
		3)	45
		5)	120
Оборот	30	Оборот	225
Сальдо	1705		

372			
Д “Розрахунки з підзвітними особами” К			
Сальдо	67	Сальдо	4
2)	54	4)	41
3)	45	5)	11
6)	110	7)	217
		8)	5
Оборот	209	Оборот	274
Сальдо	3	Сальдо	5

40			
Д “Статутний капітал” К			
		Сальдо	219996
Оборот	—	Оборот	—
		Сальдо	219996

Аналітичні рахунки заводу “Аналог” за розрахунками з підзвітними особами за березень

Д		Гончаренко В. П.		К	
Сальдо	2				
2)	50	4)	41		
6)	30	5)	11		
		7)	25		
		8)	5		
Оборот	80	Оборот	82		
Сальдо	0				

Д		Поляков С. О.		К	
Сальдо	65				
3)	45	7)	115		
Оборот	45	Оборот	115		
		Сальдо	5		

Д		Омельченко О. О.		К	
		Сальдо		4	
2)	4	7)		77	
6)	80				
Оборот	84	Оборот		77	
Сальдо	3				

Примітки: 1. Кожну господарську операцію записують одночасно на синтетичних і аналітичних рахунках.

2. Для визначення залишків на рахунку 372 “Розрахунки з підзвітними особами” слід спочатку визначити їх в аналітичних рахунках, а потім перенести на синтетичний рахунок 372.

Для перевірки записів у рахунках складаємо оборотні відомості за синтетичними та аналітичними рахунками.

Оборотна відомість синтетичних рахунків заводу “Аналог” за березень грн.

№ рах.	Найменування рахунка	Сальдо на 01.03		Оборот за березень		Сальдо на 01.04	
		Дебет	Кредит	Дебет	Кредит	Дебет	Кредит
10	Основні засоби	217843	—	—	—	217843	—
23	Виробництво	180	—	258	—	438	—
301	Каса	10	—	196	194	12	—
311	Поточний рахунок у банку	1900	—	30	225	1705	—
372	Розрахунки з підзвітними особами	67	4	209	274	3	5
40	Статутний капітал	—	219996	—	—	—	219996
	<i>Разом</i>	220000	220000	693	693	220001	220001

Примітка. Обороти за дебетом і кредитом рахунків слід звірити з підсумком рестраційного журналу.

**Оборотна відомість аналітичних рахунків за розрахунками
з підзвітними особами заводу “Аналог” за березень**

грн.

№ пор.	Найменування рахунка	Сальдо на 01.03		Оборот за березень		Сальдо на 01.04	
		Дебет	Кредит	Дебет	Кредит	Дебет	Кредит
1	Гончаренко В. П.	2	—	80	82	—	—
2	Поляков С. О.	65	—	45	115	—	5
3	Омельченко О. О.	—	4	84	77	3	—
	<i>Разом</i>	67	4	209	274	3	5

Підсумок цієї оборотної відомості слід звірити з оборотною відомістю синтетичних рахунків і з записами за рахунком 372 “Розрахунки з підзвітними особами”. Дані мають бути однакові.

10.6. Побудова обліку операцій за основними господарськими процесами

Завдання (загальне). Підготувати для розв’язання взаємопов’язаних завдань 10.6–10.8 реєстраційний журнал господарських операцій та схеми синтетичних рахунків. Записати у схеми рахунків заводу “Орбіта” залишки на 1 січня.

Залишки за рахунками заводу “Орбіта” на 1 січня, грн.

Основні засоби	313400
Сировина і матеріали	23000
Паливо	1900
Каса	14
Поточний рахунок у банку	20000
Розрахунки з підзвітними особами	6 (дебет)
Розрахунки з постачальниками	4740
Статутний фонд (капітал)	348650
Розрахунки з оплати праці	6900
Короткострокові кредити банку	3000

1. Синтетичний облік придбання матеріалів

Завдання 10.6. Записати в реєстраційний журнал такі операції за січень.

№ пор.	Зміст операції	Сума, грн.	
		часткова	загальна
1	<i>Прибуткові ордери № 1, 2.</i> Надійшли на склад від бази “Постачальник” за платіжною вимогою № 35: матеріали паливо	26500 3000	29500
2	<i>Платіжна вимога № 15</i> АТП-1 за перевезення на склад: матеріалів палива	350 210	560
3	<i>Прибуткові касові ордери № 1, 2.</i> Одержано за чеком: на заробітну плату господарські потреби від Іванченка О. С. залишок підзвітних сум	6900 120 6	7026
4	<i>Відатковий касовий ордер № 1.</i> Видано Петренку П. В. під звіт на господарські витрати	100	100
5	<i>Витиска банку з поточного рахунка.</i> Зараховано короткостроковий кредит банку Оплачено платіжні вимоги: № 35 — бази “Постачальник” № 15 — АТП-1 № 116 — фабрики “Вікторія”	30000 29500 560 4740	30000 34800
6	<i>Відомість № 1.</i> Нараховано заробітну плату за розвантаження: матеріалів палива	130 110	240
7	<i>Прибутковий ордер № 3.</i> Надійшли на склад від заводу “Світанок” за платіжною вимогою № 45 матеріали	8000	8000
8	<i>Авансовий звіт № 1</i> Петренка П. В. на витрати з доставки на склад: основних матеріалів палива	40 62	102
9	<i>Відаткові касові ордери № 2, 3.</i> Видано: Петренку П. В. перевитрату за авансовим звітом № 1 за відомістю № 2 заробітну плату за грудень	2 6900	6902
10	<i>Акт № 1.</i> Надійшло без оплати від заводу “Механік” виробниче обладнання (безоплатне обладнання є додатковим капіталом, необоротними активами)	12000	12000

2. Синтетичний облік виробництва продукції

Завдання 10.7 (продовження завдання 10.6).

1. Записати в схеми рахунків заводу “Орбіта” залишки на 1 січня.

Залишки за розрахунками заводу “Орбіта” на 1 січня, грн.

Виробництво	3000
Готова продукція	5600
Розрахунки за податками	30
Результат основної діяльності	3600 (кредит)

2. Записати в реєстраційний журнал і схеми рахунків операції № 11–19 за січень.

№ пор.	Зміст операції	Сума, грн.	
		часткова	загальна
11	<i>Вимоги № 1–10.</i> Відпущено зі складу на виробництво: основні матеріали паливо	23800 1200	25000
12	<i>Платіжна вимога № 58</i> Енергозбуту за використану на виробництві електроенергію	900	900
13	<i>Відомість № 2–6.</i> Нараховано заробітну плату виробничим робітникам Утримано податки із заробітної плати для відрахування до бюджету	12300 600	12300 600
14	<i>Платіжна вимога № 61</i> Міськгазу за використаний на виробництві природний газ	700	700
15	<i>Вимоги № 11–20.</i> Відпущено зі складу на виробництво матеріали	12000	12000
16	<i>Накладна № 1.</i> Здано на склад зекономлені на виробництві основні матеріали	300	300
17	<i>Виписка банку з поточного рахунка.</i> Перераховано до бюджету утримані із заробітної плати податки Видано за чеком на заробітну плату	630 5000	5630
18	<i>Видатковий касовий ордер № 4.</i> Видано аванс у рахунок заробітної плати за січень	5000	5000
19	<i>Відомість випуску готової продукції.</i> Списується фактична собівартість зданих на склад готових виробів (визначити суму з урахуванням залишку незавершеного виробництва на кінець місяця — 5000 грн)	?	?

3. Синтетичний облік реалізації продукції та фінансових результатів

Завдання 10.8 (продовження завдання 10.7). Записати в реєстраційний журнал і схеми рахунків операції № 20–27 заводу “Орбіта” за січень і скласти за ними оборотну відомість.

№ пор.	Зміст операції	Сума, грн.	
		часткова	загальна
20	<i>Акт № 2.</i> Надійшов без оплати від заводу “Світанок” фрезерувальний верстат	4500	4500
21	<i>Витиска банку з поточного рахунка.</i> Зараховано виручку (дохід) від реалізації продукції Видано за чеком: на заробітну плату на транспортні витрати	54000 240 160	54000 400
22	<i>Довідка бухгалтерії.</i> Списується фактична собівартість реалізованої продукції	51000	51000
23	<i>Видаткові касові ордери № 5, 6.</i> Видано експедитору Іванченку О. С. під звіт: на транспортні витрати на заробітну плату вантажникам	160 240	400
24	<i>Платіжна вимога № 27 АТП-1</i> за доставку продукції зі складу на товарну станцію для відвантаження покупцям	300	300
25	<i>Витиска банку з поточного рахунка.</i> Списано в часткове погашення заборгованості за короткостроковим кредитом банку Сплачено за платіжними вимогами: № 58 — Енергозбуту № 61 — Міськгазу № 27 — АТП-1	28000 900 700 300	28000 1900
26	<i>Авансовий звіт № 3</i> Іванченка О. С. на витрати з відвантаження покупцям готової продукції	159	159
27	<i>Довідка бухгалтерії.</i> Списується результат основної діяльності (прибуток) від реалізації продукції за січень (визначити суму за даними поточного обліку)	?	?

Примітка. Завдання 10.6–10.8 слід розв’язувати поступово: після вивчення теми “Синтетичний облік придбання матеріалів” — завдання 10.6; теми “Синтетичний облік виробництва продукції” — завдання 10.7; теми “Синтетичний облік реалізації продукції і фінансових результатів” — завдання 10.8.

Після закінчення записів за завданням 10.8 підрахувати обороти на рахунках і визначити сальдо на кінець місяця.

Для перевірки правильності виконання завдань 10.6–10.8 треба скласти оборотну відомість за синтетичними рахунками і баланс.

Розв'язання завдань 10.6–10.8. На окремих аркушах паперу відкрито відповідно до умов завдань синтетичні рахунки та реєстраційний журнал господарських операцій.

**Реєстраційний журнал господарських операцій заводу “Орбіта”
за січень
місяць**

№ пор.	Зміст операції	Кореспондентські рахунки		Сума, грн.	
		Дебет	Кредит	часткова	загальна
1	2	3	4	5	6
Завдання 10.6					
1	<i>Прибуткові ордери № 1, 2.</i> Надійшли на склад від бази “Постачальник”: матеріали паливо	201 203	631 631	26500 3000	29500
2	<i>Платіжна вимога № 15 АТП-1</i> за перевезення на склад: матеріалів палива	201 203	631 631	350 210	560
3	<i>Прибуткові касові ордери № 1, 2.</i> Одержано за чеком: на заробітну плату та господарські потреби від Іванченка О. С. залишок підзвітних сум	301 301	311 372	7020 6	7026
4	<i>Видатковий касовий ордер № 1.</i> Видано Петренку П. В. під звіт	372	301		100
5	<i>Витиска банку з поточного рахунка.</i> Зараховано короткостроковий кредит банку Оплачено платіжні вимоги: № 35, 15, 116	311 631	601 311		30000 34800
6	<i>Відомість № 1.</i> Нарховано заробітну плату за розвантаження: матеріалів палива	201 203	661 661	130 110	240
7	<i>Прибутковий ордер № 3.</i> Надійшли на склад від заводу “Світанок” матеріали	201	631		8000
8	<i>Авансовий звіт № 1</i> Петренка П. В. на витрати з доставки на склад: основних матеріалів палива	201 203	372 372	40 62	102

1	2	3	4	5	6
9	<i>Видаткові касові ордери № 2, 3.</i> Видано: Петренку П. В. перевитрату за авансовим звітом № 1 за відомістю № 2 заробітну плату за грудень	372 661	301 301	2 6900	6902
	<i>Акт № 1.</i> Надійшло без оплати від заводу “Механік” виробниче обладнання	10	424		12000
Завдання 10.7					
11	<i>Вимоги № 1–10.</i> Відпущено зі складу на виробництво: основні матеріали паливо	23 23	201 203	23800 1200	25000
12	<i>Платіжна вимога № 58</i> Енергозбуту за використану на виробництві електроенергію	23	631		900
13	<i>Відомість № 2–6.</i> Нараховано заробітну плату виробничим робітникам Утримано податки для відрахування до бюджету	23 661	661 641		12300 600
14	<i>Платіжна вимога № 61</i> Міськгазу за використаний на виробництві природний газ	23	631		700
15	<i>Вимоги № 11–20.</i> Відпущено зі складу на виробництво матеріали	23	201		12000
16	<i>Накладна № 1.</i> Здано на склад зеконomenені на виробництві матеріали	201	23		300
17	<i>Виписка банку з поточного рахунка.</i> Перераховано до бюджету податки Видано за чеком на заробітну плату	641 301	311 311	630 5000	5630
18	<i>Видатковий касовий ордер № 4.</i> Видано аванс у рахунок заробітної плати за січень	661	301		5000
19	<i>Відомість випуску готової продукції.</i> Списується фактична собівартість зданих на склад готових виробів (порядок розрахунку фактичної собівартості наведено після завдань)	26	23		48600
Завдання 10.8					
20	<i>Акт № 2.</i> Надійшов без оплати від заводу “Світанок” фрезерувальний верстат	10	424		4500

1	2	3	4	5	6
21	<i>Виписка банку з поточного рахунка.</i> Зараховано виручку (дохід) від реалізації продукції Видано за чеком: на заробітну плату на транспортні витрати	311 301 23	701 311 311	240 160	54000 400
22	<i>Довідка бухгалтерії.</i> Списується фактична собівартість реалізованої продукції (зменшення доходу від реалізації продукції)	701	26		51000
23	<i>Видаткові касові ордери № 5, 6.</i> Видано Іванченку О. С. під звіт: на транспортні витрати на заробітну плату вантажникам	372 661	301 301	160 240	400
24	<i>Платіжна вимога № 27 АТП-1</i> за доставку продукції зі складу на товарну станцію для відвантаження покупцям (ці витрати зменшують дохід від реалізації продукції)	701	631		300
25	<i>Виписка банку з поточного рахунка.</i> Списано в часткове погашення заборгованості за короткостроковим кредитом банку Сплачено за платіжними вимогами постачальників	601 631	311 311	28000 1900	29900
26	<i>Авансовий звіт № 3 Іванченка О. С.</i> на витрати з відвантаження покупцям готової продукції (зменшення доходу від реалізації)	701	372		159
27	<i>Довідка бухгалтерії.</i> Списується результат основної діяльності (прибуток) від реалізації продукції за січень (визначення суми прибутку наведено після завдань)	701	791		2541
	<i>Разом</i>	—	—	—	383460

Синтетичні рахунки заводу “Орбіта” за січень, грн.

10			
Д	“Основні засоби”	К	
Сальдо	313400		
10)	12000		
20)	4500		
Оборот	16500	Оборот	—
Сальдо	329900		

201			
Д	“Сировина і матеріали”	К	
Сальдо	23000		
1)	26500	11)	23800
2)	350	15)	12000
6)	130		
7)	8000		
8)	40		
16)	300		
Оборот	35320	Оборот	35800
Сальдо	22520		

203			
Д	“Паливо”	К	
Сальдо	1900		
1)	3000	11)	1200
2)	210		
6)	110		
8)	62		
Оборот	3382	Оборот	1200
Сальдо	4082		

23			
Д	“Виробництво”	К	
Сальдо	3000		
11)	25000	16)	300
12)	900	19)	48600
13)	12300		
14)	700		
15)	12000		
Оборот	50900	Оборот	48900
Сальдо	5000		

26			
Д	“Готова продукція”	К	
Сальдо	5600		
19)	48600	22)	51000
Оборот	48600	Оборот	51000
Сальдо	3200		

301			
Д	“Каса”	К	
Сальдо	14		
3)	7026	4)	100
17)	5000	9)	6902
21)	400	18)	5000
		23)	400
Оборот	12426	Оборот	12402
Сальдо	38		

311			
Д	“Поточний рахунок у банку”	К	
Сальдо	20000		
5)	30000	3)	7020
21)	54000	5)	34800
		17)	5630
		21)	400
		25)	29900
Оборот	84000	Оборот	77750
Сальдо	26250		

372			
Д	“Розрахунки з підзвітними особами”	К	
Сальдо	6		
4)	100	3)	6
9)	2	8)	102
23)	160	26)	159
Оборот	262	Оборот	267
Сальдо	1		

40		“Статутний капітал”		К
Д		Сальдо	348650	
Оборот	—	Оборот	—	
		Сальдо	348650	

424		“Безоплатно одержані необоротні активи”		К
Д		Сальдо	0	
		10)	12000	
		20)	4500	
Оборот	—	Оборот	16500	
		Сальдо	16500	

601		“Короткострокові кредити банку”		К
		Сальдо	3000	
25)	28000	5)	30000	
Оборот	28000	Оборот	30000	
		Сальдо	5000	

631		“Розрахунки з постачальниками”		К
		Сальдо	4740	
5)	34800	1)	29500	
25)	1900	2)	560	
		7)	8000	
		12)	900	
		14)	700	
		24)	300	
Оборот	36700	Оборот	39960	
		Сальдо	8000	

641		“Розрахунки за податками”		К
		Сальдо	30	
17)	630	13)	600	
Оборот	630	Оборот	600	

661		“Розрахунки з оплати праці”		К
		Сальдо	6900	
9)	6900	6)	240	
13)	600	13)	12300	
18)	5000			
23)	240			
Оборот	12740	Оборот	12540	
		Сальдо	6700	

701		“Дохід від реалізації готової продукції”		К
Сальдо	0			
22)	51000	21)	54000	
24)	300			
26)	159			
27)	2541			
Оборот	54000	Оборот	54000	

791		“Результати основної діяльності”		К
		Сальдо	3600	
		27)	2541	
Оборот	—	Оборот	2541	
		Сальдо	6141	

Після виведення сальдо на кінець місяця складаємо оборотну відомість за синтетичними рахунками.

Оборотна відомість за синтетичними рахунками заводу “Орбіта” за січень грн.

№ рах.	Найменування рахунка	Сальдо на 01.01		Оборот за січень		Сальдо на 01.02	
		Дебет	Кредит	Дебет	Кредит	Дебет	Кредит
10	Основні засоби	313400		16500		329900	
201	Сировина і матеріали	23000		35320	35800	22520	
203	Паливо	1900		3382	1200	4082	
23	Виробництво	3000		50900	48900	5000	
26	Готова продукція	5600		48600	51000	3200	
301	Каса	14		12426	12402	38	
311	Поточний рахунок у банку	20000		84000	77750	26250	
372	Розрахунки з підзвітними особами	6		262	267	1	
40	Статутний капітал		348650				348650
424	Безоплатно одержані необоротні активи				16500		16500
601	Короткострокові кредити банку		3000	28000	30000		5000
631	Розрахунки з поставальниками		4740	36700	39960		8000
641	Розрахунки за податками		30	630	600		
661	Розрахунки з оплати праці		6900	12740	12540		6700
701	Дохід від реалізації готової продукції			54000	54000		
791	Результати основної діяльності		3600		2541		6141
	<i>Разом</i>	366920	366920	383460	383460	390991	390991

У підсумку оборотної відомості одержано три пари однакових чисел для сальдо на 01.01, обороту за січень і сальдо на 01.02. Це свідчить про правильність розв’язання завдання. За даними сальдо на 01.02 складаємо навчальний баланс.

Баланс заводу “Орбіта” на 1 лютого

<i>Актив</i>		<i>Пасив</i>	
Господарський засіб	Сума, грн.	Джерело утворення господарського засобу	Сума, грн.
Основні засоби (10)	329900	Статутний капітал (40)	348650
Сировина і матеріали (201)	22520	Безоплатно одержані необоротні активи (424)	16500
Паливо (203)	4082	Короткострокові кредити банку (601)	5000
Виробництво (23)	5000	Розрахунки з постачальниками (631)	8000
Готова продукція (26)	3200	Розрахунки з оплати праці (661)	6700
Каса (301)	38	Результати основної діяльності (791)	6141
Поточний рахунок у банку (311)	26250		
Розрахунки з підзвітними особами (372)	1		
<i>Разом</i>	390991	<i>Разом</i>	390991

Примітка. Справжній бухгалтерський баланс затвердженої форми вивчають у курсі бухгалтерського обліку.

Порядок розрахунку фактичної собівартості випущеної з виробництва готової продукції (до операції № 19)

За спрощеною формою розрахунку фактична собівартість випущеної з виробництва готової продукції дорівнює обсягу незавершеного виробництва (НЗВ), тому

$$\begin{array}{l} \text{Фактична} \\ \text{собівартість} \\ \text{готової} \\ \text{продукції} \end{array} = \begin{array}{l} \text{НЗВ} \\ \text{на початок} \\ \text{місяця} \end{array} + \begin{array}{l} \text{Витрати} \\ \text{за місяць} \end{array} - \begin{array}{l} \text{Повернені} \\ \text{матеріали} \\ \text{та списання} \end{array} - \begin{array}{l} \text{НЗВ} \\ \text{на кінець} \\ \text{місяця} \end{array}$$

З даних завдання відомо, що залишок незавершеного виробництва на початок місяця (на 1 січня) становить 3000 грн, на кінець місяця (на 1 лютого) — 5000 грн. Витрати виробництва за місяць підраховують за дебетом рахунка 23 “Виробництво” (тобто їх сума дорівнює дебетовому обороту) — 50900 грн. Сума повернутих (зеконормованих) матеріалів (операція № 16) — 300 грн.

Підставивши ці дані в останню формулу, одержуємо: фактична собівартість готової продукції становить 48600 грн (3000 + 50900 – 300 – 5000).

Примітка. Залишок незавершеного виробництва — завжди відома величина, бо встановлюється під час інвентаризації.

Порядок визначення прибутку (до операції № 27)

Прибуток визначаємо на рахунку 701 “Дохід від реалізації готової продукції”:

701			
“Дохід від реалізації готової продукції”			
Д		К	
Сальдо	0	Сальдо	0
22)	51000	21)	54000
24)	300		
26)	159		
27)	2541		
Оборот	54000	Оборот	54000

На дебеті рахунка 701 відображено витрати підприємства:

- за операцією № 22 (51000 грн) — фактична собівартість реалізованої продукції;
- за операцією № 24 (300 грн) — витрати на доставку продукції;
- за операцією № 26 (159 грн) — витрати на відвантаження продукції.

На кредиті рахунка 701 за операцією № 21 (54000 грн) відображено виручку від реалізації продукції.

Порівнявши кредит рахунка 701 (54000 грн) із записами за дебетом цього рахунка (51000 + 300 + 159), бачимо, що кредит рахунка (тобто виручка від реалізації продукції) перевищує дебет (тобто всі витрати підприємства) на 2541 грн. Це означає, що завод “Орбіта” одержав прибуток від реалізації готової продукції в розмірі 2541 грн. При цьому оборот за дебетом рахунка дорівнює його кредиту, тому рахунок закрито.

Розділ 11

Завдання для самостійного розв'язання

11.1. Групування засобів підприємства за їх складом, розміщенням і використанням

Завдання 11.1. Використовуючи дані табл. 11.1 та 11.2, скласти групувальні таблиці, підбити підсумки за кожною кваліфікаційною групою і в цілому за таблицями.

Таблиця 11.1

Склад господарських засобів інструментального заводу "Майстер"
на 1 лютого за варіантами

Господарський засіб і джерело його утворення	Сума, грн., за варіантами	
	I	II
1	2	3
Будівля механічного цеху	280000	1385000
Сталь інструментальна на складі	82000	118000
Напилки власного виготовлення на складі	4500	12200
Заготовки сталеві круглі в цеху	4000	39000
Масло машинне на складі	5000	1600
Готівка в касі	200	500
Заборгованість оптової бази за відвантажену продукцію	6000	13700
Візки для перевезення вантажів у цеху	9000	12000
Фрези дискові власного виготовлення на складі	3500	13000
Заборгованість начальника цеху за авансом, виданим на господарські витрати	200	100
Сталь листові інструментальна на складі	22000	26300
Полотно ножівкове в термічному цеху	7000	42800
Токарні верстати в механічному цеху	10000	167700
Заборгованість експедитора за авансом, виданим на господарські витрати	100	300
Фрези дискові в термічному цеху	5000	27300
Кінці обтиральні (ганчірки) на складі	3500	1400

1	2	3
Стрічка сталева інструментальна на складі	48500	93800
Залишок на поточному рахунку в банку	23800	42500
Шліфувальні верстати в механічному цеху	23000	66900
Полотно ножівкове власного виготовлення на складі	2000	8000
Заборгованість товарознавця за авансом, виданим на службове відрядження	400	200
Заготовки для ручок інструментів у деревообробному цеху	1000	2900
Свердла циліндричні власного виготовлення на складі	3000	17900
Свердлильні верстати в механічному цеху	8000	45900
Лиття чавунне (придбане) на складі	13000	31500
Заборгованість заводу “Світанок” за відвантажену продукцію	11000	53400
Рейки дерев’яні на складі (для виготовлення ручок інструментів)	6000	9700
Підйомні крани в цехах	30000	100600
Ключі гайкові власного виготовлення на складі	1000	26500
Заборгованість заводу “Орбіта” за відвантажену продукцію	17300	26300
<i>Разом</i>	630000	2387000

Таблиця 11.2

**Склад господарських засобів консервного заводу
на 1 березня за варіантами**

Господарський засіб і джерело його утворення	Сума, грн., за варіантами	
	I	II
1	2	3
Робочі та силові машини	421000	382000
Готівка в касі	400	300
Дрова соснові	5600	4900
Консервовані огірки в банках	86400	67000
Заборгованість експедитора за підзвітними сумами	250	400
Консервований зелений горошок у банках	44200	39600
Будівля консервного цеху	806000	827000
Залишок коштів на поточному рахунку	76560	56900
Зелений горошок	39400	45200
Заборгованість секретаря за підзвітними сумами	210	160
Огірки свіжі	76200	65800

1	2	3
Будівля складу	110000	125000
Консервовані помідори в банках	80700	76200
Помідори свіжі	54700	62000
Кам'яне вугілля	22000	25400
Будівля адміністративного корпусу	452000	467000
Кабачки мариновані в банках	45600	55000
<i>Разом</i>	?	?

11.2. Групування засобів підприємства за джерелами їх утворення та цільовим призначенням

Завдання 11.2. За даними табл. 11.3 і 11.4 згрупувати в навчальних таблицях джерела утворення засобів за кожною кваліфікаційною групою, підбити підсумок за кожною з них і за таблицями в цілому.

Таблиця 11.3

Підсумкові дані про окремі джерела утворення засобів інструментального заводу “Майстер” на 1 лютого за варіантами

Джерело утворення господарського засобу	Сума, грн., за варіантами	
	I	II
1	2	3
Заборгованість підприємству “Глорія” за матеріали	14000	37800
Прибуток від експлуатації транспорту	4000	7000
Заборгованість автотранспортному підприємству № 1 (АТП-1) за перевезення вантажів	3050	4100
Резерв відпусток для робітників цеху № 1	6000	10800
Заборгованість за заробітною платою працівникам цеху № 1	3000	31000
Статутний капітал	461000	2051000
Заборгованість АТП-3 за перевезення матеріалів	1400	11000
Заборгованість підприємству “Форт” за матеріали	10000	20400
Заборгованість за заробітною платою працівникам цеху № 2	2400	11200
Заборгованість за заробітною платою робітнику цеху № 2	600	800
Заборгованість заводу “Маяк” за матеріали	1000	4600
Заборгованість за заробітною платою обслузі цеху № 3	1500	4100

1	2	3
Заборгованість електротехнічному заводу за виконані роботи	9600	2700
Резерв відпусток для робітників цеху № 2	3000	31000
Заборгованість за заробітною платою вантажникам	3000	5300
Прибуток від реалізації продукції	17000	50000
Заборгованість АТП-5 за перевезення матеріалів	3000	5400
Заборгованість деревообробному заводу за виконані роботи	8000	9000
Заборгованість за заробітною платою працівникам заводууправління	5000	12900
Короткостроковий кредит банку на поточні потреби	10000	12000
Заборгованість заводу “Машдеталь” за матеріали	1400	800
Прибуток від робіт, виконаних на сторону	3000	11000
Заборгованість підприємству “Глорія” за матеріали	5500	3800
Заборгованість за заробітною платою тимчасовому працівнику цеху № 3	1000	2100
Заборгованість ремонтному заводу за виконані роботи	1500	1500
Заборгованість за заробітною платою робітникам цеху № 4	7800	11000
Заборгованість Енергозбуту за використану електроенергію	29000	10200
Резерв відпусток для службовців	4100	9200
Заборгованість за заробітною платою звільненому робітнику цеху № 3	1400	1100
Заборгованість за заробітною платою робітникам цеху № 5	3000	14200
<i>Разом</i>	?	?

Таблиця 11.4

Підсумкові дані про окремі джерела утворення засобів консервного заводу на 1 березня за варіантами

Джерело утворення господарського засобу	Сума, грн., за варіантами	
	I	II
Прибуток звітного року	189000	194000
Заборгованість підприємству “Ранок” за овочі	46200	38000
Заборгованість за заробітною платою робітникам	51600	49400
Заборгованість фермерському господарству за овочі	70700	50500
Заборгованість за заробітною платою службовцям	18700	17500
Заборгованість підприємству “Виробник” за овочі	20320	24260
Статутний капітал	1924700	1926200
<i>Разом</i>	?	?

Завдання 11.3 (зведене). Згрупувати в окремих навчальних таблицях показники засобів взуттевої фабрики “Гермес” (за даними табл. 11.5) на 1 квітня за їх складом і джерелами утворення.

Таблиця 11.5

Підсумкові дані про окремі господарські засоби взуттевої фабрики “Гермес” і окремі джерела їх утворення на 1 квітня за варіантами

Господарський засіб і джерело його утворення	Сума, грн., за варіантами	
	I	II
1	2	3
Черевки жіночі на складі	12000	43000
Залишок коштів на поточному рахунку в банку	60000	173000
Резервний капітал	20000	39000
Заборгованість шкіряному заводу за матеріали	8000	34200
Будівля фабрики	700000	2028000
Шкіра підоштовна на складі	250000	297000
Сандали дитячі на складі	8000	28000
Заборгованість за заробітною платою робітникам цеху	8000	19000
Статутний капітал	1300000	3160000
Преси вирубні в цеху	120000	344000
Прибуток від експлуатації транспорту	8000	13400
Заготовки жіночих черевиків у цеху	10000	23000
Масло машинне на складі	7000	13000
Резерв відпусток для робітників	12000	42000
Будівля матеріального складу	200000	425000
Заборгованість заводу “Маяк” за матеріали	7000	21900
Заборгованість за заробітною платою службовцям	2000	9500
Парусина підкладочна на складі	23000	54000
Заборгованість банку за короткостроковим кредитом	20000	36000
Заборгованість заводу “Світанок” за матеріали	5000	53000
Заготовки чоловічих черевиків у цеху	6000	17000
Заборгованість Миськводоканалу за воду	2000	11000
Заборгованість за заробітною платою робітникам цеху	15000	21000
Швейні машини в пошивному цеху	70000	176000
Хром чорний (для верху взуття) на складі	39000	88000
Заборгованість Енергозбуту за електроенергію	6000	40900
Готівка в касі	200	1000

1	2	3
Нитки швейні на складі	4000	9000
Заборгованість за заробітною платою цеховому персоналу	5000	6500
Затягувальні машини в цеху	40000	43000
Резервний капітал	3000	73000
Заборгованість начальника цеху за авансом, виданим на господарські витрати	300	200
Чоловічі черевики на складі	10000	17300
Мило господарське на складі	2000	3000
Прибуток від реалізації готової продукції	167000	266600
Підошва, вирубана для чоловічих черевиків, у цеху	9000	14000
Заборгованість універмагу за продану продукцію	19500	36000
Спортивні черевикидитячінаскладі	6000	12700
Заборгованість заводу “Маяк” за матеріали	12000	20000
Заборгованість магазину “Спорттовари” за продане взуття	4000	21800
<i>Разом</i>	3200000	7734000

Завдання 11.4 (зведене). Згрупувати в окремих навчальних таблицях показники засобів пивзаводу (за даними табл. 11.6) на 1 травня за їх складом і джерелами утворення.

Таблиця 11.6

Підсумкові дані про окремі господарські засоби пивзаводу та окремі джерела їх утворення на 1 квітня за варіантами

Господарський засіб і джерело його утворення	Сума, грн., за варіантами	
	I	II
1	2	3
Будівлі виробничі	570000	540000
Вугілля кам'яне	33000	31000
Робочі машини та обладнання	742200	812000
Заборгованість підприємству “Хмільовик” за сировину	16400	17400
Бродильні чани	29000	26700
Заборгованість експедитора за підзвітними сумами	120	210
Пиво “Янтар”	19600	16700
Готівка в касі	450	370
Заборгованість банку за короткостроковим кредитом	50000	40000

1	2	3
Ячмінь	56000	62000
Прибуток минулого та поточного років	312000	340600
Торф у брикетах	8600	6700
Заборгованість універсальній базі за матеріали	12220	13330
Пиво “Чернігівське”	18400	19800
Заборгованість за заробітною платою робітникам	46500	47200
Будівля матеріального складу	98500	84600
Залишок коштів на розрахунковому рахунку	76900	62100
Заборгованість комбінату хлібопродуктів за одержані зернопродукти	21400	18600
Електромотори	33000	33000
Цільові фонди підприємства	40700	52200
Статутний капітал	?	?
Хміль	84500	75200
Заборгованість головного бухгалтера за підзвітними сумами	270	340
Заборгованість за заробітною платою службовцям	17560	19850
Транспортні засоби	111000	122000
Солод купований	38500	45100
Пиво “Московське”	22400	9800
Заборгованість фермерському господарству за сировину	50500	40400
Заборгованість інженера за підзвітними сумами	220	150
<i>Разом</i>	?	?

11.3. Складання балансу на підставі інвентарних даних

Завдання 11.5. Скласти баланс інструментального заводу “Майстер” на 1 лютого за даними групувальних таблиць, складених за даними завдань 11.1 та 11.2, за варіантами.

Завдання 11.6. За результатами розв’язання зведених завдань 11.3 та 11.4 скласти баланси взуттєвої фабрики “Гермес” і пивзаводу.

11.4. Рахунки та подвійний запис

Завдання 11.7.

1. Записати у схеми рахунків за операціями заводу “Прогрес” початкові залишки за даними балансу.

Баланс заводу “Прогрес” на 1 лютого

<i>Актив</i>		<i>Пасив</i>	
Стаття балансу	Сума, грн.	Стаття балансу	Сума, грн.
Основні засоби	1138200	Статутний капітал	1330000
Матеріали	194000	Прибуток	59000
Поточний рахунок у банку	95000	Розрахунки з оплати праці	37000
Розрахунки з підзвітними особами	200	Розрахунки з кредиторами	2700
Розрахунки з дебіторами	1300		
<i>Разом</i>	1428700	<i>Разом</i>	1428700

2. Записати в реєстраційний журнал операції заводу “Прогрес” за червень:

- 1) одержано в касу: з поточного рахунка — 25800 грн і від підзвітної особи невикористані аванси — 200 грн, разом — 26000 грн;
- 2) надійшли на склад від постачальників матеріали на суму 48300 грн, паливо — 11700 грн, разом — 60000 грн;
- 3) зараховано на поточний рахунок: короткостроковий кредит банку — 27000 грн, від дебіторів — 1300 грн, внесок готівки з каси — 300 грн, разом — 28600 грн;
- 4) перераховано з поточного рахунка: для погашення заборгованості постачальникам — 21000 грн, кредиторам — 1900 грн, для погашення кредиту банку — 15000 грн, разом — 37900 грн;
- 5) видано з поточного рахунка готівкою: на заробітну плату — 12000 грн, господарські потреби — 800 грн, разом — 12800 грн;
- 6) відпущено зі складу й витрачено на виробництво матеріалів — 12500 грн, палива — 4400 грн, разом — 16900 грн;
- 7) видано з каси: заробітна плата — 37000 грн, під звіт на господарські потреби — 500 грн, кредиторам для погашення заборгованості — 800 грн, внесено на поточний рахунок — 200 грн, разом — 38500 грн.

Загальний підсумок операцій — 220700 грн.

3. Записати суми операцій у схеми рахунків, підрахувати обороти за місяць, вивести залишки на кінець місяця та скласти баланс на 1 липня.

Завдання 11.8.

1. Записати суми початкових залишків у схеми рахунків, а суми операцій за березень — у реєстраційний журнал і схеми рахунків.

2. Підрахувати обороти за рахунками, вивести в них підсумкові залишки та скласти баланс на 1 квітня.

Вихідні дані

Залишки за статтями балансу маслозаводу на 1 березня (грн.): основні засоби — 1207500, матеріали — 205000, каса — 200, поточний рахунок — 145300, розрахунки з дебіторами — 350, статутний капітал — 1471250, прибуток — 48000, розрахунки з постачальниками — 36200, розрахунки з оплати праці — 1900, розрахунки з кредиторами — 1000, баланс — 1558350.

Операції молокозаводу за березень:

- 1) прийнято в касу: з поточного рахунка для видачі заробітної плати — 1000 грн, на господарські потреби — 400 грн, від дебіторів — 350 грн, разом — 1750 грн;
 - 2) надійшли на склад: від постачальників металовироби для виробництва машин — 66100 грн, мастила — 2000 грн, паливо — 13200 грн, разом — 81300 грн;
 - 3) перераховано з поточного рахунка для погашення заборгованості за матеріали постачальникам — 117500 грн;
 - 4) видано з каси: під звіт на службове відрядження — 400 грн, для погашення кредиторської заборгованості — 200 грн, разом — 600 грн;
 - 5) надійшли на склад матеріали від постачальників — 55100 грн;
 - 6) видано з каси: заробітна плата працівникам — 780 грн, під звіт на господарські витрати — 360 грн, для погашення кредиторської заборгованості — 150 грн, разом — 1290 грн;
 - 7) надійшли на склад від постачальників матеріали — 44200 грн, паливо — 11100 грн, разом — 55300 грн;
 - 8) зараховано на поточний рахунок короткостроковий кредит банку на тимчасові потреби — 130000 грн.
- Загальний підсумок операцій — 442840 грн.

Завдання 11.9.

1. Записати суми початкових залишків у схеми рахунків, а суми операцій за листопад — у реєстраційний журнал і схеми рахунків.
2. Підрахувати обороти за рахунками, вивести в них підсумкові залишки та скласти баланс на 1 грудня.

Вихідні дані

Залишки за рахунками хлібозаводу на 1 листопада (грн.): основні засоби — 2597000, матеріали — 156000, каса — 250, поточний рахунок у банку — 264700, розрахунки з підзвітними особами — 5 (дебет), статутний капітал — 2351000, прибуток — 566600, додатковий капітал — 52000, розрахунки з оплати праці — 44000, розрахунки з кредиторами — 6400, короткострокові кредити банків — 30000, паливо — 18500, запасні частини — 13500, баланс — 3050000.

Виписка з документів за операціями хлібозаводу за листопад

1. *Прибуткові касові ордери № 110, 111.* Одержано з поточного рахунка: на заробітну плату — 44350 грн, на господарські витрати — 500 грн, від підзвітної особи залишок невикористаного авансу — 50 грн, разом — 44900 грн.
2. *Видаткові касові ордери № 185–187.* Видано заробітної плати: за жовтень — 44000 грн, під звіт на поточні потреби — 500 грн, для погашення заборгованості за іншими розрахунками — 180 грн, разом — 44680 грн.
3. *Прибуткові ордери № 139–142.* Надійшло на склад: від постачальників матеріали — 301000 грн, паливо — 23000 грн, запасні частини для ремонту машин — 5000 грн, разом — 329000 грн.
4. *Виписка з поточного рахунка.* Зараховано: короткостроковий кредит банку — 182000 грн, внесок готівки з каси — 400 грн, разом — 182400 грн.
5. *Акт № 17.* Одержано від хлібозаводу № 2 без оплати тістозмішувальні машини — 32000 грн.
6. *Виписка з поточного рахунка.* Перераховано постачальникам: за матеріали та запасні частини — 246000 грн, для погашення короткострокового кредиту — 35000 грн, разом — 281000 грн.
7. *Виписка з поточного рахунка.* Перераховано для погашення заборгованості постачальникам за матеріали — 60000 грн.
8. *Вимоги № 710–760.* Відпущено зі складу на виробництво: матеріали — 317000 грн, паливо — 19000 грн, разом — 336000 грн.
9. *Накладна № 81.* Здано на склад не використані у виробництві матеріали — 1700 грн.

10. *Авансовий звіт № 23 Коваленка В. В.* Витрачено на виробництво — 400 грн.
11. *Виписка з поточного рахунка.* Перераховано для погашення кредиторської заборгованості за різними розрахунками — 2750 грн, задано в касу готівку — 11250 грн, разом — 14000 грн.
Загальний підсумок операцій — 1326080 грн.

11.5. Рахунки синтетичного та аналітичного обліку

Завдання 11.10. Виписка залишків за рахунками електротехнічного заводу на 1 вересня (грн.): основні засоби — 2800000, матеріали — 149500, поточний рахунок у банку — 360000, статутний капітал — 3046500, розрахунки з постачальниками — 143000, короткострокові кредити банків — 120000, баланс — 3309500.

Залишки за незакінченими розрахунками з постачальниками (грн.): “Металозбут” — 65000, “Майстер” — 78000.

Виписка залишків за рахунком “Сировина і матеріали”

Найменування матеріалу	Одиниця	Облікова ціна, грн.	Кількість	Сума, грн.
Сталь листова	т	1000	20	20000
Мідь кругла	кг	12	5000	60000
Провід мідний	кг	40	800	32000
Реле часу	шт.	150	250	37500
<i>Разом</i>				149500

Виписка з документів за операціями заводу за вересень

1. *Виписка з поточного рахунка.* Зараховано короткостроковий кредит банку — 125600 грн. Списано для погашення заборгованості за матеріали: “Металозбуту” — 65000 грн, підприємству “Майстер” — 78000 грн, разом — 268600 грн.
2. *Прибуткові ордери № 189–190.* Надійшли на склад від “Металозбуту” за платіжною вимогою № 371: сталь листова 8 т за ціною 1000 грн за 1 т — 8000 грн, мідь кругла 2500 кг за ціною 12 грн за 1 кг — 30000 грн, разом — 38000 грн.
3. *Прибуткові ордери № 191–193.* Надійшли на склад від підприємства “Майстер” за платіжною вимогою № 711: провід мідний

- 600 кг за ціною 40 грн за 1 кг — 2400 грн, реле часу 100 шт. за ціною 150 грн за 1 шт. — 15000 грн, мідь кругла 3000 кг за ціною 12 грн за 1 кг — 36000 грн, разом — 75000 грн.
4. *Вимоги № 445–455.* Відпущено зі складу в цех для виготовлення продукції: сталь листова 17 т за ціною 1000 грн за 1 т — 17000 грн, мідь кругла 4000 кг за ціною 12 грн за 1 кг — 48000 грн, провід мідний 1250 кг за ціною 40 грн за 1 кг — 50000 грн, реле часу 220 шт. за ціною 150 грн за 1 шт. — 33000 грн, разом — 148000 грн.
5. *Витиска з поточного рахунка.* Оплачено платіжні вимоги: № 371 “Металозбуту” за матеріали — 38000 грн, № 711 підприємству “Майстер” за матеріали — 75000 грн, списано для погашення заборгованості за короткостроковим кредитом — 100000 грн, разом — 213000 грн.
6. *Прибуткові ордери № 194–196.* Надійшли на склад від “Металозбуту” за платіжною вимогою № 395: сталь листова 16 т за ціною 1000 грн за 1 т — 16000 грн, мідь кругла 800 кг за ціною 12 грн за 1 кг — 9600 грн, провід мідний 500 кг за ціною 40 грн за 1 кг — 20000 грн, разом — 45600 грн.
7. *Витиска з поточного рахунка.* Оплачено платіжну вимогу № 395 “Металозбуту” — 45600 грн.
8. *Прибуткові ордери № 197–203.* Надійшли на склад від підприємства “Майстер” за платіжною вимогою № 739: реле часу 300 шт. за ціною 150 грн за 1 шт. — 45000 грн, сталь листова 9 т за ціною 1000 грн за 1 т — 9000 грн, провід мідний 700 кг за ціною 40 грн за 1 кг — 28000 грн; від “Металозбуту” за платіжною вимогою № 408: сталь листова 12 т за ціною 1000 грн за 1 т — 12000 грн, мідь кругла 1800 кг за ціною 12 грн за 1 кг — 21600 грн, разом — 115600 грн.
9. *Витиска з поточного рахунка.* Списано за платіжною вимогою № 408 “Металозбуту” — 33600 грн, для погашення заборгованості за короткостроковим кредитом — 40000 грн, разом — 73600 грн.
10. *Вимоги № 456–480.* Відпущено зі складу в цех для виготовлення продукції: провід мідний 750 кг за ціною 40 грн за 1 кг — 30000 грн, сталь листова 13 т за ціною 1000 грн за 1 т — 13000 грн, мідь кругла 5200 кг за ціною 12 грн за 1 кг — 62400 грн, реле часу 280 шт. за ціною 150 грн за 1 шт. — 42000 грн, разом — 147400 грн.
Загальний підсумок операцій — 1124800 грн.

Завдання 11.11.

1. Відкрити схеми синтетичних і аналітичних рахунків та записати в них початкові залишки.
2. Записати кожну операцію послідовно в реєстраційний журнал і схеми синтетичних та аналітичних рахунків.
3. Скласти оборотні відомості за синтетичними та аналітичними рахунками, звірити підсумкові дані і скласти баланс на кінець місяця.

Вихідні дані

Основні засоби — 3528000 грн, сировина і матеріали — 92630 грн, каса — 30 грн, поточний рахунок у банку — 310000 грн, розрахунки з підзвітними особами — 20 грн, статутний капітал — 3726400 грн, розрахунки з оплати праці — 83500 грн, розрахунки з постачальниками — 138000 грн, основне виробництво — 8020 грн, паливо — 9200 грн, баланс — 3947900 грн.

Залишки за рахунком “Сировина і матеріали”

Найменування матеріалу	Одиниця	Облікова ціна, грн.	Кількість	Сума, грн.
Прутки латунні	кг	10	4200	42000
Мідь листова	кг	11	3100	34100
Сталь кругла	т	900	10,7	9630
Болти сталеві	кг	3	2300	6900
<i>Разом</i>				92630

Залишки за рахунком “Паливо”

Найменування матеріалу	Одиниця	Облікова ціна, грн.	Кількість	Сума, грн.
Вугілля кам'яне	т	200	26	5200
Мазут	т	250	16	4000
<i>Разом</i>				9200

Залишки за рахунком “Розрахунки з постачальниками”: підприємство “Виробник” — 21000 грн, завод “Аналог” — 117000 грн.

Залишки за рахунком “Розрахунки з підзвітними особами”: експедитор Вовк О. С. — 20 грн.

Виписка з документів за операціями заводу “Прилад”

1. *Прибутковий касовий ордер № 79.* За чеком на господарські потреби — 350 грн.
2. *Видатковий касовий ордер № 113.* Експедитору Вовку О. С. під звіт на господарські потреби — 150 грн.
3. *Виписка з поточного рахунка.* Перераховано для погашення заборгованості підприємству “Виробник” — 21000 грн, заводу “Аналог” — 117000 грн, разом — 138000 грн.
4. *Прибуткові ордери № 229, 230.* Надійшли на склад від підприємства “Виробник” за платіжною вимогою № 809: прутки латунні 3600 кг за ціною 10 грн за 1 кг — 36000 грн, мідь листова 2950 кг за ціною 11 грн за 1 кг — 32450 грн, разом — 68450 грн.
5. *Вимоги № 515–525.* Відпущені зі складу в цех для виготовлення продукції: мідь листова 2700 кг за ціною 11 грн за 1 кг — 29700 грн, сталь кругла 11,2 т за ціною 900 грн за 1 т — 10080 грн, болти сталеві 1400 кг за ціною 3 грн за 1 кг — 4200 грн, вугілля кам’яне 20 т за ціною 200 грн за 1 т — 4000 грн, мазут 15 т за ціною 250 грн за 1 т — 3750 грн, разом — 51730 грн.
6. *Видатковий касовий ордер № 114.* Експедитору Собко С. В. під звіт на господарські витрати — 200 грн.
7. *Прибуткові ордери № 231–234.* Надійшли на склад від заводу “Аналог” за платіжною вимогою № 414: сталь кругла 12,3 т за ціною 900 грн за 1 т — 11070 грн, болти сталеві 3800 кг за ціною 3 грн за 1 кг — 11400 грн, вугілля кам’яне 50 т за ціною 200 грн за 1 т — 10000 грн, прутки латунні 4100 кг за ціною 10 грн за 1 кг — 41000 грн, разом — 73470 грн.
8. *Авансовий звіт № 17 Вовка О. С.* Витрати на виробництво — 180 грн.
9. *Видатковий касовий ордер № 115.* Експедитору Вовку О. С. перевитрата за авансовим звітом № 17 — 10 грн.
10. *Акт № 13.* Прийнято без оплати від заводу “Калібр” токарні верстати — 42000 грн.
11. *Вимоги № 526–538.* Відпущено зі складу на виробництво: прутки латунні 3900 кг за ціною 10 грн за 1 кг — 39000 грн, мідь листова 2450 кг за ціною 11 грн за 1 кг — 26950 грн, сталь кругла 11,8 т за ціною 900 грн за 1 т — 10620 грн, болти сталеві 1600 кг за ціною 3 грн за 1 кг — 4800 грн, вугілля кам’яне 22 т за ціною 200 грн за 1 т — 4400 грн, мазут 12 т за ціною 250 грн за 1 т — 3000 грн, разом — 88770 грн.

12. *Прибутковий касовий ордер № 80.* Одержано за чеком на господарські витрати — 300 грн, на заробітну плату — 83500 грн, разом — 83800 грн.
13. *Виписка з поточного рахунка.* Зараховано короткостроковий кредит банку — 129000 грн.
14. *Прибуткові ордери № 235–237.* Надійшли на склад від заводу “Аналог” за платіжною вимогою № 431: мідь листова 15000 кг за ціною 11 грн за 1 кг — 16500 грн, сталь кругла 13,3 т за ціною 900 грн за 1 т — 11970 грн, мазут 30 т за ціною 250 грн за 1 т — 7500 грн, разом — 35970 грн.
15. *Видаткові касові ордери № 116, 117.* Видано за відомістю заробітну плату за вересень — 83500 грн, Петренку П. В. під звіт на господарські витрати — 300 грн, разом — 83800 грн.
16. *Вимоги № 539–556.* Відпущено на виробництво: прутки латунні 4200 кг за ціною 10 грн за 1 кг — 42000 грн, болти сталеві 1200 кг за ціною 3 грн за 1 кг — 3600 грн, вугілля кам’яне 18 т за ціною 200 грн за 1 т — 3600 грн, разом — 49200 грн.
17. *Виписка з поточного рахунка.* Списано за платіжними вимогами: № 809 підприємства “Виробник” — 68450 грн, № 414 заводу “Аналог” — 73470 грн, для погашення заборгованості за короткостроковим кредитом — 63000 грн, разом — 204920 грн.
18. *Авансовий звіт № 18 Собко С. В.* Витрачено на виробництво — 170 грн.
19. *Прибутковий касовий ордер № 81.* Від Собко С. В. залишок підзвітних сум — 30 грн.
20. *Накладні № 21, 22.* Надійшли на склад із цеху не використані у виробництві: прутки латунні 10 кг за ціною 10 грн за 1 кг — 100 грн, болти сталеві 60 кг за ціною 3 грн за 1 кг — 180 грн, разом — 280 грн.
Загальний підсумок операцій — 1050480 грн.

11.6. Побудова обліку операцій за основними господарськими процесами

Завдання (загальне).

1. Відкрити схеми синтетичних та аналітичних рахунків і записати в них початкові залишки.

2. Записати операції послідовно в реєстраційний журнал і схеми синтетичних розрахунків; скласти за ними оборотні відомості і баланс.

Завдання 11.12. Складаємо баланс.

Баланс швейної фабрики “Володарка” на 1 лютого

<i>Актив</i>		<i>Пасив</i>	
Стаття балансу	Сума, грн.	Стаття балансу	Сума, грн.
Основні засоби	3471350	Статутний капітал	3756800
Сировина та матеріали	237500	Прибуток	43600
Виробництво	42600	Короткостроковий кредит банку	23000
Готова продукція	28300	Розрахунки за податками	400
Поточний рахунок у банку	43400		
Розрахунки з підзвітними особами	650		
<i>Разом</i>	3823800	<i>Разом</i>	3823800

Виписка з документів за операціями фабрики за лютий

1. *Вимоги № 76–90.* Відпущено зі складу на виробництво матеріали — 164800 грн.
2. *Прибуткові ордери № 39–47.* Надійшли на склад від заводу “Аналог” за платіжною вимогою № 319 матеріали — 148700 грн.
3. *Авансовий звіт № 7 Бровка П. П.* На витрати з відвантаження покупцям продукції — 410 грн, на доставку матеріалів, що надійшли на склад, — 240 грн, разом — 650 грн.
4. *Платіжна вимога № 271 АТП-2* за перевезення: матеріалів, що надійшли на склад від постачальників, — 760 грн, відвантаженої покупцям продукції — 980 грн, разом — 1740 грн.
5. *Відомості № 9–17.* Нараховано заробітну плату виробничим робітникам за лютий — 98870 грн, утримано із заробітної плати податки для внесення до бюджету — 5000 грн.
6. *Накладні № 54–62.* Надійшли з цеху на склад не використані у виробництві матеріали — 1800 грн.
7. *Платіжна вимога № 307.* Енергозбуту за використану на виробництві електроенергію — 5900 грн.
8. *Накладні № 54–62.* Надійшла на склад готова продукція за фактичною собівартістю (розрахувати суму з урахуванням залишку незавершеного виробництва на кінець місяця — 30000 грн).

9. *Виписка з поточного рахунка*. Списано для погашення заборгованості за короткостроковим кредитом банку — 23000 грн; сплачені платіжні вимоги постачальників: № 319 заводу “Аналог” за матеріали — 148700 грн, № 271 АТП-2 за перевезення — 1740 грн, перераховано в бюджет за платіжним дорученням № 75 податки, утримані із заробітної плати, — 4900 грн, разом — 178340 грн.
10. *Виписка з поточного рахунка*. Зараховано від покупців за відвантажену продукцію — 28600 грн.
11. *Довідка бухгалтерії*. Фактична собівартість оплаченої покупцями продукції — 269000 грн.
12. *Довідка бухгалтерії*. Списується результат від реалізації продукції за лютий (суму визначити за даними поточного обліку).

Завдання 11.13. Залишки за синтетичними рахунками заводу “Аналог” на 1 березня (грн.): основні засоби — 3462800, сировина та матеріали — 265900, виробництво — 36500, поточний рахунок у банку — 41050, розрахунки з постачальниками — 47050, статутний капітал — 3808620, прибуток — 24910, додатковий капітал — 35800, готова продукція — 95300, розрахунки за податками — 5170, паливо — 20000; баланс — 3921550.

Виписка з документів за операціями заводу за березень

1. *Прибуткові ордери № 114, 115*. Прийняті на склад за платіжною вимогою № 339 підприємства “Фортуна”: матеріали — 162750 грн, паливо — 18410 грн, разом — 181160 грн.
2. *Виписка з поточного рахунка*. Зараховано від покупців за відвантажену продукцію — 286220 грн.
3. *Акт № 28*. Надійшли безкоштовно від заводу “Світанок” металообробні верстати — 93500 грн.
4. *Платіжна вимога № 355* Міськводоканалу за використану у виробництві воду — 15200 грн.
5. *Платіжна вимога № 217* АТП-4 за перевезення одержаних матеріалів — 1410 грн, палива — 380 грн, відвантаженої покупцям продукції — 540 грн, разом — 2330 грн.
6. *Відомості № 19–28*. Нараховано робітникам виробництв заробітну плату за березень — 72970 грн.
7. *Відомості № 19–28*. Утримані із заробітної плати податки для зарахування до бюджету — 5950 грн.
8. *Платіжна вимога № 1211* житлового управління за оренду підсобного приміщення штампувального цеху — 3820 грн.

9. *Вимоги № 135–152.* Відпущено зі складу на виробництво: матеріали — 173090 грн, паливо — 13420 грн, для пакування відвантаженої продукції матеріалів — 1270 грн, разом — 187780 грн.
10. *Накладні № 171–187.* Здано на склад випущену з виробництва готову продукцію (суму визначити з урахуванням залишку незавершеного виробництва на кінець місяця — 25000 грн).
11. *Виписка з поточного рахунка.* Оплачено платіжні вимоги поставальників за матеріали — 228210 грн, перераховано до бюджету утримані із заробітної плати податки — 5170 грн, разом — 233380 грн.
12. *Прибутковий касовий ордер № 112.* За чеком на службове відрядження — 6350 грн.
13. *Видатковий касовий ордер № 220.* Видано під звіт на витрати за службовими відрядженнями — 6350 грн.
14. *Довідка бухгалтерії.* Списується фактична собівартість реалізованої продукції — 273200 грн.
15. *Довідка бухгалтерії.* Списуються результати від реалізації продукції за березень (суму визначити за даними поточного обліку).

Завдання 11.14. Залишки на 1 квітня за рахунками меблевого комбінату (грн.): 10 — 3700000, 201 — 180000, 23 — 50000, 26 — 80000, 311 — 10000, 631 — 70900, 40 — 3856000, 791 — 93100; баланс — 4020000.

Залишки за рахунком 23 “Виробництво”: виробництво столів письмових — 20000 грн, шаф книжкових — 30000 грн, разом — 50000 грн.

Виписка з документів за операціями меблевого комбінату за квітень

1. *Прибуткові ордери № 75–80.* Надійшли на склад від Лісозбуту за платіжною вимогою № 141 пиломатеріали — 300000 грн.
2. *Вимоги № 164–170.* Відпущено зі складу пиломатеріали для виготовлення: столів письмових — 120000 грн, шаф книжкових — 130000 грн, разом — 250000 грн.
3. *Платіжна вимога № 306* АТП-4 за перевезення: пиломатеріалів, що надійшли на склад, — 2000 грн, відвантаженої покупцям продукції — 3000 грн, разом — 5000 грн.
4. *Відомості № 33–41.* На заробітну плату робітникам за виготовлення: столів письмових — 53500 грн, шаф книжкових — 74900 грн, разом — 128400 грн.

5. *Виписка з поточного рахунка.* Зараховано виручку (дохід) від реалізації продукції — 270000 грн.
6. *Вимоги № 171–180.* Відпущено зі складу фанеру для оздоблення: столів письмових — 6500 грн, шаф книжкових — 16100 грн, разом — 22600 грн.
7. *Накладна № 13.* Здано на склад не використані у виробництві шаф книжкових матеріали — 1000 грн.
8. *Накладні № 44–60.* Надійшли з цеху на склад готові вироби: столи письмові — 500 шт., шафи книжкові — 400 шт. (визначити їх фактичну собівартість, якщо відомо, що залишок незавершеного виробництва на кінець місяця був тільки для шаф книжкових — 20000 грн).
9. *Виписка з поточного рахунка.* Зараховано від покупців за відвантаженою продукцією — 280000 грн, оплачено платіжні вимоги: № 141 Лісозбуту — 30000 грн, № 306 АТП-4 — 5000 грн, інших постачальників — 70900 грн, разом — 375900 грн.
10. *Довідка бухгалтерії.* Собівартість реалізованої продукції — 500000 грн.
11. *Платіжна вимога № 323 АТП-4* за перевезення продукції, відвантаженої покупцям, — 2500 грн.
12. *Довідка бухгалтерії.* Списуються результати від реалізації продукції за квітень (суму визначити за даними поточного обліку).

Додатки

Додаток 1

Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” від 16 липня 1999 р. № 996-XIV

Цей Закон визначає правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні.

Розділ I. Загальні положення

Стаття 1. Визначення термінів

Для цілей цього Закону терміни вживаються в такому значенні:

- *активи* — ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, призведе до отримання економічних вигод у майбутньому;
- *бухгалтерський облік* — процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передавання інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень;
- *внутріньогосподарський (управлінський) облік* — система обробки та підготовки інформації про діяльність підприємства для внутрішніх користувачів у процесі управління підприємством;
- *господарська операція* — дія або подія, яка викликає зміни у структурі активів та зобов'язань, власному капіталі підприємства;
- *зобов'язання* — заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють в собі економічні вигоди;
- *консолідована фінансова звітність* — фінансова звітність, яка відображає фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів юридичної особи та її дочірніх підприємств як єдиної економічної одиниці;
- *національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку* — нормативно-правовий акт, затверджений Міністерством фінансів України, що визначає принципи та методи ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності, що не суперечать міжнародним стандартам;
- *облікова політика* — сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності;

- *первинний документ* — документ, який містить відомості про господарську операцію та підтверджує її здійснення;
- *фінансова звітність* — бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період;
- *користувачі фінансової звітності* (далі — користувачі) — фізичні або юридичні особи, які потребують інформації про діяльність підприємства для прийняття рішень.

Стаття 2. Сфера дії Закону

1. Цей Закон поширюється на всіх юридичних осіб, створених відповідно до законодавства України, незалежно від їх організаційно-правових форм і форм власності, а також на представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності (далі — підприємства), які зобов'язані вести бухгалтерський облік та подавати фінансову звітність згідно із законодавством.

2. Суб'єкти підприємницької діяльності, яких відповідно до законодавства звільнено від обов'язкового обліку доходів і витрат, не ведуть бухгалтерський облік і не подають фінансової звітності.

3. Суб'єкти підприємницької діяльності, яким відповідно до законодавства надано дозвіл на ведення спрощеного обліку доходів і витрат, ведуть бухгалтерський облік і подають фінансову звітність у порядку, встановленому законодавством про спрощену систему обліку і звітності.

Стаття 3. Мета бухгалтерського обліку та фінансової звітності

1. Метою ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства.

2. Бухгалтерський облік є обов'язковим видом обліку, який ведеться підприємством. Фінансова, податкова, статистична та інші види звітності, що використовують грошовий вимірник, ґрунтуються на даних бухгалтерського обліку.

Стаття 4. Основні принципи бухгалтерського обліку та фінансової звітності

Бухгалтерський облік та фінансова звітність ґрунтуються на таких основних принципах:

- *обачність* — застосування в бухгалтерському обліку методів оцінки, які повинні запобігати заниженню оцінки зобов'язань та витрат і завищенню оцінки активів і доходів підприємства;
- *повне висвітлення* — фінансова звітність повинна містити всю інформацію про фактичні та потенційні наслідки господарських операцій та подій, здатних вплинути на рішення, що приймаються на її основі;

- *автономність* — кожне підприємство розглядається як юридична особа, відокремлена від її власників, у зв'язку з чим особисте майно та зобов'язання власників не повинні відображатися у фінансовій звітності підприємства;
- *послідовність* — постійне (із року в рік) застосування підприємством обраної облікової політики. Зміна облікової політики можлива лише у випадках, передбачених національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, і повинна бути обґрунтована та розкрита у фінансовій звітності;
- *безперервність* — оцінка активів та зобов'язань підприємства, яка здійснюється виходячи з припущення, що його діяльність триватиме далі;
- *нарахування та відповідність доходів і витрат* — для визначення фінансового результату звітного періоду необхідно порівняти доходи звітного періоду з витратами, що були здійснені для отримання цих доходів. При цьому доходи і витрати відображаються в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності в момент їх виникнення, незалежно від дати надходження або сплати грошових коштів;
- *превалювання сутності над формою* — операції обліковуються відповідно до їх сутності, а не лише виходячи з юридичної форми;
- *історична (фактична) собівартість* — пріоритетною є оцінка активів підприємства виходячи з витрат на їх виробництво та придбання;
- *єдиний грошовий вимірник* — вимірювання та узагальнення всіх господарських операцій підприємства у його фінансовій звітності здійснюється в єдиній грошовій одиниці;
- *періодичність* — можливість розподілу діяльності підприємства на певні періоди часу з метою складання фінансової звітності.

Стаття 5. Валюта бухгалтерського обліку та фінансової звітності

Підприємства ведуть бухгалтерський облік і складають фінансову звітність у грошовій одиниці України.

Розділ II. Державне регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності

Стаття 6. Державне регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні

1. Державне регулювання бухгалтерського обліку і фінансової звітності в Україні здійснюється з метою:
 - створення єдиних правил ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, які є обов'язковими для всіх підприємств та гарантують і захищають інтереси користувачів;
 - удосконалення бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

2. Регулювання питань методології бухгалтерського обліку та фінансової звітності здійснюється Міністерством фінансів України, яке затверджує національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, інші нормативно-правові акти щодо ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності.

3. Порядок ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в банках встановлюється Національним банком України відповідно до цього Закону та національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку.

4. Порядок ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності про виконання бюджетів і госпрозрахункових операцій бюджетних установ встановлюється Державним казначейством України відповідно до законодавства.

5. Міністерства, інші центральні органи виконавчої влади в межах своєї компетенції відповідно до галузевих особливостей розробляють на базі національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку методичні рекомендації щодо їх застосування.

6. Методологічна рада з бухгалтерського обліку діє на основі Положення про Методологічну раду з бухгалтерського обліку. Положення про Методологічну раду з бухгалтерського обліку та її персональний склад затверджуються міністром фінансів України.

Стаття 7. Методологічна рада з бухгалтерського обліку

1. Методологічна рада з бухгалтерського обліку діє як дорадчий орган при Міністерстві фінансів України з метою:

- організації розробки та розгляду проектів національних положень (стандартів бухгалтерського обліку, інших нормативно-правових актів щодо ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності);
- удосконалення організаційних форм і методів бухгалтерського обліку в Україні;
- методологічного забезпечення впровадження сучасної технології збирання та обробки обліково-економічної інформації;
- розробки рекомендацій щодо вдосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації бухгалтерів.

2. Методологічна рада з бухгалтерського обліку утворюється з висококваліфікованих науковців, спеціалістів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, підприємств, представників громадських організацій, бухгалтерів та аудиторів України.

3. Методологічна рада з бухгалтерського обліку діє на основі Положення про Методологічну раду з бухгалтерського обліку. Положення про Методологічну раду з бухгалтерського обліку та її персональний склад затверджуються міністром фінансів України.

Розділ III. Організація та ведення бухгалтерського обліку

Стаття 8. Організація бухгалтерського обліку на підприємстві

1. Бухгалтерський облік на підприємстві ведеться безперервно з дня реєстрації підприємства до його ліквідації.

2. Питання організації бухгалтерського обліку на підприємстві належать до компетенції його власника (власників) або уповноваженого органу (посадової особи) відповідно до законодавства та установчих документів.

3. Відповідальність за організацію бухгалтерського обліку та забезпечення фінансування фактів здійснення всіх господарських операцій у первинних документах, збереження оброблених документів, реєстрів і звітності протягом встановленого терміну, але не менше трьох років, несе власник (власники) або уповноважений орган (посадова особа), який здійснює керівництво підприємством відповідно до законодавства та установчих документів.

4. Для забезпечення ведення бухгалтерського обліку підприємство самостійно обирає форми його організації:

- введення до штату підприємства посади бухгалтера або створення бухгалтерської служби на чолі з головним бухгалтером;
- користування послугами спеціаліста з бухгалтерського обліку, зареєстрованого як підприємець, який здійснює підприємницьку діяльність без створення юридичної особи;
- ведення на договірних засадах бухгалтерського обліку централізованою бухгалтерією або аудиторською фірмою;
- самостійне ведення бухгалтерського обліку та складання звітності безпосередньо власником або керівником підприємства. Ця форма організації бухгалтерського обліку не може застосовуватися на підприємствах, звітність яких повинна оприлюднюватися.

5. Підприємство самостійно:

- визначає облікову політику підприємства;
- обирає форму бухгалтерського обліку як певну систему реєстрів обліку, порядку і способу реєстрації та узагальнення інформації в них з дотриманням єдиних засад, встановлених цим Законом, та з урахуванням особливостей своєї діяльності і технології обробки облікових даних;
- розробляє систему і форми внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, звітності і контролю господарських операцій, визначає права працівників на підписання бухгалтерських документів;
- затверджує правила документообороту і технологію обробки облікової інформації, додаткову систему рахунків і реєстрів аналітичного обліку;
- може виділяти на окремий баланс філії, представництва, відділення та інші виокремлені підрозділи, які зобов'язані вести бухгалтерський облік, з наступним включенням їх показників до фінансової звітності підприємства.

6. Керівник підприємства зобов'язаний створити необхідні умови для правильного ведення бухгалтерського обліку, забезпечити неухильне виконання всіма підрозділами, службами та працівниками, причетними до бухгалтерського обліку, правомірних вимог бухгалтера щодо дотримання порядку оформлення та подання до обліку первинних документів.

7. Головний бухгалтер або особа, на яку покладено ведення бухгалтерського обліку підприємства (далі — бухгалтер):

- забезпечує дотримання на підприємстві встановлених єдиних методологічних засад бухгалтерського обліку, складання і подання у встановлені строки фінансової звітності;
- організує контроль за відображенням на рахунках бухгалтерського обліку всіх господарських операцій;
- бере участь в оформленні матеріалів, пов'язаних з нестачею та відшкодуванням втрат від нестачі, крадіжки і псування активів підприємства;
- забезпечує перевірку стану бухгалтерського обліку у філіях, представництвах, відділеннях та інших виокремлених підрозділах підприємства.

8. Відповідальність за бухгалтерський облік господарських операцій, пов'язаних з ліквідацією підприємства, включаючи оцінку майна і зобов'язань підприємства та складання ліквідаційного балансу і фінансової звітності, покладається на ліквідаційну комісію, яка утворюється відповідно до законодавства.

Стаття 9. Первинні облікові документи та реєстри бухгалтерського обліку

1. Підставою для бухгалтерського обліку господарських операцій є первинні документи, які фіксують факти здійснення господарських операцій. Первинні документи повинні бути складені під час здійснення господарської операції, а якщо це неможливо — безпосередньо після її закінчення. Для контролю та впорядкування обробки даних на підставі первинних документів можуть складатися зведені облікові документи.

2. Первинні та зведені облікові документи можуть бути складені на паперових або машинних носіях і повинні мати такі обов'язкові реквізити:

- назву документа (форми); дату і місце складання; назву підприємства, від імені якого складено документ;
- зміст та обсяг господарської операції, одиницю виміру господарської операції;
- посади осіб, відповідальних за здійснення господарської операції і правильність її оформлення;
- особистий підпис або інші дані, що дають змогу ідентифікувати особу, яка брала участь у здійсненні господарської операції.

3. Інформація, що міститься у прийнятих до обліку первинних документів, систематизується на рахунках бухгалтерського обліку в реєстрах

синтетичного та аналітичного обліку шляхом подвійного запису їх на взаємопов'язаних рахунках бухгалтерського обліку. Операції в іноземній валюті відображаються також у валюті розрахунків та платежів по кожній іноземній валюті окремо.

Дані аналітичних рахунків повинні бути тотожні відповідним рахункам синтетичного обліку на перше число кожного місяця.

4. Реєстри бухгалтерського обліку повинні мати назву, період реєстрації господарських операцій, прізвища і підписи або інші дані, що дають змогу ідентифікувати осіб, які брали участь у їх складанні.

5. Господарські операції повинні бути відображені в облікових реєстрах у тому звітному періоді, в якому вони були здійснені.

6. У разі складання та зберігання первинних документів і реєстрів бухгалтерського обліку на машинних носіях інформації підприємство зобов'язане за свій рахунок виготовити їх копії на паперових носіях на вимогу інших учасників господарських операцій, а також правоохоронних органів та відповідних органів у межах їх повноважень, передбачених законами.

7. Підприємство вживає всіх необхідних заходів для запобігання несанкціонованому та непомітному виправленню записів у первинних документах і реєстрах бухгалтерського обліку та забезпечує їх належне зберігання протягом встановленого строку.

8. Відповідальність за несвоєчасне складання первинних документів і реєстрів бухгалтерського обліку та недостовірність відображених у них даних несуть особи, які склали та підписали ці документи.

9. Первинні документи та реєстри бухгалтерського обліку можуть бути вилучені у підприємства тільки за рішенням відповідних органів, прийнятим у межах їх повноважень, передбачених законами. Посадова особа підприємства має право у присутності представників органів, які здійснюють вилучення, зняти копії документів, що вилучаються. Обов'язковим є складання реєстру документів, що вилучаються, у порядку, встановленому законодавством.

Стаття 10. Інвентаризація активів і зобов'язань

1. Для забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємства зобов'язані проводити інвентаризацію активів і зобов'язань, під час якої перевіряються і документально підтверджуються їх наявність, стан і оцінка.

2. Об'єкти і періодичність проведення інвентаризації визначаються власником (керівником) підприємства, крім випадків, коли її проведення є обов'язковим згідно із законодавством.

Розділ IV. Фінансова звітність

Стаття 11. Загальні вимоги до фінансової звітності

1. На основі даних бухгалтерського обліку підприємства зобов'язані складати фінансову звітність. Фінансову звітність підписують керівник та бухгалтер підприємства.

2. Фінансова звітність підприємства (крім бюджетних установ, представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності та суб'єктів малого підприємництва, визнаних такими відповідно до чинного законодавства) включає: баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал і примітки до звітів.

3. Для суб'єктів малого підприємництва і представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності національними положеннями (стандартами) встановлюється скорочена за показниками фінансова звітність у складі балансу і звіту про фінансові результати.

4. Форми фінансової звітності підприємств (крім банків) і порядок їх заповнення встановлюються Міністерством фінансів України за погодженням з Державним комітетом статистики України.

5. Форми фінансової звітності банків і порядок їх заповнення встановлюються Національним банком України за погодженням з Державним комітетом статистики України.

6. Форми фінансової звітності бюджетних установ, органів Державного казначейства України з виконання бюджетів усіх рівнів і кошторисів видатків та порядок їх заповнення встановлюються Державним казначейством України.

Стаття 12. Консолідована та зведена фінансова звітність

1. Підприємства, що мають дочірні підприємства, крім фінансових звітів про власні господарські операції зобов'язані складати та подавати консолідовану фінансову звітність.

2. Міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, до сфери управління яких належать підприємства, засновані на державній власності, та органи, які здійснюють управління майном підприємств, заснованих на комунальній власності, крім власних звітів складають та подають зведену фінансову звітність щодо всіх підприємств, що належать до сфери їх управління.

Зазначені органи також окремо складають зведену фінансову звітність щодо господарських товариств, акції (частки, паї) яких перебувають відповідно у державній та комунальній власності.

3. Об'єднання підприємств крім власної звітності складають і подають зведену фінансову звітність щодо всіх підприємств, які входять до їх складу.

Стаття 13. Звітний період

1. Звітним періодом для складання фінансової звітності є календарний рік. Проміжна звітність складається щоквартально наростаючим підсумком з початку звітного року у складі балансу та звіту про фінансові результати. Баланс підприємства складається за станом на кінець останнього дня кварталу (року).

2. Перший звітний період новоствореного підприємства може бути менше 12 місяців, але не більше 15 місяців.

3. Звітним періодом підприємства, що ліквідується, є період з початку звітного року до дати прийняття рішення про його ліквідацію.

Стаття 14. Подання та оприлюднення фінансової звітності

1. Підприємства зобов'язані подавати квартальну та річну фінансову звітність органам, до сфери управління яких вони належать, трудовим колективам на їх вимогу, власникам (засновникам) відповідно до установчих документів, якщо інше не передбачено цим Законом. Органам виконавчої влади та іншим користувачам фінансова звітність подається відповідно до законодавства. Термін подання фінансової звітності встановлюється Кабінетом Міністрів України.

2. Фінансова звітність підприємств не становить комерційної таємниці, крім випадків, передбачених законодавством.

3. Відкриті акціонерні товариства, підприємства — емітенти облігацій, банки, довірчі товариства, валютні та фондові біржі, інвестиційні фонди, інвестиційні компанії, кредитні спілки, недержавні пенсійні фонди, страхові компанії та інші фінансові установи зобов'язані не пізніше 1 червня наступного за звітним року оприлюднювати річну фінансову звітність та консолідовану звітність шляхом публікації у періодичних виданнях або розповсюдження її у вигляді окремих друкованих видань.

4. У разі ліквідації підприємства ліквідаційна комісія складає ліквідаційний баланс та у випадках, передбачених законами, публікує його протягом 45 днів.

Стаття 15. Контроль за додержанням законодавства про бухгалтерський облік та фінансову звітність

Контроль за додержанням законодавства про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні здійснюється відповідними органами в межах їх повноважень, передбачених законами.

Розділ V. Прикінцеві положення

1. Цей Закон набирає чинності з 1 січня 2000 року.
2. Кабінету Міністрів України:
 - підготувати та подати до Верховної Ради України пропозиції про внесення змін до законів України, що впливають з цього Закону;
 - привести свої нормативно-правові акти у відповідність з цим Законом;
 - забезпечити розроблення міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади нормативно-правових актів, передбачених цим Законом, а також перегляд і скасування їх нормативно-правових актів, що суперечать цьому Закону.

Президент України
Л. Кучма

Начальник Управління методології
бухгалтерського обліку
Міністерства фінансів України
В. Пархоменко

ЗАТВЕРДЖЕНО
Міністерством фінансів України
наказ від 31 березня 1999 р. № 87
ЗАРЕЄСТРОВАНО
в Міністерстві юстиції України
21 червня 1999 р. за № 396/3689

Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 “Баланс”

Загальні положення

1. Цим Положенням (стандартом) визначаються зміст і форма балансу та загальні вимоги до розкриття його статей.
2. Норми цього Положення (стандарту) застосовуються до балансів підприємств, організацій та інших юридичних осіб (далі — підприємства) усіх форм власності (крім банків і бюджетних установ).
3. Особливості складання консолідованого балансу визначаються окремим положенням (стандартом).
4. Терміни, що використовуються в цьому Положенні (стандарті), мають таке значення:

Активи — ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до надходження економічних вигод у майбутньому.

Власний капітал — частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань.

Довгострокові зобов'язання — всі зобов'язання, які не є поточними зобов'язаннями.

Пов'язані сторони — підприємства, стосунки між якими обумовлюють можливість однієї сторони контролювати іншу або здійснювати суттєвий вплив на прийняття фінансових і оперативних рішень іншою стороною.

Зобов'язання — заборгованість підприємства, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють в собі економічні вигоди.

Еквіваленти грошових коштів — короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, які вільно конвертуються у певні суми грошових коштів і які характеризуються незначним ризиком зміни вартості.

Фінансові інвестиції — активи, які утримуються підприємством з метою збільшення прибутку (відсотків, дивідендів тощо) та вартості капіталу або інших вигод для інвестора.

Поточні зобов'язання — зобов'язання, які будуть погашені протягом операційного циклу підприємства або повинні бути погашені протягом дванадцяти місяців починаючи з дати балансу.

Необоротні активи — всі активи, що не є оборотними.

Оборотні активи — грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

Операційний цикл — проміжок часу між придбанням запасів для здійснення діяльності та отриманням коштів від реалізації виробленої з них продукції або товарів і послуг.

5. Метою складання балансу є надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан підприємства на звітну дату.

6. У балансі відображаються активи, зобов'язання та власний капітал підприємства.

7. Згортання статей активів та зобов'язань є неприпустимим, крім випадків, передбачених відповідними положеннями (стандартами).

8. Підсумок активів балансу повинен дорівнювати сумі зобов'язань та власного капіталу.

9. Форма балансу є додатком до цього Положення (стандарту). Для малих підприємств може передбачатися скорочена форма балансу.

Визначення статей балансу

10. Актив відображається в балансі за умови, що оцінка його може бути достовірно визначена і очікується отримання в майбутньому економічних вигод, пов'язаних з його використанням.

11. Витрати на придбання та створення активу, які відповідно до пункту 10 цього Положення (стандарту) не можуть бути відображені в балансі, включаються до складу затрат звітного періоду у звіті про фінансові результати.

12. Зобов'язання відображається у балансі, якщо його оцінка може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок його погашення.

13. Власний капітал відображається в балансі одночасно з відображенням активів або зобов'язань, які призводять до його зміни.

Зміст статей балансу

14. У статті “**Нематеріальні активи**” відображається вартість об'єктів, які віднесені до складу нематеріальних активів згідно з відповідними положеннями (стандартами). У цій статті наводяться окремо первісна та залишкова вартість нематеріальних активів, а також нарахована у встановленому порядку сума зносу. Залишкова вартість визначається як різниця між первісною вартістю і сумою зносу.

15. У статті “**Незавершене будівництво**” показується вартість незавершеного будівництва (включаючи устаткування для монтажу), що здійснюється для власних потреб підприємства, а також авансові платежі для фінансування такого будівництва.

16. У статті “**Основні засоби**” наводиться вартість власних та отриманих на умовах фінансового лізингу об’єктів і орендованих цілих майнових комплексів, які віднесені до складу основних засобів згідно з відповідними положеннями (стандартами). У цій статті також наводиться вартість інших необоротних матеріальних активів.

У цій статті наводяться окремо первісна (переоцінена) вартість, сума зносу основних засобів та їх залишкова вартість. До підсумку балансу включається залишкова вартість, яка визначається як різниця між первісною (переоціненою) вартістю основних засобів і сумою їх зносу на дату балансу.

17. У статті “**Довгострокові фінансові інвестиції**” відображаються фінансові інвестиції на період більше одного року, а також усі інвестиції, які не можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент. У цій статті виділяються фінансові інвестиції, які згідно з відповідними положеннями (стандартами) обліковуються методом участі в капіталі.

18. У статті “**Довгострокова дебіторська заборгованість**” показується заборгованість фізичних та юридичних осіб, яка не виникає в ході нормально-го операційного циклу та буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу.

19. У статті “**Відстрочені податкові активи**” відображається сума податку на прибуток, що підлягає відшкодуванню в наступних періодах унаслідок тимчасової різниці між обліковою та податковою базами оцінки.

20. У статті “**Інші необоротні активи**” наводяться суми необоротних активів, які не можуть бути включені до наведених вище статей розділу “Необоротні активи”.

21. У статті “**Виробничі запаси**” показується вартість запасів сировини, основних і допоміжних матеріалів, палива, покупних напівфабрикатів і комплектуючих виробів, запасних частин, тари, будівельних матеріалів та інших матеріалів, призначених для споживання в ході нормального операційного циклу.

22. У статті “**Тварини на вирощуванні та відгодівлі**” відображається вартість дорослих тварин на відгодівлі і в нагулі, птиці, звірів, кроликів, дорослих тварин, вибракуваних з основного стада для реалізації, та молодяку тварин.

23. У статті “**Незавершене виробництво**” показуються витрати на незавершене виробництво і незавершені роботи (послуги).

24. У статті “**Готова продукція**” показуються запаси виробів на складі, обробка яких закінчена та які пройшли випробування, приймання, укомплектовані згідно з умовами договорів із замовниками і відповідають технічним умовам і стандартам. Продукція, яка не відповідає наведеним вимогам (крім браку), та роботи, які не прийняті замовником, показуються у складі незавершеного виробництва.

25. У статті “**Товари**” показується вартість товарів, які придбані підприємствами для наступного продажу.

26. У статті “**Векселі одержані**” показується заборгованість покупців, замовників та інших дебіторів за відвантажену продукцію (товари), виконані роботи та надані послуги, яка забезпечена векселями.

27. У статті “**Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги**” відображається заборгованість покупців або замовників за надані їм продукцію, товари, роботи або послуги (крім заборгованості, яка забезпечена векселем). У підсумок балансу включається чиста реалізаційна вартість, яка визначається шляхом вирахування з дебіторської заборгованості резерву сумнівних боргів.

28. У статті “**Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом**” показується дебіторська заборгованість фінансових і податкових органів, а також переплата за податками, зборами та іншими платежами до бюджету.

29. У статті “**Дебіторська заборгованість за виданими авансами**” показується сума авансів, наданих іншим підприємствам у рахунок наступних платежів.

30. У статті “**Дебіторська заборгованість з нарахованих доходів**” показується сума нарахованих дивідендів, процентів, роялті тощо, що підлягають надходженню.

31. У статті “**Дебіторська заборгованість із внутрішніх розрахунків**” показується заборгованість пов'язаних сторін та дебіторська заборгованість із внутрішньовідомчих розрахунків.

32. У статті “**Інша поточна дебіторська заборгованість**” показується заборгованість дебіторів, яка не може бути включена до інших статей дебіторської заборгованості та яка відображається у складі оборотних активів.

33. У статті “**Поточні фінансові інвестиції**” відображаються фінансові інвестиції на строк, що не перевищує один рік, які можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент (крім інвестицій, які є еквівалентами грошових коштів).

34. У статті “**Грошові кошти та їх еквіваленти**” відображаються кошти в касі, на поточних та інших рахунках у банках, які можуть бути використані для поточних операцій, а також еквіваленти грошових коштів. У цій статті окремо наводяться кошти в національній та іноземній валютах. Кошти, які не можна використати для операцій протягом одного року починаючи з дати балансу або протягом операційного циклу внаслідок обмежень, слід виключати зі складу оборотних активів та відображати як необоротні активи.

35. У статті “**Інші оборотні активи**” відображаються суми оборотних активів, які не можуть бути включені до наведених вище статей розділу “Оборотні активи”.

36. У статті “**Витрати майбутніх періодів**” відображаються витрати, що мали місце протягом поточного або попередніх звітних періодів, але належать до наступних звітних періодів.

37. У статті “**Статутний капітал**” наводиться зафіксована в установчих документах загальна вартість активів, які є внеском власників (учасників) до капіталу підприємства.

38. У статті “*Пайовий капітал*” наводиться сума пайових внесків членів спілок та інших підприємств, що передбачена установчими документами.

39. У статті “*Додатковий вкладений капітал*” акціонерні товариства показують суму, на яку вартість реалізації випущених акцій перевищує їх номінальну вартість.

40. У статті “*Інший додатковий капітал*” відображаються сума до оцінки необоротних активів, вартість активів, безкоштовно отриманих підприємством від інших юридичних або фізичних осіб, та інші види додаткового капіталу.

41. У статті “*Резервний капітал*” наводиться сума резервів, створених відповідно до чинного законодавства або установчих документів за рахунок нерозподіленого прибутку підприємства.

42. У статті “*Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)*” відображається або сума прибутку, яка реінвестована у підприємство, або сума непокритого збитку. Сума непокритого збитку наводиться в дужках та вираховується при визначенні підсумку власного капіталу.

43. У статті “*Неоплачений капітал*” відображається сума заборгованості власників (учасників) за внесками до статутного капіталу. Ця сума наводиться в дужках і вираховується при визначенні підсумку власного капіталу.

44. У статті “*Вилучений капітал*” господарські товариства відображають фактичну собівартість акцій власної емісії або часток, викуплених товариством у його учасників. Сума вилученого капіталу наводиться в дужках і підлягає вирахуванню при визначенні підсумку власного капіталу.

45. У складі забезпечень *наступних витрат і платежів* відображаються нараховані у звітному періоді майбутні витрати та платежі (витрати на оплату майбутніх відпусток, гарантійні зобов'язання тощо), величина яких на дату складання балансу може бути визначена тільки шляхом попередніх (прогнозних) оцінок, а також залишки коштів цільового фінансування і цільових надходжень, які отримані з бюджету та інших джерел.

46. У статті “*Довгострокові кредити банків*” показується сума заборгованості підприємства банкам за отриманими від них позиками, яка не є поточним зобов'язанням.

47. У статті “*Інші довгострокові фінансові зобов'язання*” наводиться сума довгострокової заборгованості підприємства щодо зобов'язання із залучення позикових коштів (крім кредитів банків), на які нараховуються відсотки.

48. У статті “*Відстрочені податкові зобов'язання*” показується сума податків на прибуток, що підлягають сплаті в майбутніх періодах внаслідок тимчасової різниці між обліковою та податковою базами оцінки.

49. У статті “*Інші довгострокові зобов'язання*” показується сума довгострокових зобов'язань, які не можуть бути включені до інших статей розділу “Довгострокові зобов'язання”.

50. У статті “*Короткострокові кредити банків*” відображається сума поточних зобов'язань підприємства перед банками за отриманими від них позиками.

51. У статті “*Поточна заборгованість за довгостроковими зобов’язаннями*” показується сума довгострокових зобов’язань, яка підлягає погашенню протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

52. У статті “*Векселі видані*” показується сума заборгованості, на яку підприємство видало векселі на забезпечення поставок (робіт, послуг) постачальників, підрядчиків та інших кредиторів.

53. У статті “*Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги*” показується сума заборгованості постачальникам і підрядчикам за матеріальні цінності, виконані роботи та отримані послуги (крім заборгованості, забезпеченої векселями).

54. У статті “*Поточні зобов’язання за одержаними авансами*” відображається сума авансів, одержаних від інших осіб у рахунок наступних поставок продукції, виконання робіт (послуг).

55. У статті “*Поточні зобов’язання із розрахунків з бюджетом*” показується заборгованість підприємства за всіма видами платежів до бюджету, включаючи податки з працівників підприємства.

56. У статті “*Поточні зобов’язання з позабюджетних платежів*” показується заборгованість за внесками до позабюджетних фондів, передбачених чинним законодавством.

57. У статті “*Поточні зобов’язання зі страхування*” відображається сума заборгованості за відрахуваннями до пенсійного фонду, на соціальне страхування, страхування майна підприємства та індивідуальне страхування його працівників.

58. У статті “*Поточні зобов’язання за розрахунками з учасниками*” відображається заборгованість підприємства його учасникам (засновникам), пов’язана з розподілом прибутку (дивіденди тощо) і формуванням статутного капіталу.

59. У статті “*Поточні зобов’язання із внутрішніх розрахунків*” відображаються заборгованість підприємства пов’язаним сторонам та кредиторська заборгованість з внутрішньовідомчих розрахунків.

60. У статті “*Інші поточні зобов’язання*” відображаються суми зобов’язань, які не можуть бути включені до інших статей, наведених у розділі “Поточні зобов’язання”.

61. До складу *доходів майбутніх періодів* включаються доходи, отримані протягом поточного або попередніх звітних періодів, які належать до наступних звітних періодів.

Оцінка та розкриття статей балансу

62. Оцінка та подальше розкриття окремих статей балансу у примітках до звітності здійснюються згідно з відповідними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку.

Начальник Управління методології
бухгалтерського обліку
Міністерства фінансів України
В. Пархоменко

*Додаток
до Положення (стандарту)
бухгалтерського обліку 2*

	КОДИ
Дата (рік, місяць, число)	
Підприємство за СДРПОУ	
Територія за КОАТУУ	
Форма власності за КФВ	
Орган державного управління за СПОДУ	
Галузь за ЗКГНГ	
Вид економічної діяльності за КВЕД	
Одиниця вимірювання: тис. грн. Контрольна сума	
Адреса	

Баланс
на _____ 20__ р.

Форма № 1 Код за ДКУД 1801001

Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи:			
залишкова вартість	010		
первісна вартість	011		
знос	012		
Незавершене будівництво	020		
Основні засоби:			
залишкова вартість	030		
первісна вартість	031		
знос	032		
Довгострокові фінансові інвестиції:			
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	040		
інші фінансові інвестиції	045		
Довгострокова дебіторська заборгованість	050		
Відстрочені податкові активи	060		
Інші необоротні активи	070		
Разом за розділом I	080		

1	2	3	4
II. Оборотні активи			
Запаси:			
виробничі запаси	100		
тварини на вирощуванні та відгодівлі	110		
незавершене виробництво	120		
готова продукція	130		
товари	140		
Векселі одержані	150		
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:			
чиста реалізаційна	160		
первісна вартість	161		
резерв сумнівних боргів	162		
Дебіторська заборгованість за розрахунками:			
з бюджетом	170		
за виданими авансами	180		
з нарахованих доходів	190		
із внутрішніх рахунків	200		
Інша поточна дебіторська заборгованість	210		
Поточні фінансові інвестиції	220		
Грошові кошти та їх еквіваленти:			
у національній валюті	230		
в іноземній валюті	240		
Інші оборотні активи	250		
Разом за розділом II	260		
III. Витрати майбутніх періодів	270		
Баланс	280		

Пасив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Статутний капітал	300		
Пайовий капітал	310		
Додатковий вкладений капітал	320		
Інший додатковий капітал	330		
Резервний капітал	340		
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	350		

1	2	3	4
Неоплачений капітал	360		
Вилучений капітал	370		
Разом за розділом I	380		
II. Забезпечення наступних витрат і платежів			
Забезпечення виплат персоналу	400		
Інші забезпечення	410		
Цільове фінансування	420		
Разом за розділом II	430		
III. Довгострокові зобов'язання			
Довгострокові кредити банків	440		
Інші довгострокові фінансові зобов'язання	450		
Відстрочені податкові зобов'язання	460		
Інші довгострокові зобов'язання	470		
Разом за розділом III	480		
IV. Поточні зобов'язання			
Короткострокові кредити банків	500		
Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	510		
Векселі видані	520		
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	530		
Поточні зобов'язання за розрахунками			
з одержаних авансів	540		
з бюджетом	550		
з позабюджетних платежів	560		
зі страхування	570		
з оплати праці	580		
з учасниками	590		
із внутрішніх розрахунків	600		
Інші поточні зобов'язання	610		
Разом за розділом IV	620		
V. Доходи майбутніх періодів	630		
Баланс			

Керівник _____

Головний бухгалтер _____

ЗАТВЕРДЖЕНО
Міністерством фінансів України
наказ від 30 листопада 1999 р. № 291
ЗАРЕЄСТРОВАНО
в Міністерстві юстиції України
21 грудня 1999 р. за № 893/4186

Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій

I. Загальні положення

Ця інструкція встановлює призначення і порядок ведення рахунків бухгалтерського обліку для узагальнення методом подвійного запису інформації про наявність і рух активів, капіталу, зобов'язань та факти фінансово-господарської діяльності підприємств, організацій та інших юридичних осіб (крім банків і бюджетних установ) незалежно від форм власності, організаційно-правових форм і видів діяльності, а також виділених на окремий баланс філій, відділень та інших відособлених підрозділів юридичних осіб (далі — підприємства). Ведення позабалансових рахунків здійснюється за простою системою (без застосування методу подвійного запису).

План рахунків бухгалтерського обліку є переліком рахунків і схем реєстрації та групування на них фактів фінансово-господарської діяльності (кореспонденція рахунків) у бухгалтерському обліку. У ньому за десятковою системою наведені коди (номери) й найменування синтетичних рахунків (рахунків першого порядку) й субрахунків (рахунків другого порядку). Першою цифрою коду визначено клас рахунків, другою — номер синтетичного рахунка, третьою — номер субрахунка. Котирування документів первинного обліку, ведення реєстрів бухгалтерського обліку здійснюються із застосуванням щонайменше коду класу й коду синтетичного рахунка.

Нові синтетичні рахунки можуть вводитися до Плану рахунків Міністерством фінансів України за відповідними клопотаннями щодо бухгалтерського обліку специфічних операцій.

Субрахунки використовуються підприємствами виходячи з потреб управління, контролю, аналізу й звітності та можуть ними доповнюватися введенням нових субрахунків (рахунків другого, третього порядків) із збереженням кодів (номерів) субрахунків цього Плану рахунків. Порядок ведення аналітичного обліку та кореспонденції рахунків, що не наведена в Інструкції, встановлюється підприємством виходячи з норм цієї Інструкції, положень (стан-

дартів) бухгалтерського обліку, інших нормативно-правових документів з бухгалтерського обліку та управлінських потреб.

Інструкція про застосування Плану рахунків спрямована на забезпечення єдності відображення однорідних за змістом господарських операцій на відповідних синтетичних рахунках і субрахунках. В Інструкції наведені коротка характеристика і призначення синтетичних рахунків і субрахунків, типова схема реєстрації та групування інформації про господарські операції (кореспонденція рахунків першого порядку).

Рахунки класів 0–7 є обов’язковими для всіх підприємств.

Рахунки класу 9 “Витрати діяльності” ведуться всіма підприємствами, крім суб’єктів малого підприємництва, а також інших організацій, діяльність яких не спрямована на ведення комерційної діяльності, з відкриттям за власним рішенням рахунків класу 8 “Витрати за елементами”.

Малі підприємства та інші організації, діяльність яких не спрямована на ведення комерційної діяльності, можуть вести бухгалтерський облік витрат з використанням тільки рахунків класу 8 “Витрати за елементами” або в порядку, який наведено в попередньому абзаці.

Бухгалтерський облік на субрахунках ведеться в аналітичному розрізі з вимогою забезпечити кількісно-підсумкову та якісну (марка, сорт, розмір тощо) інформацію про наявність і рух об’єктів бухгалтерського обліку на відповідному синтетичному рахунку класу 1 “Необоротні активи”, 2 “Запаси” та 0 “Позабалансові рахунки”.

ЗАТВЕРДЖЕНО
 Міністерством фінансів України
 наказ від 30 листопада 1999 р. № 291
 ЗАРЕЄСТРОВАНО
 в Міністерстві юстиції України
 21 грудня 1999 р. за № 892/4185

ПЛАН
рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань
і господарських операцій підприємств і організацій

Синтетичні рахунки (рахунки першого порядку)		Синтетичні рахунки (рахунки другого порядку)		Сфера застосування
Код	Назва	Код	Назва	
1	2	3	4	5
Клас 1. Необоротні активи				
10	Основні засоби	101 102 103 104 105 106 107 108 109	Земельні ділянки Капітальні витрати на поліпшення земель Будинки та споруди Машини та обладнання Транспортні засоби Інструменти, прилади та інвентар Робочі і продуктивні тварини Багаторічні насадження Інші основні засоби	Усі види діяльності
11	Інші необоротні матеріальні активи	111 112 113 114 115 116 117	Бібліотечні фонди Малоцінні необоротні матеріальні активи Тимчасові нетитульні споруди Природні ресурси Інвентарна тара Предмети прокату Інші необоротні матеріальні активи	Усі види діяльності
12	Нематеріальні активи	121 122 123 124 125 126 127	Права користування природними ресурсами Права користування майном Права на знаки для товарів і послуг Права на об'єкти промислової власності Авторські та суміжні з ними права Гудвіл Інші нематеріальні активи	Усі види діяльності
13	Знос необоротних активів	131 132 133	Знос основних засобів Знос інших необоротних матеріальних активів Знос нематеріальних активів	Усі види діяльності

1	2	3	4	5
14	Довгострокові фінансові інвестиції	141 142 143	Інвестиції пов'язаним сторонам за методом обліку участі в капіталі Інші інвестиції пов'язаним сторонам Інвестиції непов'язаним сторонам	Усі види діяльності
15	Капітальні інвестиції	151 152 153 154 155	Капітальне будівництво Придбання (виготовлення) основних засобів Придбання (виготовлення) інших необоротних матеріальних активів Придбання (створення) нематеріальних активів Формування основного стада	Усі види діяльності
16	Довгострокова дебіторська заборгованість	161 162 163	Заборгованість за майно, що передано у фінансову оренду Довгострокові векселі одержані Інша дебіторська заборгованість	Усі види діяльності
17	Відстрочені податкові активи		За видами відстрочених податкових активів	Усі види діяльності
18	Інші необоротні активи		За видами активів	Усі види діяльності
19	Негативний гудвіл		За видами об'єктів інвестування	Усі види діяльності
Клас 2. Запаси				
20	Виробничі запаси	201 202 203 204 205 206 207 208 209	Сировина і матеріали Купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби Паливо Тара й тарні матеріали Будівельні матеріали Матеріали, передані в переробку Запасні частини Матеріали сільськогосподарського призначення Інші матеріали	Усі види діяльності
21	Тварини на вирощуванні і відгодівлі	211 212 213 214 215 216 217 218	Молодняк тварин на вирощуванні Тварини на відгодівлі Птиця Звірі Кролі Сім'ї бджіл Доросла худоба, вибракувана з основного стада Худоба, що прийнята від населення для реалізації	Сільське господарство, підприємства інших галузей з підсобним сільськогосподарським виробництвом

1	2	3	4	5
22	Малоцінні та швидкозношувані предмети		За видами предметів	Усі види діяльності
23	Виробництво		За видами виробництва	Усі види діяльності
24	Брак у виробництві		За видами продукції	Галузі матеріального виробництва
25	Напівфабрикати		За видами напівфабрикатів	Промисловість
26	Готова продукція		За видами готової продукції	Промисловість, сільське господарство та ін.
27	Продукція сільськогосподарського виробництва		За видами продукції	Сільське господарство, підприємства інших галузей з підсобним сільськогосподарським виробництвом
28	Товари	281 282 283 284 285	Товари на складі Товари в торгівлі Товари на комісії Тара під товарами Торгова націнка	Усі види діяльності
29			
Клас 3. Кошти, розрахунки та інші активи				
30	Каса	301 302	Каса в національній валюті Каса в іноземній валюті	Усі види діяльності
31	Рахунки в банках	311 312 313 314	Поточні рахунки в національній валюті Поточні рахунки в іноземній валюті Інші рахунки в банку в національній валюті Інші рахунки в банку в іноземній валюті	Усі види діяльності
32			

1	2	3	4	5
33	Інші кошти	331 332 333 334	Грошові документи в національній валюті Грошові документи в іноземній валюті Грошові кошти в дорозі в національній валюті Грошові кошти в дорозі в іноземній валюті	Усі види діяльності
34	Короткострокові векселі одержані	341 342	Короткострокові векселі, одержані в національній валюті Короткострокові векселі, одержані в іноземній валюті	Усі види діяльності
35	Поточні фінансові інвестиції	351 352	Еквіваленти грошових коштів Інші поточні фінансові інвестиції	Усі види діяльності
36	Розрахунки з покупцями та замовниками	361 362	Розрахунки з вітчизняними покупцями Розрахунки з іноземними покупцями	Усі види діяльності
37	Розрахунки з різними дебіторами	371 372 373 374 375 376 377	Розрахунки за виданими авансами Розрахунки з підзвітними особами Розрахунки за нарахованими доходами Розрахунки за претензіями Розрахунки з відшкодування завданих збитків Розрахунки з позиковими членами кредитних спілок Розрахунки з іншими дебіторами	Усі види діяльності
38	Резерв сумнівних боргів		За дебіторами	Усі види діяльності
39	Витрати майбутніх періодів		За видами витрат	Усі види діяльності
Клас 4. Власний капітал та забезпечення зобов'язань				
40	Статутний капітал		За видами капіталу	Усі види діяльності
41	Пайовий капітал		За видами капіталу	Кооперативні організації, кредитні спілки
42	Додатковий капітал	421 422 423 424 425	Емісійний дохід Інший вкладений капітал Дооцінка активів Безоплатно одержані необоротні активи Інший додатковий капітал	Усі види діяльності

1	2	3	4	5
43	Резервний капітал			Усі види діяльності
44	Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)	441 442 443	Прибуток нерозподілений Непокриті збитки Прибуток, використаний у звітному періоді	Усі види діяльності
45	Вилучений капітал	451 452 453	Вилучені акції Вилучені вклади й паї Інший вилучений капітал	Усі види діяльності
46	Неоплачений капітал		За видами капіталу	Усі види діяльності
47	Забезпечення майбутніх витрат і платежів	471 472 473 474	Забезпечення виплат відпусток Додаткове пенсійне забезпечення Забезпечення гарантійних зобов'язань Забезпечення інших витрат і платежів	Усі види діяльності
48	Цільове фінансування і цільові надходження		За об'єктами фінансування	Усі види діяльності
49	Страхові резерви	491 492 493 494 495 496 497 498	Резерви незароблених премій Резерви збитків Інші страхові резерви Частка перестраховиків у резервах незароблених премій Частка перестраховиків у резервах збитків Частка перестраховиків в інших страхових резервах Результат зміни резервів незароблених премій Результат зміни резервів збитків	Страхова діяльність
Клас 5. Довгострокові зобов'язання				
50	Довгострокові позики	501 502 503 504 505 506	Довгострокові кредити банків у національній валюті Довгострокові кредити банків у іноземній валюті Відстрочені довгострокові кредити банків у національній валюті Відстрочені довгострокові кредити банків у іноземній валюті Інші довгострокові позики в національній валюті Інші довгострокові позики в іноземній валюті	Усі види діяльності

1	2	3	4	5
51	Довгострокові векселі видані	511 512	Довгострокові векселі, видані в національній валюті Довгострокові векселі, видані в іноземній валюті	Усі види діяльності
52	Довгострокові зобов'язання за облігаціями	521 522 523	Зобов'язання за облігаціями Премія за випущеними облігаціями Дисконт за випущеними облігаціями	Усі види діяльності
53	Довгострокові зобов'язання з оренди	531 532	Зобов'язання з фінансової оренди Зобов'язання з оренди цілісних майнових комплексів	Усі види діяльності
54	Відстрочені податкові зобов'язання		За видами зобов'язань	Усі види діяльності
55	Інші довгострокові зобов'язання		За видами зобов'язань	Усі види діяльності
56			
57			
58			
59			
Клас 6. Поточні зобов'язання				
60	Короткострокові позики	601 602 603 604 605 606	Короткострокові кредити банків у національній валюті Короткострокові кредити банків у іноземній валюті Відстрочені короткострокові кредити банків у національній валюті Відстрочені короткострокові кредити банків у іноземній валюті Прострочені позики в національній валюті Прострочені позики в іноземній валюті	Усі види діяльності
61	Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	611 612	Поточна заборгованість за довгостроковими позиками в національній валюті Поточна заборгованість за довгостроковими позиками в іноземній валюті	Усі види діяльності
62	Короткострокові векселі видані	621 622	Короткострокові векселі, видані в національній валюті Короткострокові векселі, видані в іноземній валюті	Усі види діяльності

1	2	3	4	5
63	Розрахунки з постачальниками та підрядчиками	631 632	Розрахунки з вітчизняними постачальниками Розрахунки з іноземними постачальниками	Усі види діяльності
64	Розрахунки за податками й платежами	641 642 643 644	Розрахунки за платежами, податками Розрахунки за обов'язковими платежами Податкові зобов'язання Податковий кредит	Усі види діяльності
65	Розрахунки за страхуванням	651 652 653 654 655	За пенсійним забезпеченням За соціальним страхуванням За страхуванням на випадок безробіття За індивідуальним страхуванням За страхуванням майна	Усі види діяльності
66	Розрахунки з оплати праці	661 662	Розрахунки за заробітною платою Розрахунки з депонентами	Усі види діяльності
67	Розрахунки з учасниками	671 672	Розрахунки за нарахованими дивідендами Розрахунки за іншими виплатами	Усі види діяльності
68	Розрахунки за іншими операціями	681 682 683 684 685	Розрахунки за авансами одержаними Внутрішні розрахунки Внутрішньогосподарські розрахунки Розрахунки за нарахованими відсотками Розрахунки з іншими кредиторами	Усі види діяльності
69	Доходи майбутніх періодів		За видами доходів	Усі види діяльності
Клас 7. Доходи і результати діяльності				
70	Доходи від реалізації	701 702 703 704	Дохід від реалізації готової продукції Дохід від реалізації товарів Дохід від реалізації робіт і послуг Вирахування з доходу	Усі види діяльності
71	Інший операційний дохід	711 712 713 714 715 716 717 718 719	Дохід від реалізації іноземної валюти Дохід від реалізації інших оборотних активів Дохід від операційної оренди активів Дохід від операційної курсової різниці Одержані штрафи, пені, неустойки Відшкодування раніше списаних активів Дохід від списання кредиторської заборгованості Одержані гранти та субсидії Інші доходи від операційної діяльності	Усі види діяльності

1	2	3	4	5
72	Дохід від участі в капіталі	721 722 723	Дохід від інвестицій в асоційовані підприємства Дохід від спільної діяльності Дохід від інвестицій в дочірні підприємства	Усі види діяльності
73	Інші фінансові доходи	731 732 733	Дивіденди одержані Відсотки одержані Інші доходи від фінансових операцій	Усі види діяльності
74	Інші доходи	741 742 743 744 745 746	Дохід від реалізації фінансових інвестицій Дохід від реалізації необоротних активів Дохід від реалізації майнових комплексів Дохід від неопераційної курсової різниці Дохід від безоплатно одержаних активів Інші доходи від звичайної діяльності	Усі види діяльності
75	Надзвичайні доходи	751 752	Відшкодування збитків від надзвичайних подій Інші надзвичайні доходи	Усі види діяльності
76	Страхові платежі		За видами страхування	Усі види діяльності
77			
78			
79	Фінансові результати	791 792 793 794	Результат основної діяльності Результат фінансових операцій Результат іншої звичайної діяльності Результат надзвичайних подій	Усі види діяльності
Клас 8. Витрати за елементами				
80	Матеріальні витрати	801 802 803 804 805 806 807 808 809	Витрати сировини і матеріалів Витрати купівельних напівфабрикатів та комплектуючих Витрати палива й енергії Витрати тари й тарних матеріалів Витрати будівельних матеріалів Витрати запасних частин Витрати матеріалів сільськогосподарського призначення Витрати товарів Інші матеріальні витрати	Усі види діяльності
81	Витрати на оплату праці	811 812 813 814 815 816	Витрати за окладами й тарифами Премії та заохочення Компенсаційні витрати Оплата відпусток Оплата іншого невідпрацьованого часу Інші витрати на оплату праці	Усі види діяльності

1	2	3	4	5
82	Відрахування на соціальні заходи	821 822 823 824	Відрахування на пенсійне забезпечення Відрахування на соціальне страхування Страхування на випадок смерті Відрахування на індивідуальне страхування	Усі види діяльності
83	Амортизація	831 832 833	Амортизація основних засобів Амортизація інших необоротних матеріальних активів Амортизація нематеріальних активів	Усі види діяльності
84	Інші операційні витрати		За видами витрат	Усі види діяльності
85	Інші витрати		За видами витрат	Усі види діяльності
86			
87			
88			
89			
Клас 9. Витрати діяльності				
90	Собівартість реалізації	901 902 903	Собівартість реалізованої готової продукції Собівартість реалізованих товарів Собівартість реалізованих робіт і послуг	Усі види діяльності
91	Загально-виробничі витрати		За видами витрат	Усі види діяльності
92	Адміністративні витрати		За видами витрат	Усі види діяльності
93	Витрати на збут		За видами витрат	Усі види діяльності
94	Інші витрати операційної діяльності	941 942 943 944 945 946 947 948 949	Витрати на дослідження і розробки Собівартість реалізованої іноземної валюти Собівартість реалізованих виробничих запасів Сумнівні та безнадійні борги Втрати від операційної курсової різниці Втрати від знецінення запасів Нестачі і втрати від псування цінностей Визнані штрафи, пені, неустойки Інші витрати операційної діяльності	Усі види діяльності
95	Фінансові витрати	951 952	Відсотки за кредит Інші фінансові витрати	Усі види діяльності

1	2	3	4	5
96	Втрати від участі в капіталі	961 962 963	Втрати від інвестицій в асоційовані підприємства Втрати від спільної діяльності Втрати від інвестицій в дочірні підприємства	Усі види діяльності
97	Інші витрати	971 972 973 974 975 976 977 978 979	Собівартість реалізованих фінансових інвестицій Собівартість реалізованих необоротних активів Собівартість реалізованих майнових комплексів Втрати від неопераційних курсових різниць Уцінка необоротних активів і фінансових інвестицій Списання необоротних активів Інші витрати звичайної діяльності Виплати страхових сум та страхових відшкодувань Перестраховання	Усі види діяльності
98	Податки на прибуток	981 982	Податки на прибуток від звичайної діяльності Податки на прибуток від надзвичайних подій	Усі види діяльності
99	Надзвичайні витрати	991 992 993	Втрати від стихійного лиха Втрати від техногенних катастроф і аварій Інші надзвичайні витрати	Усі види діяльності
Клас 0. Позабалансові рахунки				
01	Орендовані необоротні активи		За видами активів	Усі види діяльності
02	Активи на відповідальному зберіганні	021 022 023 024 025	Устаткування, прийняте для монтажу Матеріали, прийняті для переробки Матеріальні цінності на відповідальному зберіганні Товари, прийняті на комісію Майно в довірчому управлінні	Усі види діяльності
03	Контрактні зобов'язання		За видами зобов'язань	Усі види діяльності
04	Непередбачені активи й зобов'язання	041 042	Непередбачені активи Непередбачені зобов'язання	Усі види діяльності

1	2	3	4	5
05	Гарантії та забезпечення надані		За видами гарантій та забезпечень наданих	Усі види діяльності
06	Гарантії та забезпечення отримані		За видами гарантій та забезпечень отриманих	Усі види діяльності
07	Списані активи	071 072	Списана дебіторська заборгованість Невідшкодовані нестачі і втрати від псування цінностей	Усі види діяльності
08	Бланки суворого обліку		За видами бланків	Усі види діяльності

Начальник Управління
методології бухгалтерського обліку
Міністерства фінансів України
В. Пархоменко

ЗАТВЕРДЖЕНО
Міністерством фінансів України
наказ від 30 листопада 1999 р. № 291,
наказом Головного управління
Державного казначейства України
від 10 грудня 1999 р. за № 114

ПЛАН
рахунків бухгалтерського обліку бюджетних установ

Розділ I. Балансові рахунки

- Клас 1. Необоротні активи
- Клас 2. Запаси
- Клас 3. Кошти, розрахунки та інші активи
- Клас 4. Власний капітал
- Клас 5. Довгострокові зобов'язання
- Клас 6. Поточні зобов'язання
- Клас 7. Доходи
- Клас 8. Витрати

Розділ II. Позабалансові рахунки

- Клас 0. Позабалансові рахунки

ПЛАН
рахунків бухгалтерського обліку бюджетних установ

РОЗДІЛ I. Балансові рахунки

Синтегичні рахунки		Субрахунки 1-го рівня	
Код	Назва	Код	Назва
1	2	3	4
Клас 1. Необоротні активи			
10	Основні засоби	101	Земельні ділянки
		102	Капітальні витрати на поліпшення земель
		103	Будинки та споруди
		104	Машини та обладнання
		105	Транспортні засоби
		106	Інструменти, прилади та інвентар
		107	Робочі і продуктивні тварини
		108	Багаторічні насадження
		109	Інші основні засоби
11	Інші необоротні матеріальні активи	111	Музейні цінності, експонати зоопарків, виставок
		112	Бібліотечні фонди
		113	Малоцінні необоротні матеріальні активи
		114	Білизна, постільні речі, одяг та взуття
		115	Тимчасові нетитульні споруди
		116	Природні ресурси
		117	Інвентарна тара
		118	Матеріали довготривалого використання для наукових цілей

1	2	3	4
12	Нематеріальні активи	121 122	Авторські та суміжні з ними права Інші нематеріальні активи
13	Знос необоротних активів	131 132 133	Знос основних засобів Знос інших необоротних матеріальних активів Знос нематеріальних активів
Клас 2. Запаси			
22	Малоцінні та швидкозношувані предмети	221	Малоцінні та швидкозношувані предмети, що знаходяться на складі і в експлуатації
23	Матеріали і продукти харчування	231 232 233 234 235 236 237 238 239	Матеріали для навчальних, наукових та інших цілей Продукти харчування Медикаменти і перев'язувальні засоби Господарські матеріали і канцелярське приладдя Паливо, горючі і мастильні матеріали Тара Матеріали в дорозі Запасні частини до машин і обладнання Інші матеріали
24	Готова продукція	241	Вироби виробничих (навчальних) майстерень
25	Продукція сільськогосподарського виробництва	251	Продукція підсобних (навчальних) сільських господарств
Клас 3. Кошти, розрахунки та інші активи			
30	Каса	301 302	Каса в національній валюті Каса в іноземній валюті
31	Рахунки в банках	311 312 313 314 315 316 317 318 319	Поточні рахунки на видатки установи Поточні рахунки для переведення підвідомчим установам Поточні рахунки для обліку спеціальних коштів Поточні рахунки для обліку сум за дорученнями Поточні рахунки для обліку депозитних сум Поточні рахунки для обліку інших позабюджетних коштів Поточні рахунки сільських, селищних та міських (міст районного підпорядкування) бюджетів Поточні рахунки в іноземній валюті Інші поточні рахунки
32	Рахунки в казначействі	321 322 323	Реєстраційні рахунки Особові рахунки Спеціальні реєстраційні рахунки для обліку спеціальних коштів

1	2	3	4
		324	Спеціальні реєстраційні рахунки для обліку сум за дорученнями
		325	Спеціальні реєстраційні рахунки для обліку депозитних сум
		326	Спеціальні реєстраційні рахунки для обліку інших позабюджетних коштів
		327	Реєстраційні рахунки сільських, селищних та міських (міст районного підпорядкування) бюджетів
33	Інші кошти	331	Грошові документи в національній валюті
		332	Грошові документи в іноземній валюті
		333	Грошові кошти в дорозі в національній валюті
		334	Грошові кошти в дорозі в іноземній валюті
34	Короткострокові векселі одержані	341	Векселі, одержані в національній валюті
		342	Векселі, одержані в іноземній валюті
35	Розрахунки з покупцями та замовниками	351	Розрахунки із замовниками з авансів на науково-дослідні роботи
36	Розрахунки з різними дебіторами	361	Розрахунки в порядку планових платежів
		362	Розрахунки з підзвітними особами
		363	Розрахунки з відшкодування завданих збитків
		364	Розрахунки з іншими дебіторами
Клас 4. Власний капітал			
40	Фонд у необоротних активах	401	Фонд у необоротних активах за їх видами
41	Фонд у малоцінних та швидкозношуваних предметах	411	Фонд у малоцінних та швидкозношуваних предметах за їх видами
42	Результати виконання бюджетів	421	Результати виконання сільських, селищних та міських (міст районного підпорядкування) бюджетів
43	Результати виконання кошторисів	431	Результат виконання кошторису за загальним фондом
		432	Результат виконання кошторису за спеціальним фондом
44	Результати переоцінок	441	Переоцінка матеріальних активів
		442	Інша переоцінка
Клас 5. Довгострокові зобов'язання			
50	Довгострокові позики	501	Довгострокові кредити банків
		502	Відстрочені довгострокові кредити банків
		503	Інші довгострокові позики
51	Довгострокові векселі видані	511	Видані довгострокові векселі

1	2	3	4
52	Інші довгострокові зобов'язання	521	Інші довгострокові фінансові зобов'язання
Клас 6. Поточні зобов'язання			
60	Короткострокові позики	601 602 603 604 605	Короткострокові кредити банків Відстрочені короткострокові кредити банків Інші короткострокові позики Прострочені позики Короткострокові позики з бюджету
61	Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	611 612 613	Поточна заборгованість за довгостроковими позиками Поточна заборгованість за довгостроковими векселями Поточна заборгованість за іншими довгостроковими зобов'язаннями
62	Короткострокові векселі видані	621	Видані короткострокові векселі
63	Розрахунки за виконані роботи	631 632 633 634 635	Розрахунки з постачальниками та підрядниками Розрахунки з часткової оплати замовлень на дослідно-конструкторські розробки, що виконуються за рахунок бюджетних коштів Розрахунки із замовниками за виконані роботи і надані послуги з позабюджетних коштів Розрахунки із замовниками за науково-дослідні роботи, що підлягають оплаті Розрахунки із залученими співвиконавцями для виконання робіт за господарськими договорами
64	Розрахунки із податків та платежів	641 642	Розрахунки за платежами і податками в бюджет Інші розрахунки з бюджетом
65	Розрахунки із страхування	651 652 653 654	Розрахунки з пенсійного забезпечення Розрахунки із соціального страхування Розрахунки із страхування на випадок безробіття Розрахунки з інших видів страхування
66	Розрахунки з оплати праці	661 662 663 664 665	Розрахунки із заробітної плати Розрахунки зі стипендіатами Розрахунки з працівниками за товари, продані в кредит Розрахунки з працівниками за безготівковими перерахуваннями на рахунки з вкладів у банках Розрахунки з працівниками за безготівковими перерахуваннями внесків за договорами добровільного страхування

1	2	3	4
		666	Розрахунки з членами профспілки безготівковими перерахуваннями сум членських профспілкових внесків
		667	Розрахунки з працівниками за позиками банків
		668	Розрахунки за виконавчими документами та інші утримання
		669	Інші розрахунки за виконані роботи
68	Внутрішні розрахунки	681	Внутрішні розрахунки за загальним фондом
		682	Внутрішні розрахунки за спеціальним фондом
Клас 7. Доходи			
70	Доходи загального фонду	701	Асигнування з державного бюджету на видатки установи та інші заходи
		702	Асигнування з місцевого бюджету на видатки установи та інші заходи
71	Доходи спеціального фонду	711	Доходи за спеціальними коштами
		712	Доходи за іншими власними надходженнями
		713	Доходи за іншими коштами
		714	Кошти батьків за надані послуги
		715	Доходи, спрямовані на покриття дефіциту загального фонду
		716	Доходи за витратами майбутніх періодів
72	Доходи від реалізації продукції, виробів і виконаних робіт	721	Реалізація виробів виробничих (навчальних) майстерень
		722	Реалізація продукції підсобних (навчальних) сільських господарств
		723	Реалізація науково-дослідних робіт за договорами
73	Доходи бюджетів	731	Доходи сільських, селищних та міських (міст районного підпорядкування) бюджетів
Клас 8. Витрати			
80	Видатки із загального фонду	801	Видатки з державного бюджету на утримання установи та інші заходи
		802	Видатки з місцевого бюджету на утримання установи та інші заходи
		803	Видатки сільських, селищних і міських (міст районного підпорядкування) бюджетів
81	Видатки спеціального фонду	811	Видатки за спеціальними коштами
		812	Видатки за іншими власними надходженнями
		813	Видатки за іншими коштами
82	Виробничі витрати	821	Витрати виробничих (навчальних) майстерень
		822	Витрати підсобних (навчальних) сільських господарств
		823	Витрати на науково-дослідні роботи за договорами
		824	Витрати на виготовлення експериментальних пристроїв
		825	Витрати на заготовлю і переробку матеріалів

РОЗДІЛ II. Позабалансові рахунки

1	2	3	4
Клас 0. Позабалансові рахунки			
01	Орендовані необоротні активи		
02	Активи на відповідальному зберіганні		
03	Непередбачені активи і зобов'язання		

ЗАТВЕРДЖЕНО
Міністерством фінансів України
наказ від 31 березня 1999 р. № 87
ЗАРЕЄСТРОВАНО
в Міністерстві юстиції України
21 червня 1999 р. за № 391/3684

Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”

Загальні положення

1. Цим Положенням (стандартом) визначаються мета, склад і принципи підготовки фінансової звітності та вимоги до визначення і розкриття її елементів.

2. Норми цього Положення (стандарту) слід застосовувати до фінансової звітності підприємств, організацій та інших юридичних осіб (далі — підприємства) усіх форм власності (крім банків і бюджетних установ) і консолідованої фінансової звітності.

3. Терміни, що використовуються у цьому Положенні (стандарті), мають таке значення:

Активи — ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, призведе до отримання економічних вигод у майбутньому.

Баланс — звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання і власний капітал.

Бухгалтерська звітність — звітність, що складається на підставі даних бухгалтерського обліку для задоволення потреб певних користувачів.

Витрати — зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (крім зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілення власниками).

Власний капітал — частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань.

Доходи — збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які призводять до збільшення власного капіталу (крім збільшення капіталу за рахунок внесків власників).

Звіт про власний капітал — звіт, який відображає зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду

Звіт про фінансові результати — звіт про доходи, витрати і фінансові результати діяльності підприємства.

Звіт про рух грошових коштів — звіт, який відображає надходження і видаток грошових коштів у результаті діяльності підприємства у звітному періоді.

Зобов'язання — заборгованість підприємства, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди.

Консолідована фінансова звітність — звітність, яка відображає фінансовий стан і результати діяльності юридичної особи та її дочірніх підприємств як єдиної економічної одиниці.

Користувачі звітності — фізичні та юридичні особи, що потребують інформації про діяльність підприємства для прийняття рішень.

Облікова політика — сукупність принципів, методів і процедур, які використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності.

Примітки до фінансових звітів — сукупність показників і пояснень, які забезпечують деталізацію і обґрунтованість статей фінансових звітів, а також інша інформація, розкриття якої передбачене відповідними положеннями (стандартами).

Принцип бухгалтерського обліку — правило, якого слід дотримуватися при вимірюванні, оцінці та реєстрації господарських операцій і при відображенні їх результатів у фінансовій звітності.

Розкриття — надання інформації, яка є суттєвою для користувачів фінансової звітності.

Стаття — елемент фінансового звіту, який відповідає критеріям, установленим цим Положенням (стандартом).

Суттєва інформація — інформація, відсутність якої може вплинути на рішення користувачів фінансової звітності. Суттєвість інформації визначається відповідними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку та керівництвом підприємства.

Фінансова звітність — бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період.

Мета фінансової звітності

4. Метою складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух коштів підприємства.

5. Порядок надання фінансової звітності користувачам визначається чинним законодавством.

6. Фінансова звітність забезпечує інформаційні потреби користувачів щодо:

- придбання, продажу та володіння цінними паперами; участі в капіталі підприємства; оцінки якості управління;

- оцінки здатності підприємства своєчасно виконувати свої зобов'язання; забезпеченості зобов'язань підприємства; визначення суми дивідендів, що підлягають розподілу; регулювання діяльності підприємства;
 - інших рішень.
7. Фінансова звітність повинна задовольняти потреби тих користувачів, які не можуть вимагати звітів, складених з урахуванням їх конкретних інформаційних потреб.

Склад та елементи фінансової звітності

8. Фінансова звітність складається з балансу, звіту про фінансові результати, звіту про рух грошових коштів, звіту про власний капітал і приміток до звітів.
9. Фінансові звіти містять статті, склад і зміст яких визначаються відповідними положеннями (стандартами).
10. Стаття наводиться у фінансовій звітності, якщо відповідає таким критеріям:
- існує ймовірність надходження або вибуття майбутніх економічних вигод, пов'язаних з цією статтею;
 - оцінка статті може бути достовірно визначена.
11. До фінансової звітності включаються показники діяльності філій, представництв, відділень та інших відособлених підрозділів підприємства.

Звітний період

12. Звітним періодом для складання фінансової звітності є календарний рік. Баланс підприємства складається на кінець останнього дня звітного періоду.
- Проміжна (місячна, квартальна) звітність, яка охоплює певний період, складається наростаючим підсумком з початку звітного року.
13. Перший звітний період новоствореного підприємства може бути меншим за 12 місяців, але не може перевищувати 15 місяців. Звітним періодом підприємства, що ліквідується, є період з початку року до моменту ліквідації.

Якісні характеристики фінансової звітності

14. Інформація, яка надається у фінансових звітах, повинна бути дохідливою і розрахована на однозначне тлумачення її користувачами за умови, що вони мають достатні знання та зацікавлені у сприйнятті цієї інформації.
15. Фінансова звітність повинна містити лише доречну інформацію, яка впливає на прийняття рішень користувачами, дає змогу вчасно оцінити минулі, теперішні та майбутні події, підтвердити та скоригувати їхні оцінки, зроблені у минулому.
16. Фінансова звітність повинна бути достовірною; інформація, наведена у фінансовій звітності, є достовірною, якщо вона не містить помилок та перекручень, які здатні вплинути на рішення користувачів звітності.

17. Фінансова звітність повинна надавати можливість користувачам порівнювати фінансові звіти:

- підприємства за різні періоди;
- різних підприємств.

Передумовою порівнянності є наведення відповідної інформації попереднього періоду та розкриття інформації про облікову політику і її зміни.

Принципи підготовки фінансової звітності

18. Фінансова звітність підприємства формується з дотриманням таких принципів:

- **автономності підприємства**, за яким кожне підприємство розглядається як юридична особа, що відокремлена від власників. Тому особисте майно і зобов'язання власників не повинні відобразитись у фінансовій звітності підприємства;
- **безперервності діяльності**, що передбачає оцінку активів і зобов'язань підприємства виходячи з припущення, що його діяльність триватиме;
- **періодичності**, що припускає розподіл діяльності підприємства на певні періоди часу з метою складання фінансової звітності;
- **історичної (фактичної) собівартості**, що визначає пріоритет, оцінки активів виходячи з витрат на їх виробництво та придбання;
- **нарахування та відповідності доходів і витрат**, за яким для визначення фінансового результату звітного періоду слід порівняти доходи звітного періоду з витратами, які були здійснені для отримання цих доходів. При цьому доходи і витрати відображаються в обліку і звітності у момент їх виникнення незалежно від часу надходження і сплати грошей;
- **повного висвітлення**, згідно з яким фінансова звітність повинна містити всю інформацію про фактичні та потенційні наслідки операцій та подій, яка може вплинути на рішення, що приймаються на її основі;
- **послідовності**, який передбачає постійне (із року в рік) застосування підприємством обраної облікової політики. Зміна облікової політики повинна бути обґрунтована і розкрита у фінансовій звітності;
- **обачності**, згідно з яким методи оцінки, що застосовуються в бухгалтерському обліку, повинні запобігати заниженню оцінки зобов'язань та витрат і завищенню оцінки активів і доходів підприємства;
- **превалювання змісту над формою**, за яким операції повинні обліковуватись відповідно до їх сутності, а не лише виходячи з юридичної форми;
- **єдиного грошового вимірника**, який передбачає вимірювання та узагальнення всіх операцій підприємства у його фінансовій звітності в єдиній грошовій одиниці.

Розкриття інформації у фінансовій звітності

19. Для того щоб фінансова звітність була зрозумілою користувачам, вона повинна містити такі дані:

- про підприємство;

- дату звітності та звітний період;
- валюту звітності та одиницю її вимірювання;
- відповідну інформацію щодо звітного та попереднього періодів;
- облікову політику підприємства та її зміни;
- консолідацію фінансових звітів;
- припинення (ліквідацію) окремих видів діяльності;
- обмеження щодо володіння активами;
- участь у спільних підприємствах;
- виявлені помилки попередніх років та пов'язані з ними коригування;
- переоцінку статей фінансових звітів;
- іншу інформацію, розкриття якої передбачено відповідними положеннями (стандартами).

20. Інформація про підприємство, яка підлягає розкриттю у фінансовій звітності, включає:

- назву, організаційно-правову форму та місцезнаходження підприємства (країну, де зареєстроване підприємство, адресу його офісу);
- короткий опис основної діяльності підприємства;
- назву органу управління, у віданні якого перебуває підприємство, або назву його материнської (холдингової) компанії;
- середню чисельність персоналу підприємства протягом звітного періоду.

21. Кожний фінансовий звіт повинен містити дату, станом на яку наведені його показники, або період, який він охоплює. Якщо період, за який складено фінансовий звіт, відрізняється від звітного періоду, передбаченого цим Положенням (стандартом), то причини і наслідки цього повинні бути розкриті у примітках до фінансової звітності.

22. У фінансовій звітності повинні бути зазначені валюта, в якій відображено елементи звітності, і одиниця її вимірювання.

Якщо валюта звітності відрізняється від валюти, в якій ведеться бухгалтерський облік, то підприємство повинно розкривати причини цього і методи, що були використані для переведення фінансових звітів з однієї валюти в іншу.

23. Підприємство повинно висвітлювати обрану облікову політику шляхом опису:

23.1. Принципів оцінки статей звітності.

23.2. Методів обліку щодо окремих статей звітності.

24. Інформація, що підлягає розкриттю, наводиться безпосередньо у фінансових звітах або у примітках до них.

25. У примітках до фінансових звітів слід розкривати:

25.1. Облікову політику підприємства.

25.2. Інформацію, яка не наведена безпосередньо у фінансових звітах, але є обов'язковою за відповідними положеннями (стандартами).

25.3. Інформацію, що містить додатковий аналіз статей звітності, потрібний для забезпечення її зрозумілості та доречності.

Начальник Управління методології
бухгалтерського обліку
Міністерства фінансів України
В. Пархоменко

ЗАТВЕРДЖЕНО

Міністерством фінансів України
наказ від 31 березня 1999 р. № 87

ЗАРЕЄСТРОВАНО

в Міністерстві юстиції України
21 червня 1999 р. за № 397/3690

Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 “Звіт про фінансові результати”

Загальні положення

1. Цим Положенням (стандартом) визначаються зміст і форма Звіту про фінансові результати, а також загальні вимоги до розкриття його статей.

2. Норми цього Положення (стандарту) стосуються звітів про фінансові результати підприємств, організацій та інших юридичних осіб (далі — підприємства) усіх форм власності (крім банків і бюджетних установ).

3. Особливості складання консолідованого звіту про фінансові результати визначаються окремим Положенням (стандартом).

4. Терміни, що використовуються в цьому Положенні (стандарті), мають таке значення:

Витрати — зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов’язань, які призводять до зменшення власного капіталу (крім зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власниками).

Власний капітал — частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов’язань.

Доходи — збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов’язань, які призводять до збільшення власного капіталу (крім збільшення капіталу за рахунок внесків власників).

Збиток — перевищення суми витрат над сумою доходу, для отримання якого були здійснені ці витрати.

Звичайна діяльність — будь-яка основна діяльність підприємства, а також операції, що її забезпечують або виникають внаслідок її здійснення.

Метод участі в капіталі — метод обліку інвестицій, згідно з яким балансова вартість інвестицій відповідно збільшується або зменшується на суму збільшення або зменшення частки інвестора у власному капіталі об’єкта інвестування.

Надзвичайна подія — подія або операція, яка відрізняється від звичайної діяльності підприємства і не очікується, що вона повторюватиметься періодично або в кожному наступному звітному періоді.

Операційна діяльність — основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю.

Основна діяльність — операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення підприємства і забезпечують основну частку його доходу.

Прибуток — сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати.

Асоційоване підприємство — підприємство, в якому інвестору належить блокувальний (понад 25 відсотків) пакет акцій (голосів) і яке не є дочірнім або спільним підприємством інвестора.

5. Метою складання звіту про фінансові результати є надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про доходи, витрати, прибутки і збитки від діяльності підприємства за звітний період.

6. Форма Звіту про фінансові результати є додатком до цього Положення (стандарту).

Для малих підприємств може передбачатися скорочена форма звіту про фінансові результати.

Визначення доходів і витрат

7. За умови, що оцінка доходу може бути достовірно визначена, дохід у Звіті про фінансові результати відображається в момент надходження активу або погашення зобов'язання, які призводять до збільшення власного капіталу підприємства (крім збільшення капіталу за рахунок внесків учасників).

8. За умови, що оцінка витрат може бути достовірно визначена, витрати відображаються у Звіті про фінансові результати в момент вибуття активу або збільшення зобов'язання, які призводять до зменшення власного капіталу підприємства (крім зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власниками).

9. Якщо актив забезпечує економічні вигоди протягом кількох звітних періодів, то витрати відображаються у Звіті про фінансові результати на основі систематичного та раціонального їх розподілу (наприклад, у вигляді амортизації) протягом тих звітних періодів, коли надходять відповідні економічні вигоди.

10. Витрати слід негайно відобразити у Звіті про фінансові результати, якщо економічні вигоди не відповідають або перестають відповідати такому стану, за якого вони визнаються активами підприємства.

11. Згортання доходів і витрат не дозволяється, крім випадків, передбачених відповідними положеннями (стандартами).

Визначення прибутку (збитку) за звітний період

12. Доходи і витрати, які відповідають критеріям, викладеним вище, наводять у Звіті про фінансові результати з метою визначення чистого прибутку або збитку звітного періоду (крім випадків, коли відповідні положення (стандарту) передбачають винятки з цього правила).

13. У статті "**Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)**" відображається загальний дохід (виручка) від реалізації продукції, то-

варів, робіт або послуг, тобто без вирахування наданих знижок, повернення проданих товарів та податків з продажу (податку на додану вартість, акцизного збору тощо).

14. У статті “**Податок на додану вартість**” відображається сума податку на додану вартість, яка включена до складу доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

15. У статті “**Акцизний збір**” підприємства платники акцизного збору відображають суму, яка врахована у складі доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

16. Підприємства, які сплачують інші збори або податки з обороту, показують їх суму у вільному рядку звіту про фінансові результати.

17. У статті “**Інші вирахування з доходу**” відображаються надані знижки повернення товарів та інші суми, що підлягають вирахуванню з доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

18. **Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)** визначається шляхом вирахування з доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) відповідних податків, зборів, знижок тощо.

19. У статті “**Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)**” показується виробнича собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг) або собівартість реалізованих товарів. Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) визначається згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 9 “Запаси”.

20. **Валовий прибуток (збиток)** розраховується як різниця між чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і собівартістю реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг).

21. У статті “**Інші операційні доходи**” відображаються суми інших доходів від операційної діяльності підприємства, крім доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг): дохід від операційної оренди активів; дохід від операційних курсових різниць; відшкодування раніше списаних активів; дохід від реалізації оборотних активів (крім фінансових інвестицій) тощо.

22. У статті “**Адміністративні витрати**” відображаються загальногосподарські витрати, пов’язані з управлінням та обслуговуванням підприємства.

23. У статті “**Витрати на збут**” відображаються витрати підприємства, пов’язані з реалізацією продукції” (товарів) — витрати на утримання підрозділів, що займаються збутом продукції (товарів), рекламу, доставку продукції споживачам тощо.

24. У статті “**Інші операційні витрати**” відображаються собівартість реалізованих виробничих запасів; сумнівні (безнадійні) борги та втрати від знецінення запасів; втрати від операційних курсових різниць; визнані економічні санкції; відрахування для забезпечення наступних операційних витрат, а також усі інші витрати, що виникають у процесі операційної діяльності підприємства (крім витрат, що включаються до собівартості продукції, товарів, робіт, послуг).

25. **Прибуток (збиток) від операційної діяльності** визначається як алгебраїчна сума валового прибутку (збитку), іншого операційного доходу, адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат.

26. У статті “**Дохід від участі в капіталі**” відображається дохід, отриманий від інвестицій в асоційовані, дочірні або спільні підприємства, облік яких ведеться методом участі в капіталі.

27. У статті “**Інші фінансові доходи**” показуються дивіденди, відсотки та інші доходи, отримані від фінансових інвестицій (крім доходів, які обліковуються за методом участі в капіталі).

28. У статті “**Інші доходи**” показується дохід від реалізації фінансових інвестицій, необоротних активів і майнових комплексів; дохід від неопераційних курсових різниць та інші доходи, які виникають у процесі звичайної діяльності, але не пов’язані з операційною діяльністю підприємства.

29. У статті “**Фінансові витрати**” показуються витрати на проценти та інші витрати підприємства, пов’язані із залученням позикового капіталу.

30. У статті “**Втрати від участі в капіталі**” відображається збиток, спричинений інвестиціями в асоційовані, дочірні або спільні підприємства, облік яких ведеться методом участі в капіталі.

31. У статті “**Інші витрати**” відображаються собівартість реалізації фінансових інвестицій, необоротних активів, майнових комплексів; втрати від неопераційних курсових різниць; втрати від уцінки фінансових інвестицій та необоротних активів; інші витрати, які виникають у процесі звичайної діяльності (крім фінансових витрат), але не пов’язані з операційною діяльністю підприємства.

32. **Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування** визначається як алгебраїчна сума прибутку (збитку) від основної діяльності, фінансових та інших доходів (прибутків), фінансових та інших витрат (збитків).

33. У статті “**Податки на прибуток**” показується сума податків на прибуток від звичайної діяльності, визначена згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 17 “Податок на прибуток”.

34. **Прибуток від звичайної діяльності** визначається як різниця між прибутком від звичайної діяльності до оподаткування та сумою податків з прибутку; **збиток від звичайної діяльності** дорівнює збитку від звичайної діяльності до оподаткування та сумі податків на прибуток.

35. У статтях “**Надзвичайні доходи**” і “**Надзвичайні витрати**” відображаються відповідно: невідшкодовані збитки від надзвичайних подій (стихійного лиха, пожеж, техногенних аварій тощо), включаючи затрати на запобігання виникненню втрат від стихійного лиха та техногенних аварій, які визначені за вирахуванням суми страхового відшкодування та покриття втрат від надзвичайних ситуацій за рахунок інших джерел; прибутки або збитки від інших подій та операцій, які відповідають визначенню надзвичайних подій, наведеному в цьому Положенні (стандарті). Збитки від надзвичайних подій відображаються за вирахуванням суми, на яку зменшується податок на прибуток від звичайної діяльності внаслідок цих збитків. Зміст і вартісна оцінка доходів

(або витрат) від кожної надзвичайної події слід окремо розкривати в примітках до фінансових звітів.

36. У статті “*Податки з надзвичайного прибутку*” відображається сума податків, що підлягає сплаті з прибутку від надзвичайних подій.

37. *Чистий прибуток (збиток)* розраховується як різниця алгебраїчної суми прибутку (збитку) від звичайної діяльності та надзвичайного прибутку (надзвичайного збитку) та податків з надзвичайного прибутку.

Елементи операційних витрат

38. У розділі II Звіту про фінансові результати наводяться відповідні елементи операційних витрат (на виробництво і збут, управління та інші операційні витрати), яких зазнало підприємство у процесі своєї діяльності протягом звітного періоду.

Розрахунок показників прибутковості акцій

39. Розділ III Звіту про фінансові результати заповнюють акціонерні товариства, прості акції або потенційні прості акції яких відкрито продаються та купуються на фондових біржах, включаючи товариства, які перебувають у процесі випуску таких акцій.

40. У статті “*Середньорічна кількість простих акцій*” наводиться середньозважена кількість простих акцій, які перебували в обігу протягом звітного періоду.

41. У статті “*Скоригована середньорічна кількість простих акцій*” показується середньорічна кількість простих акцій в обігу, скоригована на кількість простих акцій, що можуть бути випущені в обіг згідно з укладеними угодами (опціон, ф'ючерсний контракт тощо).

42. У статті “*Чистий прибуток, що припадає на одну просту акцію*” наводиться показник, який розраховується шляхом ділення суми чистого прибутку або збитку, що належить власникам простих акцій, на середньорічну кількість простих акцій.

43. У статті “*Скоригований чистий прибуток, що припадає на одну просту акцію*” відображається показник, який розраховується діленням скоригованої суми чистого прибутку, що належить власникам простих акцій, на скориговану середньорічну кількість простих акцій.

44. Розрахунок середньорічної кількості акцій, чистого прибутку, який належить власникам простих акцій, та їх коригування здійснюються згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 24 “Прибуток на акцію”.

45. У статті “*Дивіденди на одну просту акцію*” відображається показник, який розраховується шляхом ділення суми оголошених дивідендів на кількість простих акцій, за якими сплачуються дивіденди.

Начальник Управління методології
бухгалтерського обліку
Міністерства фінансів України
В. Пархоменко

**Додаток
до Положення (стандарту)
бухгалтерського обліку 3**

Дата (рік, місяць, число)

Підприємство За ЄДРПОУ
 Територія За КОАТУУ
 Орган державного управління За СПОДУ
 Галузь За ЗКГНГ
 Вид економічної діяльності За КВЕД
 Одиниця вимірювання: тис. грн. Контрольна сума

КОДИ		
		01

**Звіт про фінансові результати
за _____ 20__ р.**

Форма № 2 Код за ДКУД [1801003]

Стаття	Код рядка	За звітний період	За попередній період
1	2	3	4
I. Фінансові результати			
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	010		
Податок на додану вартість	015		
Акцизний збір	020		
	025		
Інші вирахування з доходу	030		
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	035		
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	040		
Валовий:			
прибуток	050		
збиток	055		
Інші операційні доходи	060		
Адміністративні витрати	070		
Витрати на збут	080		
Інші операційні витрати	090		
Фінансові результати від операційної діяльності:			
прибуток	100		
збиток	105		

1	2	3	4
Дохід від участі в капіталі	110		
Інші фінансові доходи	120		
Інші доходи	130		
Фінансові витрати	140		
Втрати від участі в капіталі	150		
Інші витрати	160		
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування:			
прибуток	170		
збиток	175		
Податок на прибуток від звичайної діяльності	180		
Фінансові результати від звичайної діяльності:			
прибуток	190		
збиток	195		
Надзвичайні:			
доходи	200		
витрати	205		
Податки з надзвичайного прибутку	210		
Чистий:			
прибуток	220		
збиток	225		
II. Елементи операційних витрат			
Матеріальні затрати	230		
Витрати на оплату праці	240		
Відрахування на соціальні заходи	250		
Амортизація	260		
Інші операційні витрати	270		
Разом	280		
III. Розрахунок показників прибутковості акцій			
Середньорічна кількість простих акцій	300		
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	310		
Чистий прибуток, що припадає на одну просту акцію	320		
Скоригований чистий прибуток, що припадає на одну просту акцію	330		
Дивіденди на одну просту акцію	340		

Керівник _____

Головний бухгалтер _____

ЗАТВЕРДЖЕНО
Міністерством фінансів України
наказ від 31 березня 1999 р. № 87
ЗАРЕЄСТРОВАНО
в Міністерстві юстиції України
21 червня 1999 р. за № 398/369

Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 4 “Звіт про рух грошових коштів”

Загальні положення

1. Цим Положенням (стандартом) визначаються зміст і форма звіту про рух грошових коштів та загальні вимоги до розкриття його статей.

2. Норми цього Положення (стандарту) стосуються звітів про рух грошових коштів підприємств, організацій та інших юридичних осіб (далі — підприємства) усіх форм власності (крім банків і бюджетних установ).

3. Особливості складання консолідованого звіту про рух грошових коштів визначаються окремим Положенням (стандартом).

4. Терміни, що використовуються в цьому Положенні (стандарті), мають таке значення:

Грошові кошти — готівка, кошти на рахунках у банках та депозити до запитання.

Група — материнське (холдингове) підприємство та його дочірні підприємства.

Еквіваленти грошових коштів — короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, які вільно конвертуються у певні суми грошових коштів і характеризуються незначним ризиком зміни їх вартості.

Негрошові операції — операції, які не потребують використання грошових коштів та їх еквівалентів.

Інвестиційна діяльність — придбання та реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою еквівалентів грошових коштів.

Операційна діяльність — основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю.

Рух грошових коштів — надходження і вибуття грошових коштів та їх еквівалентів.

Фінансова діяльність — діяльність підприємства, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталу підприємства.

5. Метою складання звіту про рух грошових коштів є надання користувачам фінансової звітності повної, правдивої та неупередженої інформації про

зміни, що відбулися у грошових коштах підприємства та їх еквівалентах (далі — грошові кошти) за звітний період.

6. У звіті про рух грошових коштів наводяться дані про рух грошових коштів протягом звітного періоду в результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.

7. Якщо рух грошових коштів у результаті однієї операції включає суми, які належать до різних видів діяльності, то ці суми слід наводити окремо у складі відповідних видів діяльності.

8. Внутрішні зміни у складі грошових коштів до звіту про рух грошових коштів не включаються.

9. Підприємство розгорнуто наводить суми надходжень та видатків, що виникають у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.

10. Негрошові операції (отримання активів шляхом фінансової оренди; бартерні операції; придбання активів шляхом емісії акцій тощо) не включаються до звіту про рух грошових коштів.

11. Звіт про рух грошових коштів складається за формою, наведеною в додатку до цього Положення (стандарту).

Рух грошових коштів у результаті операційної діяльності

12. Рух грошових коштів у результаті операційної діяльності визначається шляхом коригування прибутку (збитку) від звичайної діяльності до оподаткування на суми:

- змін запасів, дебіторської та кредиторської заборгованості, пов'язаної з операційною діяльністю, протягом звітного періоду;
- наведені в негрошових статтях;
- наведені у статтях, пов'язаних з рухом грошових коштів у результаті інвестиційної та фінансової діяльності.

13. У статті “**Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування**” відображається прибуток або збиток від звичайної діяльності до оподаткування за звітний період, наведений у звіті про фінансові результати.

14. У статті “**Амортизація необоротних активів**” відображаються амортизаційні відрахування з матеріальних і нематеріальних необоротних активів, нараховані протягом звітного періоду.

15. У статті “**Збільшення (зменшення) забезпечень**” відображається зміна (у графі “Надходження” — збільшення, у графі “Видаток” — зменшення) у складі забезпечень наступних витрат і платежів, які не пов'язані з інвестиційною та фінансовою діяльністю.

16. У статті “**Збиток (прибуток) від нереалізованих курсових різниць**” у графі “Надходження” відображаються збитки, у графі “Видаток” — прибутки від курсових різниць внаслідок перерахунку статей балансу в іноземній валюті, не пов'язаних з операційною діяльністю.

17. У статті “**Збиток (прибуток) від неопераційної діяльності**” у графі “Надходження” відображається збиток, у графі “Видаток” — прибуток від

володіння (дивіденди, відсотки тощо) та реалізації фінансових інвестицій, а також від продажу основних засобів, нематеріальних активів, інших довгострокових активів, інші прибутки і збитки від інвестиційної та фінансової діяльності.

18. У статті “*Витрати на сплату відсотків*” відображаються витрати на сплату відсотків за користування кредитами і позиками, нарахованих протягом звітного періоду.

19. У статті “*Прибуток (збиток) від операційної діяльності до зміни в чистих оборотних активах*” відображається різниця між сумами грошових надходжень та сумами грошових видатків, відображених відповідно до п. 13–18 цього Положення (стандарту).

20. У статті “*Зменшення (збільшення) оборотних активів*” у графі “Надходження” відображається зменшення, у графі “Видаток” — збільшення статей оборотних активів (крім статей “Грошові кошти та їх еквіваленти”, “Поточні фінансові інвестиції” та інших статей неопераційних оборотних активів), що відбулись протягом звітного періоду.

21. У статті “*Зменшення (збільшення) витрат майбутніх періодів*” у графі “Надходження” відображається зменшення, у графі “Видаток” — збільшення у складі витрат майбутніх періодів, що відбулись протягом звітного періоду.

22. У статті “*Збільшення (зменшення) поточних зобов’язань*” у графі “Надходження” відображається зменшення, у графі “Видаток” — збільшення у статтях розділу балансу “Поточні зобов’язання” (крім статей “Короткострокові кредити банків”, “Поточна заборгованість за довгостроковими зобов’язаннями”, “Поточні зобов’язання за розрахунками з учасниками”, сум зобов’язань за відсотками та інших зобов’язань, не пов’язаних з операційною діяльністю).

23. У статті “*Збільшення (зменшення) доходів майбутніх періодів*” у графі “Надходження” відображається збільшення, у графі “Видаток” — зменшення у складі доходів майбутніх періодів протягом звітного періоду.

24. У статті “*Грошові кошти від операційної діяльності*” відображається різниця між сумами надходжень та видатків, відображених відповідно до п. 19–23 цього Положення (стандарту).

25. У статті “*Сплачені відсотки*” відображаються суми грошових коштів, використаних на сплату відсотків за користування кредитами і позиками.

26. У статті “*Сплачені податки на прибуток*” показується використання грошових коштів для сплати податків на прибуток за умови, що вони конкретно не ототожнюються з фінансовою або інвестиційною діяльністю.

27. У статті “*Чистий рух коштів до надзвичайних подій*” показується надходження або видаток коштів, відображених у статті “Грошові кошти від операційної діяльності”, з урахуванням видатку коштів, відображених відповідно до п. 25, 26 цього Положення (стандарту).

28. У статті “*Рух коштів від надзвичайних подій*” відображаються відповідно надходження або видаток коштів, пов’язані з надзвичайними подіями у процесі операційної діяльності.

29. У статті “*Чистий рух коштів від операційної діяльності*” відображається результат руху коштів від операційної діяльності з урахуванням руху коштів від надзвичайних подій.

Рух грошових коштів у результаті інвестиційної діяльності

30. Рух грошових коштів у результаті інвестиційної діяльності визначається на основі аналізу змін у статтях розділу балансу “*Необоротні активи*” та статті “*Поточні фінансові інвестиції*”.

31. У статті “*Реалізація фінансових інвестицій*” відображаються суми грошових надходжень від продажу акцій або боргових зобов'язань інших підприємств, а також часток у капіталі інших підприємств (інші, ніж надходження за такими інструментами, що визнаються як еквіваленти грошових коштів, або за такими, що утримуються для дилерських або торговельних цілей).

32. У статті “*Реалізація необоротних активів*” відображається надходження грошових коштів від продажу основних засобів, нематеріальних активів, а також інших довгострокових необоротних активів (крім фінансових інвестицій).

33. У статті “*Реалізація майнових комплексів*” показується надходження грошових коштів від продажу дочірніх підприємств та інших господарських одиниць (крім грошових коштів, які були реалізовані у складі майнового комплексу).

34. У статті “*Отримані відсотки*” відображаються надходження грошових коштів у вигляді відсотків за аванси грошовими коштами та позик, наданих іншим сторонам (інші, ніж аванси і позики, здійснені фінансовою установою).

35. У статті “*Отримані дивіденди*” відображаються суми грошових надходжень у вигляді дивідендів як результат придбання акцій або боргових зобов'язань інших підприємств, а також часток участі у спільних підприємствах (крім виплат за такими інструментами, які визнаються як еквіваленти грошових коштів, або за такими, що утримуються для дилерських або торговельних цілей).

36. У статті “*Інші надходження*” показуються надходження грошових коштів від повернення авансів (крім авансів, пов'язаних з операційною діяльністю) та позик, наданих іншим сторонам (інші надходження, ніж аванси та позики фінансової установи), надходження грошових коштів від ф'ючерних контрактів, форвардних контрактів, опціонів тощо (крім тих контрактів, які укладаються для основної діяльності підприємства, або коли надходження класифікуються як фінансова діяльність), та інші надходження, які не передбачені у вищезазначених статтях.

37. У статті “*Придбання фінансових інвестицій*” відображаються виплати грошових коштів для придбання акцій або боргових зобов'язань інших підприємств, а також часток участі у спільних підприємствах (інші, ніж виплати за такими інструментами, що визнаються як еквіваленти грошових коштів, або за такими, що утримуються для дилерських або торговельних цілей).

38. У статті “*Придбання необоротних активів*” показуються виплати грошових коштів для придбання основних засобів, нематеріальних активів та інших необоротних активів (крім фінансових інвестицій).

39. У статті “*Придбання майнових комплексів*” відображаються грошові кошти, сплачені за придбані дочірні підприємства та інші господарські одиниці (крім грошових коштів, придбаних у складі майнового комплексу).

40. У статті “*Інші платежі*” показуються аванси (крім пов’язаних з операційною діяльністю) і позики грошовими коштами, надані іншим сторонам (крім авансів і позик фінансових установ); виплати грошових коштів за ф’ючерсними контрактами, форвардними контрактами, опціонами тощо (крім випадків, коли такі контракти укладаються для операційної діяльності підприємства або виплати класифікуються як фінансова діяльність); інші платежі, що не передбачені у вищезазначених статтях.

41. У статті “*Чистий рух коштів до надзвичайних подій*” показується різниця між сумами грошових надходжень та видатків, відображених відповідно до п. 31–40 цього Положення (стандарту).

42. У статті “*Рух коштів від надзвичайних подій*” відображаються відповідно надходження або видаток коштів, пов’язані з надзвичайними подіями у процесі інвестиційної діяльності.

43. У статті “*Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності*” відображається результат руху коштів від інвестиційної діяльності з урахуванням руху коштів від надзвичайних подій.

Рух грошових коштів у результаті фінансової діяльності

44. Рух грошових коштів у результаті фінансової діяльності визначається на основі змін у статтях балансу за розділом “*Власний капітал*” та статтях, пов’язаних з фінансовою діяльністю, у розділах балансу “*Забезпечення наступних витрат і платежів*”, “*Довгострокові зобов’язання*” і “*Поточні зобов’язання*” (“*Короткострокові кредити банків*” і “*Поточна заборгованість від довгостроковими зобов’язаннями*”, “*Поточні зобов’язання за розрахунками з учасниками*” та ін.).

45. У статті “*Надходження власного капіталу*” відображаються надходження грошових коштів від розміщення акцій та інших операцій, що призводять до збільшення власного капіталу.

46. У статті “*Отримані позики*” відображаються надходження грошових коштів у результаті утворення боргових зобов’язань (позик, векселів, облігацій, а також інших видів короткострокових і довгострокових зобов’язань, не пов’язаних з операційною діяльністю).

47. У статті “*Інші надходження*” показуються інші надходження грошових коштів, пов’язані з фінансовою діяльністю.

48. У статті “*Погашення позик*” відображаються виплати грошових коштів для погашення отриманих позик.

49. У статті “*Сплачені дивіденди*” показуються суми дивідендів, сплачені грошовими коштами.

50. У статті “*Інші платежі*” показується використання грошових коштів для викуплення раніше випущених акцій підприємств, виплати грошових коштів орендодавцю для погашення заборгованості за фінансовою орендою та за іншими платежами, пов’язаними з фінансовою діяльністю.

51. У статті “*Чистий рух коштів до надзвичайних подій*” показується різниця між сумою грошових надходжень та видатків, відображених відповідно до п. 45–50 цього Положення (стандарту).

52. У статті “*Рух коштів від надзвичайних подій*” відображаються відповідно надходження або видаток коштів, пов’язані з надзвичайними подіями у процесі фінансової діяльності.

53. У статті “*Чистий рух коштів від фінансової діяльності*” відображається результат руху коштів від фінансової діяльності з урахуванням руху коштів від надзвичайних подій.

Зміна розміру грошових коштів за звітний період

54. У статті “*Чистий рух коштів за звітний період*” показується різниця між сумою грошових надходжень та видатків, відображених у статтях “*Чистий рух коштів від операційної діяльності*”, “*Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності*” та “*Чистий рух коштів від фінансової діяльності*”.

55. У статті “*Залишок коштів на початок року*” показується залишок грошових коштів на початок року, наведений у балансі.

56. У статті “*Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів*” показується сума збільшення або зменшення залишку грошових коштів в іноземній валюті внаслідок коливань валютного курсу протягом звітного періоду.

57. У статті “*Залишок коштів на кінець року*” наводиться різниця між сумою грошових надходжень та видатків, відображених у статтях “*Залишок коштів на початок року*”, “*Чистий рух коштів за звітний період*” та “*Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів*”. Розрахований таким чином показник повинен дорівнювати наведеному в балансі залишку грошових коштів та грошових еквівалентів на кінець звітного періоду.

Розкриття інформації про рух грошових коштів

58. У примітках до фінансової звітності наводиться (розкривається) така інформація:

- а) про склад грошових коштів;
- б) про склад статей “*Інші надходження*”, “*Інші платежі*” та інших статей, які об’єднують кілька видів грошових потоків;
- в) про негрошові операції інвестиційної та фінансової діяльності;
- г) про наявність великого сальдо грошових коштів, які є у підприємства і які недоступні для використання групою, до якої належить підприємство.

59. У разі придбання або продажу майнових комплексів протягом звітного періоду наводиться (розкривається) така інформація:

- а) про загальну вартість придбання або реалізації майнового комплексу;

- б) про частину загальної вартості майнового комплексу, яка відповідно була сплачена або отримана у формі грошових коштів;
- в) про суму грошових коштів у складі активів майнових комплексів, що були придбані чи реалізовані;
- г) про суму активів (крім грошових коштів) і зобов'язань придбаного або реалізованого майнового комплексу в розрізі окремих статей.

Начальник Управління методології
бухгалтерського обліку
Міністерства фінансів України
В. Пархоменко

Додаток
до Положення (стандарту)
бухгалтерського обліку 4

Дата (рік, місяць, число)

Підприємство За ЄДРПОУ
 Територія За КОАТУУ
 Орган державного управління За СПОДУ
 Галузь За ЗКГНГ
 Вид економічної діяльності За КВЕД
 Одиниця вимірювання: тис. грн. Контрольна сума

КОДИ		
		01

Звіт про рух грошових коштів
за _____ 20__ р.

Форма № 3 Код за ДКУД 18010034

Стаття	Код	За звітний період		За попередній період	
		Надходження	Видаток	Надходження	Видаток
1	2	3	4	5	6
I. Рух коштів у результаті операційної діяльності					
Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування	010				
Амортизація необоротних активів	020		×		×
Збільшення (зменшення) забезпечень	030				
Збиток (прибуток) від нереалізованих курсових різниць	040				
Збиток (прибуток) від неопераційної діяльності	050				
Витрати на сплату відсотків	060		×		×
Прибуток (збиток) від операційної діяльності до зміни в чистих оборотних активах	070				
Зменшення (збільшення): оборотних активів	080				
витрат майбутніх періодів	090				
Збільшення (зменшення): поточних зобов'язань	100				
доходів майбутніх періодів	110				
Грошові кошти від операційної діяльності	120				

1	2	3	4	5	6
Сплачені: відсотки	130	×		×	
податки на прибуток	140			×	
Чистий рух коштів до надзвичайних подій	150				
Рух коштів від надзвичайних подій	160				
Чистий рух коштів від операційної діяльності	170				
II. Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності					
Реалізація: фінансових інвестицій	180		×		
необоротних активів	190		×		×
майнових комплексів	200				
Отримані: відсотки	210		×		×
дивіденди	220		×		×
Інші надходження	230		×		×
Придбання: фінансових інвестицій	240	×		×	
необоротних активів	250	×		×	
майнових комплексів	260	×		×	
Інші платежі	270	×		×	
Чистий рух коштів до надзвичайних подій	280				
Рух коштів від надзвичайних ситуацій	290				
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності	300				
III. Рух коштів у результаті фінансової діяльності					
Надходження власного капіталу	310		×		×
Отримані позики	320		×		×
Інші надходження	330		×		×
Погашення позик	340	×		×	
Сплачені дивіденди	350	×		×	
Інші платежі	360	×		×	
Чистий рух коштів до надзвичайних подій	370				
Рух коштів від надзвичайних подій	380				
Чистий рух коштів від фінансової діяльності	390				
Чистий рух коштів за звітний період	400				
Залишок коштів на початок року	410		×		×
Вплив змін валютних курсів на залишок коштів	420				
Залишок коштів на кінець року	430		×		×

Керівник _____

Головний бухгалтер _____

ЗАТВЕРДЖЕНО
Міністерством фінансів України
наказ від 31 березня 1999 р. № 87
ЗАРЕЄСТРОВАНО
в Міністерстві юстиції України
21 червня 1999 р. за № 399/3692

Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 5 “Звіт про власний капітал”

Загальні положення

1. Цим Положенням (стандартом) визначаються зміст і форма звіту про власний капітал і загальні вимоги до розкриття його статей.
2. Норми цього Положення (стандарту) стосуються підприємств, організацій та інших юридичних осіб (далі — підприємства) усіх форм власності (крім банків і бюджетних установ).
3. Особливості складання консолідованого звіту про власний капітал визначаються окремим положенням (стандартом).
4. Метою складання звіту про власний капітал є розкриття інформації про зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду.
5. Звіт про власний капітал складається за формою, наведеною в додатку до цього Положення (стандарту).
6. Для забезпечення порівняльного аналізу інформації підприємства повинні додавати до річного звіту звіт про власний капітал за попередній рік.

Зміст статей звіту про власний капітал

7. У статтях “*Залишок на початок року*” та “*Залишок на кінець року*” показують суми власного капіталу, наведені в балансі підприємства відповідно на початок і кінець звітного періоду.
8. У статтях “*Зміна облікової політики*”, “*Виправлення помилок*” та “*Інші зміни*” відображаються суми коригувань, передбачених Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 6 “*Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах*”.
9. У статті “*Скоригований залишок*” показується залишок власного капіталу на початок звітного року після внесення відповідних коригувань.
10. У статтях розділу “*Переоцінка активів*” наводяться дані, які відображають збільшення або зменшення власного капіталу в результаті переоцінки основних засобів та інших активів у порядку, передбаченому відповідними положеннями (стандартами).

11. У статті “**Чистий прибуток (збиток) за звітний період**” показується сума чистого прибутку (збитку) зі звіту про фінансові результати.

12. У статтях розділу “**Розподіл прибутку**” наводяться дані, які відображають розподіл прибутку між учасниками (власниками) підприємства або спрямування прибутку до статутного капіталу, резервного капіталу.

13. У статтях розділу “**Внески учасників**” наводяться дані про збільшення статутного капіталу підприємства та зміни неоплаченого капіталу в результаті збільшення або зменшення дебіторської заборгованості учасників за внесками до статутного капіталу підприємства.

14. У статтях розділу “**Вилучення капіталу**” наводяться дані про зменшення власного капіталу підприємства внаслідок виходу учасника, викупу чи анулювання викуплених акцій акціонерним товариством, зменшення номінальної вартості акцій або з інших причин.

15. У статтях розділу “**Інші зміни в капіталі**” наводяться дані про всі інші зміни у власному капіталі підприємства, що не були включені до вищезазначених статей, зокрема списання невідшкодованих збитків, безкоштовно отримані активи та інші зміни.

16. У статті “**Разом змін у капіталі**” наводиться підсумок змін у складі власного капіталу за звітний період, що визначається як сума скоригованого залишку власного капіталу на початок року та всіх змін протягом звітного року внаслідок переоцінки активів, використання чистого прибутку, вилучення капіталу та інших змін.

17. Дані в графах 3–11 наводяться зі знаком “+” або “–”, що означає збільшення або зменшення залишку відповідного елемента власного капіталу.

Розкриття інформації у примітках до фінансових звітів

18. Усі підприємства розкривають у примітках до фінансових звітів призначення та умови використання кожного елемента власного капіталу (крім статутного капіталу).

19. Акціонерні товариства наводять у примітках до фінансових звітів таку інформацію:

- 19.1. Про загальну кількість та номінальну вартість акцій, на які передбачається здійснити передплату.
- 19.2. Про загальну кількість та номінальну вартість акцій, на які здійснена передплата, порівняно із передбаченими величинами.
- 19.3. Про загальну суму коштів, одержаних під час передплати на акції, у такому розрізі:
 - 19.3.1. Усі грошові кошти, внесені як плата за акції, із зазначенням кількості акцій;
 - 19.3.2. Вартісна оцінка майна, внесеного як плата за акції, із зазначенням кількості акцій;
 - 19.3.3. Загальна сума іноземної валюти, внесеної як плата за акції, із зазначенням кількості акцій та курсу, за яким валюту зараховано в обліку.

- 19.4. Про акції у складі статутного капіталу за окремими типами і категоріями:
 - 19.4.1. Кількість випущених акцій із зазначенням неоплаченої частини статутного капіталу;
 - 19.4.2. Номінальна вартість акції;
 - 19.4.3. Зміни протягом звітного періоду у кількості акцій, що перебувають в обігу;
 - 19.4.4. Права, привілеї та обмеження, пов'язані з акціями, у тому числі обмеження щодо розподілу дивідендів та повернення капіталу;
 - 19.4.5. Акції, що належать самому товариству, його дочірнім і асоційованим підприємствам;
 - 19.4.6. Перелік засновників і кількість акцій, якими вони володіють;
 - 19.4.7. Кількість акцій, які перебувають у власності членів виконавчого органу, і перелік осіб, частки яких у статутному фонді перевищують 5 %;
 - 19.4.8. Акції, зарезервовані для випуску згідно з опціонами та іншими контрактами, із зазначенням їх термінів і сум.
 - 19.5. Про накопичену суму дивідендів, не сплачених за привілейованими акціями.
 - 19.6. Про суму, включену (або не включену) до складу зобов'язань, коли дивіденди були передбачені, але формально не затверджені.
20. Усі інші підприємства наводять у примітках до фінансових звітів таку інформацію:
- 20.1. Про розподіл часток статутного капіталу між власниками.
 - 20.2. Про права, привілеї або обмеження щодо цих часток.
 - 20.3. Про зміни у складі часток власників у статутному капіталі.

Начальник Управління методології
бухгалтерського обліку
Міністерства фінансів України
В. Пархоменко

**Додаток
до Положення (стандарту)
бухгалтерського обліку 5**

Дата (рік, місяць, число)

КОДИ		
		01

Підприємство За ЄДРПОУ
 Територія За КОАТУУ
 Орган державного управління За СПОДУ
 Галузь За ЗКГНГ
 Вид економічної діяльності За КВЕД
 Одиниця вимірювання: тис. грн. Контрольна сума

**Звіт про власний капітал
за _____ 20__ р.**

Форма № 4 Код за ДКУД 1801005

Стаття	Код	Статутний капітал	Пайовий капітал	Додатковий вкладений капітал	Інший додатковий капітал	Резервний капітал	Нерозподілений прибуток	Неоплачений капітал	Вилучений капітал	Разом
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Залишок на початок року	010									
Коригування										
Зміна облікової політики	020									
Виправлення помилок	030									
Інші зміни	040									
Скоригований залишок на початок року	050									
Переоцінка активів										
Дооцінка основних засобів	060									
Уцінка основних засобів	070									
Дооцінка незавершеного будівництва	080									
Уцінка незавершеного будівництва	090									

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Дооцінка нематеріальних активів	100									
Уцінка нематеріальних активів	110									
	120									
Чистий прибуток (збиток) за звітний період	130									
Розподіл прибутку										
Виплати власникам (дивіденди)	140									
Спрямування прибутку до статутного капіталу	150									
Відрахування до резервного капіталу	160									
	170									
Внески учасників										
Внески до капіталу	180									
Погашення заборгованості з капіталу	190									
	200									
Вилучення капіталу										
Викуп акцій (часток)	210									
Перепродаж викуплених акцій (часток)	220									
Анулювання викуплених акцій (часток)	230									
Вилучення частки капіталу	240									
Зменшення номінальної вартості акції	250									
Інші зміни в капіталі										
Списання невідшкодованих збитків	260									
Безкоштовно отримані активи	270									
	280									
Разом змін у капіталі	290									
Залишок на кінець року	300									

Керівник _____

Головний бухгалтер _____

Список використаної та рекомендованої літератури

1. Білуха М. Т. Теорія бухгалтерського обліку. — К., 2000.
2. Горелкин В. Г., Головка Т. В., Аксимова А. Б. Первичная документация и ведение учетных регистров. — К.: Выща шк., 1992.
3. Грабова Н. В. Теорія бухгалтерського обліку: Навч. посіб. / За ред. М. В. Кужельного. — 5-те вид., перероб. і доп. — К.: АСК, 1998.
4. Завгородній В. П., Савченко В. Н. Бухгалтерський облік, контроль, аудит в умовах ринку. — К.: Бліц-інформ, 1995.
5. Теоретичні основи бухгалтерського обліку: Підруч. для вузів / М. С. Пушкар, Г. П. Журавель, Ю. Я. Литвин, В. Т. Мельник. — 2-ге вид., перероб. і доп. — Тернопіль: Вид-во ТАНГ, 1998.
6. Теорія бухгалтерського обліку / В. Б. Захожай, К. С. Базилевич, Г. Ф. Шепітко, С. В. Присяжнюк. — К.: Вид-во ЄУФІМБ, 1999.
7. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський облік на підприємствах України з різними формами власності: Навч. посіб. — 3-тє вид., перероб. і доп. — К.: АСК, 1998.

Зміст

<i>Вступ</i>	3
Частина I. Теоретичні засади бухгалтерського обліку	
Розділ 1. Предмет і метод бухгалтерського обліку	4
1.1. Бухгалтерський облік, його суть і значення. Види обліку. Облікові вимірники	4
1.2. Завдання бухгалтерського обліку та вимоги до нього	5
1.3. Принципи бухгалтерського обліку	6
1.4. Предмет бухгалтерського обліку. Групування засобів підприємства та джерела їх утворення	10
1.5. Метод бухгалтерського обліку	12
Розділ 2. Бухгалтерський баланс	18
2.1. Бухгалтерський баланс, його зміст і значення	18
2.2. Структура балансу	19
2.3. Зміни в балансі, зумовлені господарськими операціями	23
Розділ 3. Система рахунків бухгалтерського обліку. Їх зміст і класифікація	27
3.1. Бухгалтерські рахунки, їх побудова	27
3.2. Активні, пасивні та активно-пасивні рахунки. Обороти й сальдо	28
3.3. Класифікація рахунків бухгалтерського обліку	29
3.4. План рахунків бухгалтерського обліку	33
Розділ 4. Подвійний запис як елемент методу бухгалтерського обліку	35
4.1. Подвійний запис, його суть і значення	35
4.2. Способи виявлення та виправлення помилок у бухгалтерському обліку	37
4.3. Синтетичні та аналітичні рахунки. Субрахунки	38
4.4. Оборотні відомості	39
Розділ 5. Документація господарських операцій	46
5.1. Документація господарських операцій, її суть і значення	46
5.2. Класифікація бухгалтерських документів	47
5.3. Вимоги до змісту й оформлення бухгалтерських документів	48

5.4. Документооборот і його організація. Зберігання документів	49
Розділ 6. Інвентаризація	50
6.1. Інвентаризація, її суть і значення	50
6.2. Порядок здійснення інвентаризації	50
6.3. Результати інвентаризації та їх відображення в обліку	51
Розділ 7. Реєстри та форми бухгалтерського обліку	53
7.1. Облікові реєстри та їх класифікація	53
7.2. Техніка облікової реєстрації	53
7.3. Форми бухгалтерського обліку	55
Розділ 8. Первинне спостереження та вартісне вимірювання. Оцінка матеріальних цінностей і калькуляція	58
8.1. Основні показники господарської діяльності підприємства	58
8.2. Оцінка матеріальних цінностей	59
8.3. Принципи оцінки господарських засобів і калькуляція	59
Розділ 9. Бухгалтерська звітність	60
9.1. Бухгалтерська звітність, її значення, завдання і вимоги	60
9.2. Види звітності та їх основний зміст	61
9.3. Порядок складання, подання та затвердження звітності	61
Частина II. Практичні завдання до теоретичного курсу	
Розділ 10. Приклади розв'язання практичних завдань	63
10.1. Групування засобів підприємства за їх складом, розміщенням і використанням	63
10.2. Групування засобів підприємства за джерелами їх утворення та цільовим призначенням	64
10.3. Складання балансу на підставі інвентарних даних	66
10.4. Рахунки та подвійний запис	66
10.5. Рахунки синтетичного та аналітичного обліку	70
10.6. Побудова обліку операцій за основними господарськими процесами	75
Розділ 11. Завдання для самостійного розв'язання	87
11.1. Групування засобів підприємства за їх складом, розміщенням і використанням	87

11.2. Групування засобів підприємства за джерелами їх утворення та цільовим призначенням	89
11.3. Складання балансу на підставі інвентарних даних	93
11.4. Рахунки та подвійний запис	94
11.5. Рахунки синтетичного та аналітичного обліку	97
11.6. Побудова обліку операцій за основними господарськими операціями	101

Додатки

<i>Додаток 1.</i> Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” від 16 липня 1999 р. № 996-XIV	106
<i>Додаток 2.</i> Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 “Баланс”	115
<i>Додаток 3.</i> Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій	124
<i>Додаток 4.</i> Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”	143
<i>Додаток 5.</i> Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 “Звіт про фінансові результати”	149
<i>Додаток 6.</i> Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 4 “Звіт про рух грошових коштів”	156
<i>Додаток 7.</i> Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 5 “Звіт про власний капітал”	165
Список використаної та рекомендованої літератури	170

The proposed manual elucidates contemporary theoretical fundamentals of business accounting. Practical section of the manual is based on the materials of international and national standards. The problems given in this section and methods of their solving will contribute to mastering theoretical material.

Intended for students majoring in economic sciences and practical workers.

Навчальне видання

Васюта-Беркут Ольга Іванівна

Шепітко Галина Федорівна

Ромашевська Наталя Олександрівна

ТЕОРІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Навчальний посібник

2-ге видання, стереотипне

Educational edition

Vasyuta-Berkut, Olga I.

Shepitko, Galina F.

Romashevska, Natalya O.

THEORY OF BUSINESS ACCOUNTING

Educational manual

2nd edition, stereotype

Відповідальний редактор *М. В. Дроздецька*

Редактор *С. Г. Атаєва*

Коректори *А. А. Тютюник, В. М. Чирков*

Комп'ютерне верстання *В. М. Бойко*

Оформлення обкладинки *М. В. Куліков*

Підп. до друку 18.08.03. Формат 60 × 84¹/₁₆. Папір газетний. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 10,23. Обл.-вид. арк. 10,3. Тираж 6000 пр. Зам. № 1-0903

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)

03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 8 від 23.02.2000*

Друкарня ТОВ "Видавництво "Телесик"

04057 Київ-57, вул. Довженко, 3 к. 119